

۶
احکام روزه

بسم الله الرحمن الرحیم

احکام روزه

نویسنده:

ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی

ناشر چاپی:

انتشارات قدس رضوی

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

احکام روزه

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور : احکام روزه/ تهیه وتدوین اداره پاسخ گویی به سوالات دینی معاونت تبلیغات و ارتباطات آستان قدس رضوی.

مشخصات نشر : مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۳ .

مشخصات ظاهری : ۱۱۴ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹۱۶۶-۹

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : کتابنامه به صورت زیرنویس .

موضوع : روزه (اسلام) -- پرسش ها و پاسخ ها

موضوع : فتوا های شیعه -- قرن ۱۴

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. اداره پاسخگویی به سئوالات دینی و اطلاع رسانی

رده بندی کنگره : ۱۸۸/۱BP/الف۳ ۱۳۹۳

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۵۴

شماره کتابشناسی ملی : ۳۵۱۲۱۴۶

ص: ۱

اشاره

رهیافت

احکام روزه

ویژه استادان

پاسخگویی به سوالات شرعی

فهرست

بسم الله الرحمن الرحيم

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم):

«أجوَدُکم مِن بَعدِی رَجُلٌ عَلِمَ عِلماً فَنَشَرَ عِلمَهُ.»(۱)

(=بخشنده ترین شما پس از من، کسی است که دانشی بیاموزد؛ آنگاه دانش خود را بپراکند.)

استاد گرامی، سلام

آنچه پیش رو دارید، تلاشی است درجهت ارتقای علمی و یکسان سازی پاسخهای استادان. محترم ادارهٔ پاسخگویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی. این کتاب را پس از تدوین، با اشراف استادان محترم هیئت علمی بررسی کرده و پس از تأیید، در این قالب در اختیار شما قرار داده ایم. این مجموعه کتا بها را در چهار دستهٔ موضوعی، تدوین و ارائه میکنیم: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی(مرکب از هر سه موضوع).

مجموعه پیش رو با عنوان احکام روزه در قالب رهیافت احکام تقدیم حضور میشود.

بی شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، ما را در جهت بهبود کیفی این مجموعه یاری خواهد کرد.

۱- میزان الحکمه، حدیث ۱۳۸۲۵.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت میساییم که توفیق خدمت در بارگاه سراسر نور و ملکوتی حضرت رضا (علیه السلام) را ارزانیمان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از محضر آن امام همام (علیه السلام) به مصداق

روایت نورانی فوق، جرعه ای از علم و معرفت حقیقی را نوشیده، و به تشنگان راستین آن بنوشانیم.

گروه علمی ادارهٔ پاسخگویی به سؤالات دینی

درآمد

(یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون)(۱) (=ای کسانی که ایمان آوردید، روزه بر شما نوشته شده است (واجب شده است)؛ همچنان که بر پیشینیان قبل از شما نوشته شده بود (واجب شده بود)؛ شاید که باتقوا و پرهیزکار شوید.)

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «من افطر یوماً من شهر رمضان خرج روح الایمان منه.»(۲) (=هرکس یک روز ماه رمضان را [بدون عذر] بخورد، روح ایمان از او جدا می شود.)

قال الصادق (علیه السلام): «من صام لله عز و جل یوما فی شده الحر فاصابه ظما وکل الله به الف ملک یمسحون وجهه و یبشرونه حتی اذا افطر.»(۳) (=هرکس که در روز بسیار گرم برای خدا روزه بگیرد

۱- ۱. بقره،۱۸۳.

۲- وسائل الشیعه، ج۷، ص ۱۸۱،حدیث۴و۵؛من لا یحضره الفقیه،ج۲، ص۷۳،حدیث۹.

۳- کافی، ج۴، ص۶۴، حدیث۸؛ بحار الانوار، ج۹۳، ص۲۴۷.

و تشنه شود، خداوند هزار فرشته را می گمارد تا به چهرهٔ او دست بکشند و او را بشارت دهند؛ تاهنگامی که افطار کند.)

حکمت روزه گرفتن

روایت شده است که امام رضا (علیه السلام) دربارهٔ علت وجوب روزه فرمود: «روزه برای این است که مردم رنج گرسنگی و تشنگی را لمس کنند و به نیازمندی خود در آخرت پی ببرند. روزه دار براثر گرسنه و تشنه بودنی که برایش به وجود می آید، خاشع و ذلیل و مأجور و طالب رضا و ثواب خدا و اهل معرفت و صابر شده و بدین سبب، مستوجب ثواب الهی می شود. به علاوهٔ اینکه روزه موجب پرهیز از شهوات بوده و پندگو و موعظه گر رزوه داران در دنیاست و ایشان را در راه انجام دادن تکالیفشان رام و ورزیده می کند و راهنمای آنان در رسیدن به اجر است تا اینکه [روزه داران] ناراحتی فقرا و نیازمندان را که در مضیقهٔ اقتصادی هستند، درک کنند و حقوقی را که خداوند متعال در اموال و دارایی هایشان واجب فرموده است، به ایشان بپردازند.»(۱)

همچنین در حدیث نقل شده است که امیرمؤمنان (علیه السلام) فرمود: «خداوند... روزه را برای آزمودن اخلاص بندگان واجب کرد... .»(۲)

۱- علل الشرایع، ج۲،ص ۲۷۰، حدیث۹، باب۱۸۲،علل الشرایع و اصول الاسلام.

۲- غرر الحکم و درر الکلم، فصل۳، ص۱۷۶،حدیث۲۳۷۶.

فصل اول تعریف روزه و اقسام آن

۱. روزه چیست و بر چند قسم است؟(۱)

روزه یعنی شخص تصمیم داشته باشد برای انجام دادن فرمان خداوند، از اذان صبح تا مغرب(۲) کاری که روزه را باطل می کند، انجام ندهد و(۳) چهار قسم است: الف. روزهٔ واجب؛ ب. روزهٔ مستحب؛ ج. روزه حرام؛ د. روزهٔ مکروه.

اما روزه های واجب اقسامی دارد، ازجمله:

۱. روزهٔ ماه مبارک رمضان؛

۲. روزهٔ قضا؛

۳. روزهٔ کفاره؛

۴. روزه ای که به واسطهٔ نذر یا عهد یا قسم واجب شده است؛

۱- عروه الوثقی، ابتدای کتاب صوم.

۲- در اینکه انتهای وقت روزه غروب است یا مغرب،در مبحث نیت می آید.

۳- .از باب مقدمهٔعلمی، برای اینکه فرد یقین کند تمام مدتِ اذان صبحتا مغرب را روزه بوده است، باید مقدار کمی پیش از اذان صبح ومقدار اندکی هم بعد از مغرب، از انجام دادن کاری که روزه را باطلمی کند، خودداری کند. گفتنی است وجوب امساک لحظه ای قبلاز اذان صبح، به جهت رعایت مقدمهٔ علمی، به شخصی اختصاصدارد که زمان دقیق اذان صبح و طلوع فجر را می داند و شامل شخصینمی شود که زمان اذان صبح را نمی داند و شک دارد که فجر طلوع کرده استیا نه و بر وی واجب نیست تازمانی که یقینیا اطمینان نکرده یا به طریق شرعی مُحرز نشده کهروز (طلوع فجر) فرا رسیده است، از ارتکاب مفطرات اجتناب کند؛ مگراینکه شخص بداند اگر امساک مذکور را رعایت نکند، خوردن یاآشامیدن وی مثلاً هرچند در بعضی از روزهایی که روزهبر او واجب است، بعد از اذان صبح واقع می شود که دراین صورترعایت احتیاط مذکور لازم است. امادربارهٔ فردی که شک دارد مغرب شده است یا نه، درهرحال،باید از ارتکاب مفطرات تازمانی که یقین یااطمینان نکرده یا به طریق شرعی مُحرز نشده که شب فرارسیده است، اجتناب کند (نک: عروه الوثقی، فصل فی الزمانالذی یصح الصوم).

۵. روزه ای که به واسطهٔ اجاره یا شرط ضمن عقد واجب شده است؛(۱)

۶. روزهٔ عوض از قربانی حج تمتع که توضیح آن در بحث روزهٔ مسافر می آید؛

۷. روزهٔ روز سوم ایام اعتکاف؛

۸. روزه های فوت شدهٔ پدر که برعهدهٔ پسر بزرگ تر است.(۲)

۱- بحث آن در سؤال ۵۰ و۱۶۹ می آید.

۲- بحث آن در سؤال ۱۷۸ و ۱۷۹ می آید.

ص: ۱۹

فصل دوم شروط وجوب روزه

اشاره

۲. بر هر انسانی واجب است ماه مبارک رمضان را با تحقق شروطی روزه بگیرد. آن شروط چیست؟

شروط وجوب روزه از قرار زیر است:(۱)

۱. بالغ باشد؛

۲. عاقل باشد؛

۳. بیهوش نباشد؛

۴. زن از حیض و نفاس پاک باشد؛

۵. روزه برای او ضرر نداشته باشد؛

۶. محذور شرعی دیگری بر روزه گرفتن مترتب نشود؛

۷. مسافر نباشد؛

۸. فرد ازجملهٔ کسانی نباشد که رخصت در افطار دارند.

شرط اول: بالغ باشد

۳. آیا روزهٔ بچهٔ نابالغ مشروعیت دارد؟(۲)

روزهٔ بچهٔ ممیّز نابالغ مشروع و صحیح است؛ ولی واجب نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

آماده سازی کودکان برای روزه در قبل از بلوغ

مسئله: مستحب است پسران و دخترانی که هنوز به سن بلوغ نرسیده اند را بر حسب طاقتشان امر به روزه نمایند، به اینکه برای مدت نصف روز یا کمتر یا بیشتر امساک نمایند تا تدریجاً توانایی روزه گرفتن کامل پیدا نموده و عادت

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوبالصوم.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ۲.

به روزه گرفتن نمایند (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، نوری، مکارم، سیستانی(۱)).(۲)

بلوغ بعد از اذان صبح

۴. اگر شخص بعد از اذان صبح بالغ شود، آیا واجب است روزهٔ آن روز را بگیرد؟(۳)

روزهٔ آن روز و همچنین امساک از مفطرات تا آخر روز بر او واجب نیست و قضا هم ندارد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، زنجانی و وحید).

اگر پیش از ظهر بالغ شود و مفطری به جا نیاورده باشد، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را قصد روزه کند و تمام نماید (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر پیش از ظهر بالغ شود و از اول صبح نیت روزه نداشته، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را قصد روزه کند و تمام نماید و بعداً قضای آن روز را نیز بگیرد؛ ولی اگر از اول صبح نیت روزه داشته، روزهٔ آن روز او صحیح است و قضا ندارد (آیت الله بهجت).

اگر تا آن موقع مفطری به جا نیاورده باشد، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را قصد روزه کند و تمام نماید و بعد هم قضا کند (آیت الله مکارم).

اگر تا آن موقع، مفطری به جا نیاورده باشد، روزهٔ آن روز واجب است (آیت الله اراکی).

۱- آیت الله سیستانی دربارهٔ پسران می فرماید:«در پسران از هفت سال به بعد مستحب است.»

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ ۲.

۳- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ ۲ و فصل فی احکام القضاء و فصلفی اقسام الصوم، مسئلهٔ ۳،الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۶۲؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۵۷۰.

شرط دوم: عاقل باشد (مجنون نباشد)

۵. حکم روزهٔ مجنون چیست؟

الف. کل روز مجنون است:(۱) اگر فرد مجنون شود و عارضهٔ مذکور موجب اخلال به نیت معتبر در روزه گردد، روزه بر او واجب نیست. به عنوان مثال، فردی که قبل از اذان صبح نیت روزه داشته است، سپس مجنون شده است و بعد از اذان مغرب عاقل شده است، روزهٔ آن روز بر وی واجب نبوده است و بعداً نیز لازم نیست قضای آن را انجام دهد (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل و سیستانی).

ب. قسمتی از روز مجنون است:(۲)

چنانچه شخص قبل از اذان صبح نیت روزه کرده، سپس دیوانه شده، بنا بر احتیاط مستحب، روزهٔ آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، بنا بر احتیاط مستحب، قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل و نوری).

چنانچه شخص قبل از اذان صبح نیت روزه کرده، سپس دیوانه شده، بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله سیستانی).

چنانچه شخص قبل از اذان صبح نیت روزه کرده، سپس دیوانه شده و قبل از اذان ظهر عاقل شود، بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم الثانیو فصل فی شرائط وجوب الصوم.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم الثانیو فصل فی شرائط وجوب الصوم.

شرط سوم: بیهوش نباشد

۶. حکم روزهٔ بیهوش چیست؟

الف. کل روز بیهوش است:(۱) اگر فرد بیهوش(۲) شود و عارضهٔ مذکور موجب اخلال به نیت معتبر در روزه گردد، روزه بر او واجب نیست. به عنوان مثال، فردی که قبل از اذان صبح نیت روزه نداشته است، سپس بیهوش شده است و بعد از اذان مغرب به هوش آمده است، روزهٔ آن روز بر وی واجب نبوده و بعداً نیز لازم نیست قضای آن را انجام دهد؛ چه قبل از بیهوش شدن نیت روزه گرفتن داشته باشد و چه نداشته باشد (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل و سیستانی).

ب. قسمتی از روز بیهوش است :(۳)

۱. پیش از اذان صبح نیت روزه نکرده و بیهوش شده:

روزه اش صحیح نیست و قضا هم ندارد (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل و سیستانی).

اگر قبل از ظهر به هوش بیاید، بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد،

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، قبل از مسئلهٔ ۱؛ استفتای کتبی خصوصیاز مقام معظم رهبری.
۲- قدر متیقن از مسئلهٔ مذکور، بیهوشی غیراختیاریو قهری است و دربارهٔ بیهوشی که مقدمات آن اختیاریاست، مسئله اختلافی است. برخی از فقهـا مثل مقام معظم رهبری ومرحوم فاضل می فرماینـد: «حکم قهری را دارد؛ بنابراین قضالازم نـدارد» و برخی مثل آیت الله سیستانی قائل اند: «بنابر احتیاط واجب، حکم قهری را ندارد و قضا احتیاطاً لازم است» وبرخی مثل آیت الله صافی قائل اند: «حکم قهری را ندارد؛بنابراین قضا واجب است» (استفتای خصوصی کتبی از مراجع).
۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۵۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۵۶۶؛ عروه الوثقی،شرائط وجوب الصوم الثالث؛ عروه، شرائط صحه الصوم الثانی؛ عروهالوثقی، فصل فی احکام القضاء قبل از مسئلهٔ ۱.

قضای آن را به جا آورد (آیت الله گلپایگانی).

۲. پیش از اذان صبح نیت روزه داشته و بعد از آن بیهوش شده:

بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، خویی، زنجانی، گلپایگانی، صافی، نوری و تبریزی).

روزهٔ آن روز باطل است (آیت الله اراکی).

احتیاط واجب، آن روز را تمام کند و سپس قضا نماید (آیات عظام وحید، مکارم، بهجت: به شرطی که قبل از ظهر به هوش آید).

شرط چهارم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد

۷. حکم روزه های حائض و نفسا چیست؟

بر زنی که حائض یا نفسا است، روزه واجب نیست؛ هرچند حیض یا نفاس در قسمتی از روز باشد و بعد از برطرف شدن عذر، واجب است آن ها را قضا نماید؛ مگر در همان ماه مبارک رمضان بمیرد(۱) (مشهور).(۲)

۱- برخی از فقها مثل آیات عظام سیستانی ووحید در ادامه می فرمایند: «یا بعد از تمام شدن ماه و قبلاز تمکن از قضا بمیرد.»

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئلهٔ ۱۷۱۰.

شرط پنجم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد

۸. اگر روزه برای انسان ضرر داشته باشد، وظیفهٔ شخص چیست؟(۱)

الف. ضرر مهم:

اگر انسان یقین یا اطمینان داشته باشد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد که عادتاً قابل تحمل نیست یا چنین ضرری را احتمال بدهد و از آن احتمال، خوف و ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر عقلا بجا باشد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست (مشهور).

اگر انسان یقین یا اطمینان داشته باشد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد که عادتاً قابل تحمل نیست یا چنین ضرری را احتمال بدهد و از آن احتمال، خوف و ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر عقلا بجا باشد، واجب نیست روزه بگیرد؛ بلکه اگر آن ضرر موجب هلاکت و مرگ یا جنایت بر نفس، مثل نقص عضو شود، روزه حرام است و در عدم وجوب روزه فرقی نیست که روزه موجب حدوث بیماری و ضرر قابل توجه گردد یا موجب شدیدترشدن آن یا طولانی شدن دورهٔ درمان آن گردد (آیت الله سیستانی).

ب. ضرر مختصر: ضررهای خفیف و مختصر، مجوز افطار روزه نیست و دراین صورت روزه بر فرد واجب است؛ بنابراین اگر روزه موجب می شود

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرایط صحه الصوم،الأمر السادس؛ خویی و وحید و تبریزی و سیستانی،منهاج الصالحین، مسئلهٔ۱۰۲۹؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۴۴.

که مختصری تغییر در مزاج فرد ایجاد شود یا اندکی دمای بدنش افزایش یابد یا احساس ضعف و سستی در بدنش نماید یا باعث کاهش نور چشم به مقدار متعارف گردد، به گونه ای که یکی دو ساعت بعد از افطار عارضهٔ مذکور به کلی برطرف گردد یا سایر ضررهای خفیف مشابه که عقلا از آن پرهیز نمی کنند و عرف مردم عادتاً آن را تحمل می نمایند، موارد مذکور عذر شرعی محسوب نشده و روزه بر چنین افرادی واجب است (مشهور).

روزهٔ دخترېچه یا کسانی که کارهای سخت دارند ۹. آیا روزهٔ ماه رمضان بر دخترانی که تازه به سن بلوغ رسیده اند یا کسانی که کارهای سخت دارند، واجب است؟(۱)

چنانچه روزه گرفتن در ماه مبارک رمضان برای آنان ضرر قابل توجه دارد و موجب مریض شدن آنان می شود یا خوف مرض دارند، احکام مریض در مورد آنان جاری می شود؛ اما اگر روزه گرفتن برای آنان ضرر ندارد، لکن به علت مثلاً طولانی بودن روز و شدت گرما اتمام روزه بر آنان حَرَجی است و مشقّت فوق العاده دارد که عادتاً قابل تحمل نیست، باید روزه بگیرند(۲) و

۱- توضیح المسائل مراجع، اقتباس شده از مسئلهٔ ۱۵۸۱و۱۵۸۳؛ عروه الوثقی، فصلفی شرایط صحه الصوم، الأمر السادس؛ خویی و وحید و تبریزیو سیستانی، منهاج الصالحین، مسئلهٔ ۱۰۲۹و ۱۰۳۰؛ صافی، هدایه العباد،مسئلهٔ ۱۳۵۲، گلپایگانی،هدایه العباد، مسئلهٔ ۱۳۵۳؛استفتائات امام، ج ۱، ص ۳۱۹؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۸۳؛استفتائات جدید رهبری، سؤال ۶۸.

۲- برخی از مراجع مثل آیت الله سیستانیفرموده اند: «باید به قصد قربت مطلقه روزه بگیرند.

هنگامی که به خاطر ضعف شدید یا احساس تشنگی زیاد، ادامهٔ روزهٔ ماه مبارک رمضان بر آنان حَرَجی شد، می توانند آب بیاشامند یا غذا بخورند؛ ولی روزهٔ آن ها باطل می شود و باید(۱) در بقیهٔ روز نیز از انجام کاری که روزه را باطل می کند، خودداری نمایند (تمام مراجع عظام تقلید).

اما دربارهٔ مقدار خوردن و آشامیدن:(۲)

باید در خوردن و آشامیدن تنها به مقدار ضرورت اکتفا نمایند (آیات عظام وحید و صافی).

بنا بر احتیاط لازم، در خوردن و آشامیدن تنها به مقدار ضرورت اکتفا نمایند (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی و سیستانی).

می توانند به قدری که سیر نشوند، آب بیاشامند (آیت الله زنجانی).

باید در آشامیدن تنها به مقدار ضرورت اکتفا نمایند(۳) (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، نوری و بهجت).

روزهٔ دختربچه یا کسانی که کارهای سخت دارند با خوردن سحریِ مُقوّی ۱۰. اگر دخترانی که تازه به سن بلوغ رسیده اند یا کسانی که کارهای سخت دارند، می توانند با استفاده از راه های متعارف برای تقویت، مثل سحریِ

۱- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیاتعظام خویی و سیستانی امساک را بنا بر احتیاط واجب، لازمی دانند.
۲- نک: توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۸۱؛ خویی و تبریزیو وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، مسئلهٔ ۱۰۳۰؛ استفتایکتبی خصوصی از مقام معظم رهبری و آیت الله صافی.
۳- به رأی و نظری از مراجع مذکور دربارهٔ مقدارخوردن دست نیافتیم؛ اما براساس قاعده، حکم خوردن و آشامیدن یکیاست.

مقوی خوردن یـا کـاهش فعالیت بـدنی در طی روز یا استراحت بیشتر بـدون داشـتن ضـرر و حرج، روزهٔ ماه مبارک رمضان را بگیرند، آیا این کار لازم است؟(۱)

واجب است این کار را انجام دهند (آیات عظام سیستانی، وحید و صافی).

قضای روزهٔ دختربچه درصورت عدم توانایی تا سال بعد ۱۱. دختربچه هایی که به خاطر ضعف بنیه نمی توانند روزه بگیرند و تا سال بعد هم به خاطر ضعف بنیه نمی توانند قضای آن را بگیرند، آیا قضای این روزه بر آن ها واجب است؟(۲)

باید قضای آن را بگیرند (مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل و بهجت).

بایـد قضای آن را بگیرنـد و برای تأخیر هر روز تا رمضان بعـد بایـد یک مـد طعام که تقریباً ده سیر است، به فقیر بدهند؛ مگر آنکه در تأخیر معذور باشند و پس از آن اگر تأخیر شد، چیزی بر آن ها نیست (حضرت امام).

قضا واجب نیست؛ ولی باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهند (آیات عظام خویی، تبریزی و مکارم).

اگر روزه موجب مریض شـدن آنان می شود یا خوف مرض دارنـد، احکام مریض در مورد آنان جاری می شود؛ اما اگر روزه گرفتن برای آنان ضرر

۱- استفتای کتبی خصوصی از آیات عظام سیستانی،وحید و صافی.

۲- مکارم، اسـتفتائات، ج۲،سؤال۴۳۹؛ خویی و تبریزی،صـراط النجـاه، ج۲،سؤال۴۵۸؛ خـامنه ای، اجوبهالاسـتفتائات، س۷۳۱؛ فاضـل،جـامع المسائل، ج۱، سـؤال۵۶۸؛ بهجـت، اســتفتائات، ج۲، سـؤال۲۸۹۳و۲۸۹۴؛ فاضـل، مسائلجدیــد، ج۳، سـؤال۱۰۷؛ استفتائات امام، ج۱، بحث روزه، سؤال۸۸.

نـدارد، لکن به علت مثلاً طولانی بودن روز و شدت گرما، اتمام روزه بر آنان حَرَجی است و مشـقت فوق العاده دارد که عادتاً قابل تحمل نیست، باید قضای آن را بگیرد (آیت الله سیستانی).

روزهٔ افراد معتاد مسـئله: اشخاص معتاد که ترک برای آن ها محال یا بسیار سخت است، واجب است روزه را بگیرند و با فرض اضـطرار در کشـیدن تریاک، تکلیف آن ها این است که از مفطرات غیر از کشـیدن تریاک امساک کنند و آن را هم به مقدار ضرورت اکتفا نمایند (حضرت امام و آیت الله گلپایگانی).(۱)

گفتـار پزشـک مبنی بر ضررداشـتن روزه یا ضررنداشـتن آن ۱۲. کسـی که می دانـد یـا اطمینـان دارد روزه برای او ضـرر قابل توجهی نـدارد، هرچنـد پزشک بگوید ضـرر دارد، یا کسـی که یقین یا گمان دارد یا احتمال عقلایی می دهد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد، هرچند پزشک بگوید ضرر ندارد، وظیفه اش چیست؟

نباید به حرف پزشک اعتنا کند (مشهور).(۲)

روزهٔ بیمـار با علم به ضـرر و کشف خلاف آن ۱۳. اگر بیمار با علم و اعتقاد به ضـرر، به امیـد عدم ضـرر، به قصد قربت روزه گرفت و بعداً کشف شد که روزه برایش ضرر نداشته است، حکم

۱- گلپایگانی، مجمع المسائل، ج۱، سؤال۹۷؛روح الله خمینی، توضیح المسائل ، ج۲، بخش استفتائات، ص۸۰۰،سؤال۱۴.

۲- عروه الـوثقی، فصـل فی شـرائط صـحه الصـوم، الأمرالسـادس؛ خـویی و وحیـد و تـبریزی و سیسـتانی، منهـاج الصـالحین، مسئلۀ۱۰۲۹.

روزه اش چیست؟(۱)

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، وحید و تبریزی).

احتیاط واجب قضا کند (آیت الله بهجت).

اگر ضرری که به آن اعتقاد داشته، موجب هلاکت یا نقص عضو در اعتقادش می شده، روزه اش باطل؛ وگرنه چنانچه رجائاً گرفته باشد، روزه اش صحیح است (آیت الله سیستانی).

روزهٔ بیمار با علم به عدم ضرر و کشف خلاف آن ۱۴. اگر شخص عقیده اش این است که روزه برایش ضرر ندارد و بعد از مغرب بفهمد روزه برای او ضرر داشته، حکم روزه اش چیست؟(۲)

باید قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام وحید، زنجانی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب باید قضای آن را به جا آورد (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل و مکارم).

روزه اش صحیح است (آیت الله اراکی).

روزه اش صحیح است؛ ولی درصورتی که ضرر به مرتبه ای باشد که با علم و عمد، ارتکاب آن حرام است، بنا بر احتیاط واجب، باید قضای آن را به جا آورد (آیت الله خویی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۴۳و۱۷۴۴؛ وحید، توضیح المسائل ،مسئلهٔ۱۷۵۲، وسیلهالنجاه، مسئلهٔ ۱۱۴۰؛خویی وحید و تبریزی، منهاج الصالحین،مسئلهٔ۱۰۳۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۴۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئلهٔ۱۷۵۳؛خویی، منهاج الصالحین، مسئلهٔ ۱۰۳۱.

خوب شدن مریض قبل از ظهر ۱۵. اگر مریض در ماه رمضان قبل از اذان ظهر خوب شود، وظیفه اش چیست؟(۱)

الف. تا آن موقع مفطری انجام داده:

روزهٔ آن روز و همچنین امساک از مفطرات تا آخر روز بر او واجب نیست (مشهور).

روزهٔ آن روز بر او واجب نیست و چنانچه روزه از اول روز برایش ضـرر داشته باشد، امساک در بقیهٔ روز واجب نیست (آیت الله زنجانی).

ب. تا آن موقع، مفطری انجام نداده است:

باید نیت روزه کند و روزهٔ آن روز را بگیرد (حضرت امام و آیات عظام نوری، اراکی، بهجت و فاضل).

باید نیت روزه کند و روزهٔ آن روز را بگیرد و احتیاطاً قضا هم بنماید (آیت الله مکارم).

نیت روزه واجب نیست و امساک هم واجب نیست (آیات عظام صافی، گلپایگانی، خویی، تبریزی و وحید).

واجب بودن روزه و صحیح بودنش خالی از وجه نیست (آیت الله بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، نیت روزه کند و باید بعداً آن را قضا هم بکند (آیت الله سیستانی).

اگر روزه از اول روز برایش ضرر داشته باشد، فقط قضا واجب است و روزهٔ آن روز و امساک در بقیهٔ روز واجب نیست (آیت الله زنجانی).

۱- عروه الـوثقی، فصـل فی شـرائط وجوب الصوم الرابع؛توضـیح المسائـل مراجع، مسـئلهٔ۱۵۶۷و۱۷۴۹؛ خویی و وحیـد،منهاج، مسئلهٔ۱۰۳۳و۱۵۶۷.

خوب شدن مریض بعد از ظهر ۱۶. اگر مریض در ماه رمضان بعد از اذان ظهر خوب شود، وظیفه اش چیست؟(۱)

روزهٔ آن روز و همچنین امساک از مفطرات تا آخر روز بر او واجب نیست؛ ولی باید بعداً آن را قضا کند (مشهور).

چنانچه روزه از اول روز برایش ضرر داشته باشد، فقط قضا واجب است و روزهٔ آن روز و امساک در بقیهٔ روز واجب نیست (آیت الله زنجانی).

شرط ششم: محذور شرعی دیگری مثل ضرر بر عِرْض و مالش، بر روزه گرفتن مترتب نشود

۱۷. اگر فرد از ضرر بر نفسش با روزه گرفتن ایمن باشد، لکن خوف از ضرر بر عِرْض و آبرو یا مالش داشته باشد، یا روزه گرفتن، با واجب دیگری که در درجهٔ اهمیت مساوی با روزه یا مهم تر از آن باشد تزاحم نماید، مثل اینکه فرد خوف ضرر بر نفس یا عِرْض یا مالِ فرد دیگری داشته باشد و حفظ مورد مذکور شرعاً بر او واجب باشد و پیشگیری از آن متوقف بر ترک روزه و افطار آن باشد، وظیفهٔ شخص چیست؟

روزه بر او واجب نیست؛ لکن در همهٔ این موارد، واجب است بعداً قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، گلپایگانی، سیستانی، مکارم و نوری).(۲)

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم الرابع؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۶۷و۱۷۴۹؛ خویی و وحید،منهاج الصالحین، مسئلهٔ۱۰۳۳و۱۵۶۷.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمرالسادس.

حکم روزه درصورت داشتن محذور شرعی مثل ضرر بر عِرْض و مالش ۱۸. در فرض مسئلهٔ بالاـ که باید فرد، آن واجب را انجام بدهد و روزه را ترک کند، اگر شخص، واجب را ترک کند و روزه اش را بگیرد، حکم روزه اش چیست؟(۱)

روزه اش صحیح است؛ ولی اگر واجب دیگر اهم باشد، گناه کرده است (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، سیستانی و نوری).

روزه اش باطل است (آیت الله گلپایگانی).

صحت روزه اش محل اشکال است (آیت الله مکارم).

شرط هفتم: مسافر نباشد

۱۹. روزه از کدام مسافر ساقط است؟(۲)

مسافری که باید نمازهای چهاررکعتی را در سفر دو رکعت بخواند، نباید روزه بگیرد و مسافری که نمازش را تمام می خواند، مثل کسی که شغلش مسافرت یا سفر او سفر معصیت است، واجب است در سفر روزه بگیرد (مشهور).

روزه در اماکن تخییر ۲۰. مسافری که در اماکن تخییر، مخیر است نمازش را دورکعتی یا چهاررکعتی بخواند، آیا می تواند روزه بگیرد؟(۳)

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمرالسادس.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمرالخامس.

۳- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمرالخامس.

خیر، حکم تخییر به نماز اختصاص دارد و شامل روزه نمی شود (مشهور).(۱)

شرط هشتم: فرد ازجملهٔ کسانی نباشد که رخصت در افطار دارند

۲۱. بر چند گروه روزه گرفتن واجب نیست؟(۲)

بر چهار گروه روزه گرفتن واجب نیست؛ بلکه در بعض موارد آن، روزه گرفتن جایز نیست: ۱. سالمند؛ ۲. کسی که زیاد تشنه می شود؛ ۳و۴. زن حامله یا شیردهی که به واسطهٔ حمل یا شیردادن، روزه گرفتن برای خودش یا بچه اش ضرر دارد (مشهور).

سالمند ۲۲. کسی که به خاطر پیری نمی تواند روزه بگیرد یا برای او مشقت دارد، وظیفه اش نسبت به روزه اش چیست؟(۳)

روزه گرفتن بر او واجب نیست؛ اما:

الف. نسبت به قضای آن درصورت توانایی بدون مشقت:

احتیاط واجب قضا کند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

به احتیاط مستحب قضا کند (آیات عظام خویی،

۱- سایر احکام مربوط به روزهٔ مسافر در فصل ششم: احکام روزهٔمسافر می آید.

۲- عروه الوثقی، فصل فی موارد جواز الافطار.

۳- عروه الوثقی،فصل فی موارد جواز الافطار؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۲۵و۱۷۲۶، وحید، توضیح المسائل، مسئلهٔ۱۷۳۳و۱۷۳۴؛ منهاج الصالحین،کتاب الصوم، ذیل مسئلهٔ ۱۰۴۱؛المسائل المنتخبه، مسئلهٔ۴۷۴.

سیستانی، فاضل، صافی، تبریزی، وحید و نوری).

باید قضا کند (آیات عظام اراکی، زنجانی، بهجت).

ب. نسبت به پرداخت فدیه:

درصورت مشقت باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، زنجانی، مکارم).

درصورت مشقت، باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد؛ بلکه درصورت عدم توانایی نیز بنا بر احتیاط لازم، یک مد طعام بدهد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

درصورتی که نتواند تا رمضان بعد روزه را قضا کند یا توانایی قضای روزه را داشته، ولی به سبب ندانستن حکم، قضای آن را تا رمضان بعد تأخیر انداخته، واجب است برای هر روز یک مد طعام از گندم یا جو یا مانند این ها صدقه بدهد (آیت الله بهجت).

بیماری عطش ۲۴. کسی که به بیماری عطش مبتلاست، یعنی اینکه زیاد تشنه می شود و نمی تواند تشنگی را تحمل کند یا برای او مشقت دارد، در ماه مبارک وظیفه اش نسبت به روزه اش چیست؟(۱)

روزه گرفتن بر او واجب نیست؛ اما:

الف. نسبت به مقدار آشامیدن:

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۲۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئلهٔ۱۷۳۵،منهاج الصالحین، الفصلالخامس: ترخیص الافطار، ذیل مسئلهٔ۱۰۴۱.

بنا بر احتیاط واجب بیشتر از مقدار ضرورت، آب نیاشامد (حضرت امام و آیت الله نوری).

بنا بر احتیاط مستحب، بیشتر از مقدار ضرورت آب نیاشامد (آیات عظام خویی، گلپایگانی، تبریزی، زنجانی، فاضل، صافی، وحید، سیستانی و مکارم).

ب. نسبت به قضای روزه درصورت توانایی:

باید بگیرد (آیات عظام بهجت، اراکی، گلپایگانی، صافی، فاضل، زنجانی: بدون مشقت).

بنا بر احتیاط واجب بگیرد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی و مکارم).

بنا بر احتیاط مستحب بگیرد (آیات عظام نوری، سیستانی و وحید).

ج. نسبت به پرداخت فدیه:

درصورت مشقت باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، زنجانی و مکارم).

درصورت مشقت، باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد؛ بلکه درصورت عدم توانایی نیز بنا بر احتیاط لازم یک مد طعام بدهد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد (آیت الله فاضل).

زن حامله ۲۵. حکم روزهٔ زن حامله را بیان کنید.(۱)

زن حامله ای که به واسطهٔ حمل، روزه گرفتن برای خودش یا بچه اش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست؛ اما باید قضای آن ها را به جا آورد و نسبت به پرداخت فدیه:(۲)

۱. زایمان او نزدیک نیست (حامل غیرمقرب):

فدیه واجب نیست (آیات عظام سیستانی و نوری).

اگر احتمال عقلایی ضرر بدهد و خوف ضرر حاصل گردد، حکم حامل مقرب را دارد که نظراتشان در آنجا بیان می شود (مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل، بهجت، صافی و مکارم).

درصورتی که روزه بر او حرجی باشد، افطار می کند و احتیاطاً فدیه هم باید بدهد(۳) (آیت الله تبریزی).

۲. زایمان او نزدیک است (حامل مقرب):

الف. روزه برای حمل ضرر دارد:

برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (مشهور).

فدیه واجب نیست (آیت الله فاضل).

ب. روزه برای خودش ضرر دارد:

۱- عروه الوثقی،فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع؛ توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۷۲۸؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۳۶؛فاضل، جامع المسائل، ج۳، ص۲۰۴، سؤال۶۳۹؛استفتای کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید.
۲- کفارهٔ فدیه طبق نظر مشهور فقها ۷۵۰ گرم طعام است و زمان وجوب آن ازهمان وقتی است که روزه را نگرفته است.
۳- پرداخت فدیه در جایی است که روزه برایحمل، ضرر داشته باشد.

برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام سیستانی، فاضل و بهجت).

احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (حضرت امام، مقام معظم رهبری و آیت الله گلپایگانی).

احتیاط مستحب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، زنجانی، مکارم و صافی).

زن شیرده ۲۶. حکم روزهٔ زن شیرده را بیان کنید.(۱)

زن شیردهی که به واسطهٔ شیردادن، روزه گرفتن برای خودش یا نوزاد شیرخوارش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست؛ اما باید قضای آن ها را به جا آورد و نسبت به پرداخت فدیه:

الف. روزه برای بچه ضرر دارد:

باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد (مشهور و مقام معظم رهبری).

فدیه واجب نیست (فاضل).

ب. روزه برای خودش ضرر دارد:

به احتیاط واجب، یک مد طعام به فقیر بدهد (حضرت امام).

باید یک مد طعام به فقیر بدهد (آیات عظام سیستانی، فاضل، بهجت، گلپایگانی و صافی).

به احتیاط مستحب، یک مد طعام به فقیر بدهد (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی،

۱- عروه الوثقی، فصل فی موارد جواز الافطار،مورد الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۲۹؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۳۷؛فاضل، جامع المسائل، ج۳، ص۲۰۴، سؤال۶۳۸،اجوبه الاستفتائات، سؤال۸۰۶.

زنجانی، وحید، مکارم).

خلاصهٔ اقوال فقها در مورد فدیهٔ زن حامل مقرب و زن شیرده چنانچه روزه برای بچه ضرر دارد، مشهور فقها به جز آیت الله فاضل قائل به وجوب فدیه شده اند؛ ولی اگر روزه برای خود زن ضرر دارد، سه نظر است: برخی مثل حضرت امام قائل به وجوب بنا بر احتیاط واجب، برخی مثل آیت الله سیستانی قائل به وجوب بنا بر فتوا و برخی دیگر مثل آیت الله مکارم قائل به عدم وجوب فدیه شده اند (تفصیل آن در سؤال ۲۶ و ۲۷ ذکر شد).

به جانیاوردن روزه ها توسط زن شیرده یا حامله تا رسیدن ماه رمضان جدید ۲۷. زن حامله یا شیرده که در ماه مبارک رمضان نتوانسته روزه بگیرد، چنانچه قضای روزه ها را تا رسیدن ماه رمضان جدید به جا نیاورد، وظیفه اش چیست؟(۱)

الف. نسبت به قضای روزه ها:

قضای آن روزه ها(۲) ساقط نمی شود (مشهور).

۱- استفتای کتبی خصوصی از آیات عظام مکارم،صافی، بهجت، سیستانی و نوری؛ تبریزی، استفتائاتجدید، ج۲، ص۱۳۴، سؤال۶۲۵؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال۸۰۶؛ توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۷۰۵و۱۷۰۳؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۱و۱۷۱۳؛ فاضل، جامع المسائل، ج۳،ص۲۰۳و۲۰۴، سؤال۶۳۷و۶۳۸؛ صافی، جامع الاحکام، ج۱، ص۱۴۳، سؤال۵۱۰.
۲- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیاتعظام مکارم می فرمایند: «اگر تا آخر سال روزه گرفتن برای او (نهطفلش) ضرر داشته است، روزه های او قضا ندارد و دادن یک فدیه کافیاست» (استفتای کتبی خصوصی از آیت الله مکارم؛ سیدعلیخامنه ای، استفتائات جدید، سؤال۶۶).

ب. نسبت به فدیه:

بحثش در سؤال ۲۵ و ۲۶ گذشت.

ج. نسبت به کفارهٔ تأخیر:

۱. بدون عذر قضای روزه ها را نگرفته است:

کفارهٔ تأخیر واجب است (مشهور).

۲. به علت داشتن عذر، قضای روزه ها را نگرفته است:

کفارهٔ تأخیر واجب نیست؛ بلکه پرداخت آن احتیاط مستحب است (حضرت امام، مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم و نوری).

کفارهٔ تأخیر واجب است (آیات عظام بهجت و صافی).

بنا بر احتیاط واجب، کفارهٔ تأخیر واجب است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید و فاضل).

روزهٔ زن شیرده با وجود شیرخشک یا مرضعه ۲۸. زن شیردهی که شیرش کم است، اگر بتواند از شیر خشک یا شیر گاو یا کمک گرفتن از زن شیرده دیگری برای شیردادن بچه استفاده نماید، آیا لازم است این کار را بکند و روزه های ماه رمضانش را بگیرد؟(۱)

الف. کمک از مرضعهٔ دیگر:

اگر کسی پیدا شود که بی اجرت بچه را شیر دهد، یا برای شیردادن بچه از پدر یا مادر بچه یا از کس دیگری که اجرت او را بدهد، اجرت

۱- استفتای کتبی خصوصی از مراجع؛ گلپایگانی،مجمع المسائل، ج۴، ص۱۶۹، سؤال۴۸۲؛ تبریزی، صراطالنجاه، ج۱، سؤال۳۴۴؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۲۸و۱۷۲۹؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۳۷.

بگیرد:

احتیاط واجب آن است که بچه را به او بدهد و روزه بگیرد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی و سیستانی).

واجب است که بچه را به او بدهد و روزه بگیرد (آیات عظام خویی، تبریزی، بهجت، فاضل، مکارم و وحید).

ب. کمک از شیرخشک یا مانند آن:

برای جواز افطار، عدم امکان استفاده از غذاهای غیر شیر مادر شرط نیست؛ یعنی با امکان سیرکردن طفل با شیرخشک و امثال آن نیز می تواند برای دادن شیر کافی، اگر روزه برای او یا بچه ضرر دارد، روزه را افطار کند (مقام معظم رهبری و آیت الله گلپایگانی).

احتیاط واجب آن است که این کار را انجام دهد و روزه هایش را بگیرد؛ مگر ضرری برای بچه داشته باشد (آیات عظام مکارم، صافی، سیستانی و تبریزی).

واجب آن است که این کار را انجام دهد و روزه هایش را بگیرد؛ مگر ضرری برای بچه داشته باشد (آیات عظام خویی و وحید).

ص: ۴۳

فصل سوم شروط صحت روزه

اشاره

مسئله: برای اینکه روزهٔ ماه مبارک رمضان صحیح باشد و نیاز به قضا، چه قضای حقیقی و چه قضا از باب عقوبت نداشته باشد، باید انسان دارای شرایط ذیل باشد (مشهور):(۱)

۱. مسلمان باشد؛

۲. مجنون نباشد؛

۳. مست نباشد؛

۴. بیهوش نباشد؛

۵. زن از حیض و نفاس پاک باشد؛

۶. روزه برای او ضرر نداشته باشد؛

۷. مسافر نباشد؛

۸. نیت روزه، توأم با قصد قربت و اخلاص داشته باشد؛

۹. مفطرات روزه را ترک نماید.

شرط اول: مسلمان باشد

۲۹. اگر کافر یا مرتد یا سنی روزه بگیرند، روزه هایشان صحیح است؟(۲)

روزه از فرد کافر و مرتد صحیح نیست؛ ولی سنی اگر برطبق مذهب خودش صحیح گرفته است، حال که شیعه شده است، لازم نیست دوباره آن ها را به جا آورد (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم.

۲- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم و فصل فی احکام القضا، مسئلهٔ۴؛بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۱۶۷.

همچنین اگر با قصد قربت در همان زمان برطبق مذهب حقهٔ اثنا عشریه روزه گرفته باشد، حال که شیعه شده است، لازم نیست دوباره آن ها را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، مکارم، بهجت و نوری).

روزه های فوت شده از کافر و مرتد و سنی در زمان غیرشیعه بودنشان ۳۰. اگر شخص کافر یا مرتد مسلمان شوند یا شخصی که سنی بوده، شیعه شود، روزه هایی که از آن ها فوت شده، قضا دارد؟(۱)

روزه های فوت شدهٔ ایام کفرش(۲) قضا ندارد؛ به خلاف سنی و مرتد (فطری و ملی)(۳) که باید همهٔ روزه های فوت شده را قضا نمایند (مشهور).

مسلمان شدن کافر در بین روز ۳۱. اگر کافر در روز ماه رمضان، مسلمان شود و از اذان صبح تا آن وقت، کاری که روزه را باطل می کند، انجام نداده باشد، وظیفه اش چیست؟(۴)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۶۹۵.

۲- وجوب القضاء علی الکافر و عدم وجوبه مبنیعلی کون الکفّار مکلّفین بالفروع و عدمه (مدارکتحریر الوسیله، الصوم، ص۳۲۲).

۳- لا۔ یخفی: أنّالأدلّه القائمه علی سقوط القضاء عن الکافر لا تشمل المرتدّ؛ لانصرافها إلی الکافرالأصلی و لو من جهه فهم الأصحاب. و لا فرق فی المرتدّ بین الفطری و الملّی. إنقلت: إنّ المرتدّ الفطری لا تقبل منه التوبه؛ فلا یتمکّن من القضاء؛ لکونه محکوماًبالقتل. قلت: المرتدّ الفطری لا۔ تقبل توبته ظاهراً أی لا ترتفع آثار الارتدادبالتوبه؛ من القتل و بینونه الزوجه و تقسیم الترکه بین الورثه و أمّا قبول توبتهواقعاً بمعنی کونه مشمولاً لعفو ربّه الغفور الرحیم فلا مانع منه؛ و حینئذٍ یجب علیهقضاء ما فات منه حال ارتداده ما دام حیّاً و لم یقتل (مدارکتحریر الوسیله، الصوم، ص۳۲۵).

۴- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۵۶۶و۱۶۹۵و۱۷۴۹؛ وحید و خویی، منهاج الصالحین، شرائط صحه الصوم؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۱۳۹؛ استفتایخصوصی کتبی از آیت الله صافی؛ صافی، رسالهٔ عملیه، چاپ جدید،مسئلهٔ۱۵۷۵و۱۷۰۴.

الف. قبل از ظهر اسلام آورده است، درحالی که تا آن موقع مفطری انجام نداده است:

نمی تواند روزه بگیرد و امساک در بقیهٔ روز هم واجب نیست و قضا هم ندارد (حضرت امام و آیت الله گلپایگانی).

درصورتی که مفطری انجام نداده باشد، به احتیاط واجب باید نیت روزه کند و روزه را تمام کند و اگر آن روز را روزه نگیرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله صافی).

به احتیاط واجب، باید نیت روزه کند و روزه را تمام کند و اگر آن روز را روزه نگیرد، قضای آن را به جا آورد (آیات عظام تبریزی، مکارم، فاضل و زنجانی).

به احتیاط واجب، به قصد ما فی الذمه تا آخر روز امساک کند و اگر آن روز را امساک نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله سیستانی).

به احتیاط واجب، تا آخر روز از مبطلات روزه پرهیز کند (آیت الله اراکی).

روزهٔ آن روز صحیح نیست و امساک هم در بقیهٔ روز واجب نیست (آیات عظام خویی و وحید).

به احتیاط مستحب، نیت روزه کند و روزه را تمام کند (آیت الله بهجت).

ب. بعد از ظهر اسلام آورده:

روزهٔ آن روز واجب نیست و امساک هم در بقیهٔ روز واجب نیست (مشهور).

به احتیاط واجب، به قصد مافی الذمه تا آخر روز امساک کند. و اگر آن روز را امساک نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله سیستانی).

شرط دوم و سوم و چهارم: مجنون یا مست یا بیهوش نباشد

۳۲. آیا روزه از فرد مجنون یا مست یا بیهوش صحیح است؟(۱)

درصورتی که اخلال به نیت معتبر در روزه وارد شود، صحیح نیست (مشهور).

به هوش آمدن مست در بین روز ۳۳. اگر فرد پیش از اذان صبح نیت روزه کند، سپس مست شود و در بین روز به هوش آید، وظیفه اش چیست؟

احتیاط واجب آن است که روزهٔ آن روز را تمام کند و قضای آن را هم به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی و مکارم).(۲)

به هوش آمدن بیهوش یا عاقل شدن مجنون در بین روز در مبحث شروط وجوب روزه گذشت.

۱- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، الثانی.

۲- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، الثانی.

شرط پنجم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد

۳۵. آیا روزه از زنی که حائض یا نفسا است، صحیح است؟(۱)

خیر، صحیح نیست؛ هرچند حیض یا نفاس این خانم در قسمتی از روز باشد. بنابراین، زنی که بعد از اذان صبح ماه رمضان از حیض یا نفاس پاک شده، نمی تواند آن روز را روزه بگیرد. همچنین زنی که پاک بوده و روزه گرفته، چنانچه در عصر روز ماه مبارک رمضان مثلاً ده دقیقه به غروب آفتاب مانده، حیض یا نفاس شده باشد، روزهٔ آن روز وی باطل است (مشهور).

سن یائسگی در زن ها ۳۴. یکی از شرایط صحت روزه، پاك بودن زن از خون حیض است. آیا برای دیدن خون حیض سن خاصی ملاك است؟(۲)

بلی، خون هایی که زن قبل از بلوغ و همچنین بعد از سن یائسگی می بیند، خون حیض نیستند و زنی که یائسه است؛ اگرچه خونی که می بیند نشانه های حیض را داشته باشد، واجب است روزه هایش را در همان اوقات خون ریزی بگیرد (مشهور).

۱- عروه الوثقی،فی شرائط صحه الصوم.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۴۳۵و۴۳۶؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۴۴۱و۴۴۲و۴۴۴؛مکارم شیرازی، رسالهٔ جدید،مسئلهٔ۴۲۸و۴۲۹؛ راهنمای فتاوا، سؤال۳۲.

اما سن بلوغ در دخترها با تمام شدن نه سال قمری،(۱) دخترها بالغ می شوند (مشهور).

سن یائسگی در زن ها تعیین سن یائسگی محل تأمل و احتیاط است. بانوان می توانند در این مسئله به مجتهد جامع الشرایط دیگر مراجعه کنند (مقام معظم رهبری).

زنان سیده بعد از تمام شدن شصت سال قمری و زنان غیرسیده بعد از تمام شدن پنجاه سال قمری یائسه می شوند (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، اراکی، گلپایگانی و صافی).

زنان، چه سیده و چه غیرسیده، بعد از تمام شدن شصت سال قمری یائسه می شوند(۲) (آیت الله سیستانی).

زنان، چه سیده و چه غیرسیده، بعد از تمام شدن

۱- دخترانی که تاریخ تولدشان به سال قمری مشخصنیست، اما تاریخ تولد آنان به سال شمسی معلوم است، برایتبدیل سال شمسی به قمری، کافی است ابتدا، روزی را که۹ سال شمسی آنان کامل می شود،مشخص کرده، سپس ۹۷ روز از آن کسر کنندتا روز کامل شدن ۹ سال قمری آنانمعین شود. برای مثال، دخترخانمی که در تاریخ ۱۰مرداد۱۳۸۱به دنیا آمده است، در تاریخ ۱۰مرداد۱۳۹۰، ۹ سال شمسی اشکامل می شود. چنانچه ۹۷ روزاز این تاریخ کم کند، تاریخ ۶اردیبهشت۱۳۹۰ به دست می آیدکه بیانگر تاریخ کامل شدن ۹ سالقمری او و رسیدن به سن تکلیف است. گفتنی است به سبب وجودموقعیت های جغرافیایی متعدد و یکسان نبودنتعداد روزهای ماه های سال، گاه محاسبهٔ مذکور، یک یادو روز خطا دارد؛ ازاین رو تا حدّ دو روز، احتیاط در محاسبۀمذکور رعایت شود و محاسبهٔ دقیق تر به محاسبۀاختصاصی موکول است (مشورت با برخی از متخصیصان علم نجوم).

۲- آیت الله سیستانی قائل است سن یائسگیبرخی از خانم ها، براساس عدهٔ پنجاه سال قمری است؛ بنابراینبا تمام شدن پنجاه سال قمری، لازم نیست عده نگه دارند. آن ها کسانیهستند که بعد از پنجاه سال قمری خون ندیده اند و امید دوباره دیدنخون را هم ندارند.

پنجاه سال قمری یائسه می شوند؛ مگر اینکه آنچه می بینند، تمام شرایط حیض را داشته باشد که دراین صورت باید مطابق آن عمل کنند (آیت الله مکارم).

زنان، چه سیده و چه غیرسیده، بعد از تمام شدن شصت سال قمری، یائسه می شوند و بین پنجاه تا شصت را بنا بر احتیاط واجب، جمع کنند بین احکام یائسه و غیریائسه؛ یعنی اگر خونی با نشانه های حیض دید یا در روزهای عادتش خون دید، بنا بر احتیاط واجب، بین تروک حائض و افعال مستحاضه جمع کند (آیات عظام خویی، تبریزی و وحید).

زنان غیرسیده بعد از تمام شدن پنجاه سال قمری، یائسه می شوند و زنان سیده بعد از تمام شدن شصت سال قمری یائسه می شوند و بین پنجاه تا شصت سال را بنا بر احتیاط واجب جمع کنند بین احکام یائسه و غیریائسه؛ یعنی اگر خونی با نشانه های حیض دید یا در روزهای عادتش خون دید، بنا بر احتیاط واجب بین تروک حائض و افعال مستحاضه جمع کند (آیت الله نوری).

زنان قرشیه بعد از تمام شدن شصت سال قمری و زنان غیرقرشیه بعد از تمام شدن پنجاه سال قمری یائسه می شوند. باید توجه داشت که زن های سیده یکی از اقسام زن های قرشیه هستند (آیت الله زنجانی).

شک در سن یائسگی مسئله: خانمی که شک دارد یائسه شده یا نه، اگر خونی ببیند و نداند حیض است یا نه، باید بنا بگذارد بر اینکه یائسه نشده است (مشهور).(۱)

خوردن قرص برای جلوگیری از عادت ماهانه ۳۶. اگر زن برای اینکه حیض نشود و بتواند روزه بگیرد، قرص جلوگیری از عادت ماهانه مصرف کند و به واسطهٔ استعمال آن، عادت نشود، روزه اش چه حکمی دارد؟(۲)

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی، سیستانی و فاضل).

شرط ششم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد

۳۷. آیا روزه از فرد مریض یا سالمی که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد که عادتاً قابل تحمل نیست و عُقلا از آن پرهیز می نمایند، صحیح می باشد؟

خیر، صحیح نمی باشد؛ هرچند به حدّ ضرر حرام، مثل مرگ یا نقص عضو نرسد؛ اما اگر به قصد قربت روزه بگیرد و بعد معلوم شود روزه ضرر نداشته، بحثش در شرط پنجم از موارد وجوب گذشت (مشهور).(۳)

کسی که عقیده اش این است که روزه برای او ضرر ندارد، اگر روزه بگیرد و بعد از مغرب بفهمد

۱- توضیح المسائل مراجع، ج۱،مسئلهٔ ۴۳۹.

۲- بر کرانهٔ فقه، ص۱۲۳،سؤال۲۸۸، به نقل از رسالهٔ نوین امام، ج۱، ص۱۱۳؛استفتای کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی؛ گلپایگانی،مجمع المسائل، ج۱، ص۲۸۴، سؤال۹۹؛صافی، جامع الاحکام، ج۱، ص۱۴۳، سؤال۵۱۲؛جامع المسائل، ج۱، ص۱۵۰،سؤال۵۶۳؛ بهجت، توضیح المسائل ، مسائل متفرقهٔجدید، مسئلهٔ۷.

۳- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، مورد السادس.

روزه برای او ضرر قابل توجهی داشته، بحثش در شرط پنجم از موارد وجوب گذشت.

شرط هفتم: مسافر نباشد

۳۸. مسافری که باید نمازهای چهاررکعتی را در سفر دو رکعت بخواند، روزه اش صحیح نیست و مسافری که نمازش را تمام می خواند، مثل کسی که شغلش مسافرت یا سفر او سفر معصیت است، روزه اش صحیح است(۱) (مشهور).(۲)

شرط هشتم: مفطرات روزه را ترک نماید

۳۹. آیا شخص باید علم تفصیلی به تمام مبطلات داشته باشد؟

لازم نیست روزه دار علم تفصیلی به تمام مبطلات و مفطرات داشته باشد؛ بلکه اگر نیت کند که از تمام مبطلات و مفطرات امساک کند، کافی است (تمام مراجع عظام تقلید).(۳)

شرط نهم: نیت روزه توأم با قصد قربت و اخلاص باشد

۴۰. اگرفرد ریائاً روزه بگیرد، روزه اش چه حکمی دارد؟

فردی که روزه می گیرد، باید آن را به قصد قربت انجام دهد و در قصد خویش اخلاص را رعایت کند؛ بنابراین اگر فرد ریائاً روزه بگیرد، روزه اش

۱- تفصیل مسئله در «فصل ششم: احکام روزهٔ مسافر» می آید.

۲- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، مورد الخامس.

۳- عروه الوثقی،ابتدای کتاب الصوم و فصل فی النیه، مسئلهٔ۳.

باطل است (تمام مراجع عظام تقلید).(۱)

مواردی که مستحب است انسان از کارهایی که روزه را باطل می کند، خودداری نماید مسئله: مشهور فقها می فرمایند برای چند نفر مستحب است در ماه رمضان، هرچند روزه نیستند، از کاری که روزه را باطل می کند، خودداری نمایند:(۲)

۱. مسافری که در سفر، کاری که روزه را باطل می کند، انجام داده باشد و پیش از اذان ظهر به وطنش یا به جایی که می خواهد ده روز در آنجا بماند، برسد.

۲. مسافری که بعد از اذان ظهر به وطنش یا به جایی که می خواهد ده روز در آنجا بماند، برسد.

۳. مریضی که بعد از اذان ظهر خوب شود و همچنین است اگر پیش از اذان ظهر خوب شود و کاری که روزه را باطل می کند، انجام داده باشد.

۴. زنی که در بین روز از خون حیض یا نفاس پاک شود.

۵. کافری که مسلمان شود و قبلاً کاری را که روزه را باطل می کند، انجام داده باشد.

۱- عروه الوثقی، فصلفی النیه.

۲- توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۴۹؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۵۷.

تظاهر به روزه خواری پرسش: در مواردی که مستحب است انسان از مفطرات خودداری نمایـد، آیا می توانـد آشکارا روزه خواری کند؟(۱)

پاسخ: تظاهر به روزه خواری جایز نیست و در مواردی موجب حد یا تعذیر است (مقام معظم رهبری).

حرام است و اگر معتقـد باشد گناهی نکرده (و درحقیقت منکر روزه باشد، انکاری که به انکار خدا یا پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) باز گردد) حکمش قتل است و چنانچه معتقـد به روزه باشـد و اعتراف به گناهش نماید، در بار اول و دوم، حاکم شرع او را تعزیر می نمایـد و در بار سوم حکمش قتل است و کسانی که معذور از روزه گرفتن هستند، ماننـد مسافر یا مریض نبایـد تظاهر به روزه خواری کننـد و حتی برای آن ها مکروه است در روز ماه رمضان در خوردن و آشامیـدن، خود را کاملاً سیر کنند. همچنین جماع برای آن ها مکروه است (آیت الله تبریزی).

به طور کلی تظاهر به روزه خواری و لو برای معذورین جایز نیست و با تشخیص مجتهد جامع الشرایط تعذیر می شود (آیت الله صافی).

تظاهر به روزه خواری حرام است و اگر نزد حاکم شرع ثابت شود، درصورتی که عـذر شـرعی نداشـته باشـد، حد بر او جاری می کند و اگر عذر شرعی داشته باشد، به خاطر تظاهر به روزه خواری اش او

۱- استفتائات کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید؛ تبریزی،استفتائات جدید، ج۱، سؤال۶۵۹.

را مجازات (تعزیر) می کند (آیت الله فاضل).

افطار عمـدی روزه و تظاهر به روزه خواری حرام است و اگر معتقد باشد گناهی نکرده (و درحقیقت منکر روزه باشد، انکاری که به انکـار خـدا یـا پیامبر اسـلام (صـلی الله علیه و آله و سـلم) باز گردد) حکمش قتل است و چنانچه معتقـد به روزه باشـد و اعتراف به گناهش نمایـد، حاکم شـرع او را تعزیر می نماید و کسانی که معذور از روزه گرفتن هسـتند، مانند مسافر یا مریض، نباید تظاهر به روزه خواری کنند و حتی برای آن ها مکروه است در روز ماه رمضان در خوردن و آشامیدن، خود را کاملاً سیر کنند. همچنین جماع برای آن ها مکروه است (آیت الله مکارم).

نیت روزه ۴۱. نیت روزه چگونه باید باشد؟(۱)

لازم نیست شـخص نیت را از قلب خود بگذرانـد و یا بر زبان جاری کنـد؛ بلکه همین قدر که بنا داشـته باشد برای انجام فرمان خداوند عالم، از اذان صبح تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند، انجام ندهد، کافی است (مشهور).

شایـان ذکر است مکلف می توانـد در هر شب از مـاه رمضان برای روزهٔ فردای آن نیت کنـد و بهتر است شب اول ماه هم نیت همهٔ ماه را بنماید (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ۱۵، توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۵۰و۱۵۵۱.

یوم الشک ۴۲. یوم الشک چه روزی است و روزه در این روز چه حکمی دارد؟

یوم الشک روزی است که مکلف شک دارد اول ماه رمضان است یا آخر ماه شعبان و روزه در این روز واجب نیست (مشهور)(۱)

نیت روزهٔ یوم الشک ۴۳. اقسام نیت روزه در یوم الشک را بیان کنید و کدام صور آن صحیح و کدام صور آن اشتباه است؟

نیت در یوم الشک چهار صورت دارد:(۲)

۱. اگر روزهٔ قضا ندارد، نیت روزهٔ مستحبی کند؛ مثل آخر ماه شعبان و اگر روزهٔ قضا دارد، نیت روزهٔ قضا نماید و همچنین می تواند نیت روزهٔ نذر و مانند آن داشته باشد. در تمام این صور اگر بعد بفهمد رمضان بوده، کافی از رمضان است و جزء روزهٔ ماه رمضان حساب می شود (مشهور).

۲. نیت روزهٔ رمضان کند که دراین صورت باطل است؛ اگرچه بعداً بفهمد رمضان بوده است (مشهور).

۳. اگر مردد نیت کند، یعنی بگوید که اگر ماه رمضان است، روزهٔ رمضان و اگر ماه رمضان نیست، روزهٔ قضا یا مانند آن باشد، اشکالی ندارد و روزهٔ آن صحیح است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، فاضل، مکارم، زنجانی و گلپایگانی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۶۸و۱۵۶۹؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۵۷۶و۱۵۷۷؛ عروه الوثقی،فصل فی النیه، مسئلهٔ۱۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۶۸،عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ۱۷؛ وحید، منهاج الصالحین،مسئلهٔ۹۷۹.

نیت به طریق مورد سوم اشکال دارد و روزه باطل است (آیات عظام خویی، وحید، بهجت و تبریزی).

۴. اینکه نیت مافی الـذمه (یا امر واقعی) کنـد، یعنی قصد کند آنچه را که فعلًا خداوند از او خواسـته است، انجام می دهد،(۱) دراین صورت هم اشکالی ندارد (مشهور و مقام معظم رهبری(۲)).

مشخص شدن ماه مبارک در یوم الشک ۴۴. اگر در بین روز معلوم شود که ماه رمضان است، وظیفهٔ شخص چیست؟(۳)

مفطری را انجام داده:

باید قضای آن را بعداً به جا آورد و تا مغرب به احترام ماه رمضان کارهایی که روزه را باطل می کند، انجام ندهد (مشهور).

باید قضای آن را بعداً به جا آورد و تا مغرب بنا بر احتیاط واجب، امساک کند (آیت الله سیستانی).

مفطری را انجام نداده:

۱. قبل از ظهر متوجه می شود:

باید فوراً نیت روزه کند و روزه اش صحیح است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، آن روز را به قصد قربت مطلقه

۱- فرق «۳» و «۴» در این است که «۳» تردید در نیت است؛ ولی «۴» تردید در مَنوی است.

۲- اجوبه الاستفتائات، سؤال۸۱۵.

۳- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ ۱۵۶۱؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۵۶۹؛ عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ۱۸؛ خویی و تبریزیو وحید، منهاج الصالحین، مسئلهٔ۹۷۸و ۹۷۹؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ ۴۷۹؛وسیله النجاه، ج ۱، نیتروزه، مسئلهٔ۶؛ تبریزی، المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ۴۷۶؛گلپاگانی، هدایه العباد، ج ۱،مسئلهٔ ۱۲۷۲؛ صافی،هدایه العباد، ج ۱، مسئلهٔ ۱۲۷۱.

امساک کرده، سپس قضای آن را انجام دهد (آیات عظام وحید، خویی، تبریزی و زنجانی).

۲. بعد از ظهر متوجه می شود:

باید قضای آن را بعداً به جا آورد و تا مغرب تأدباً امساک کند (حضرت امام و آیات عظام فاضل، خویی، مکارم، وحید، تبریزی، بهجت و اراکی).

احتیاط واجب نیت روزه کند رجائاً و سپس قضا کند (آیات عظام سیستانی، گلپایگانی و صافی).

نیت روز اول در روز دوم ۴۵. اگر کسی در ماه مبارک رمضان، به نیت روز اول ماه روزه بگیرد، بعد بفهمد روز دوم یا سوم بوده، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

روزهٔ او صحیح است (مشهور).

نیت روزهٔ غیر ماه رمضان در ماه رمضان ۴۶. اگر شخص در ماه رمضان نیت روزهٔ غیر ماه رمضان بکند، روزه اش چه حکمی دارد؟(۲)

الف. به خاطر فراموشی یا ندانستن ماه رمضان نیت غیر ماه رمضان کرده، روزهٔ ماه مبارک حساب می شود (مشهور).

ب. عمداً نیت غیر ماه رمضان کرده:

نه از رمضان حساب می شود و نه از غیررمضان (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی، بهجت، فاضل، نوری و مکارم).

نه از رمضان حساب می شود و نه بنا بر احتیاط

۱- عروه الوثقی، فصلفی النیه، مسئلهٔ۲.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۵۶و۱۵۵۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۵۶۴و۱۵۶۳؛ عروه الوثقی،فصل فی النیه، بالای مسئلهٔ۱.

واجب از غیررمضان (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و زنجایی).

روزه ای که قصد کرده، حساب نمی شود و همچنین روزهٔ ماه رمضان حساب نمی شود، اگر آن قصد منافات با قصد قربت داشته باشد؛ بلکه اگر منافات هم نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ ماه رمضان حساب نمی شود (آیت الله سیستانی).

خلاصهٔ نظر مراجع به نوع فتوا یا احتیاط واجب: شخص نمی تواند در ماه رمضان با علم به اینکه ماه رمضان است، عمداً نیت غیر از روزهٔ ماه رمضان بکند و اگر چنین کند، روزهٔ او صحیح نیست؛ نه از ماه رمضان حساب می شود و نه از غیر ماه رمضان.

انتهای نیت روزه در حالت عادی ۴۷. شخصی که عذری ندارد، انتهای نیت روزه برای این شخص چه زمانی است؟(۱)

الف. روزهٔ واجب معین مثل ماه رمضان و نذر معین:

تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند (آیت الله سیستانی).

در روزهٔ نذر معین خودش تا مغرب فرصت دارد نیت کند و در غیر آن، از واجبات معین مثل ماه

۱- عروه الوثقی، فصلفی النیه، مسئلهٔ ۱۲؛توضیح المسائل مراجع، مسائل ۱۵۵۲و۱۵۵۳و۱۵۶۴و۱۵۶۵؛ منهاج الصالحین،العبادات، مسئلهٔ ۹۷۶.

رمضان تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند و اگر تا آن موقع نیت نکرد، به روزهٔ آن روز اکتفا نکند (آیت الله زنجانی).

ب. روزهٔ واجب غیرمعین، مثل روزهٔ قضا و کفاره و نذر مطلق:

اگر مبطلی انجام نداده تا اذان ظهر فرصت دارد نیت کند؛ ولی بعد از ظهر نمی تواند نیت نکند (مشهور).

در قضای ماه رمضان و نذری خودش تازمانی که به اندازهٔ نیت کردن به مغرب مانده باشد و در غیر دو مورد ذکرشده، تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند (آیت الله زنجانی).

اگر مبطلی انجام نداده، تا اذان ظهر فرصت دارد نیت کند؛ ولی بعد از ظهر، بنا بر احتیاط واجب، نیت نکند (آیات عظام سیستانی، وحید و گلپایگانی).

ج. روزهٔ مستحبی:

تازمانی که به اندازهٔ نیت کردن به مغرب یا غروب (به حسب اختلاف فتاوا) مانده باشد.(۱)

انتهای نیت روزهٔ ماه رمضان برای معذور ۴۸. انتهای نیت روزه برای کسی که نمی داند یا فراموش کرده ماه رمضان است یا بدون نیت خوابیده و خواب مانده است، چه زمانی است؟(۲)

۱- و قد ذکر غیر واحد من الفقهاء: ان وقت النیهیمتد فیه إلی أن یبقی إلی الغروب زمان یمکن تجدیدها فیه، و لکن نسب الی المشهور انحال المندوب حال الفریضه من التحدید إلی الزوال، غایته أنه یثاب بمقدار إمساکه (المستند فیشرح العروه الوثقی، الصوم، مسئلهٔ ۱، ص۵۵).

۲- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ ۱۵۶۱؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۵۶۹.

اگر مبطلی انجام نداده، تا اذان ظهر فرصت دارد فوراً نیت کند و روزه اش صحیح است؛ ولی اگر بعد از اذان ظهر متوجه شود، بایـد قضـای آن را بعـداً به جـا آورد و تـا مغرب تأدباً امساک کنـد (حضـرت امام و آیات عظام فاضل، خویی، مکارم، وحیـد، تبریزی، بهجت و اراکی).

اگر مبطلی انجام نداده، تا اذان ظهر فرصت دارد فوراً نیت کند و روزه اش صحیح است؛ ولی اگر بعد از اذان ظهر متوجه شود، احتیاط واجب نیت روزه کند رجائاً و سپس قضا کند (آیات عظام سیستانی، گلپایگانی و صافی).

تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند؛(۱) ولی اگر

۱- المشـهور و المعروف بـل ادعی علیه الاجمـاع فیکلاـم غیر واحـد من الأصـحاب ان الجاهـل بکون الیوم من شـهر رمضان أو الغافـل أو الناسییجدد النیه مـا بینه و بین الزوال، فیتسع وقت النیه فی حق هؤلاـء الی مـا بعـد العلمو الالتفات. ویسـتدل للمشـهور بوجوه: أحـدها ما ورد فی المریض و المسافر من أنه إذا برئ من مرضه أوقـدم أهله قبل الزوال و لم یتناول المفطر یجـدد النیه و یصوم و یحسب له، مع انالمریض و المسافر لم یکونا مکلفین بالصوم من أول الأمر، و کان یجوز لهما اسـتعمالالمفطر، غیر أنهما من بـاب الاتفـاق لم یسـتعملاه، فکیف بمن هو مکلف به واقعا و ان لمیعلم به فعلا کالجاهل و الناسـی، فإن الحکم حینئـذ ثابت بطریق أولی. وللمنـاقشه فیه مجال واسع: فان مبـدء الصوم فی المریض و المسافر زمان ورود البلـد، أوبرء المریض لا طلوع الفجر الـذی هو مبدء الصوم لغیرهما من سائر المکلفین، ففیالحقیقه هما مکلفان بنیه الإمساک خلال تسع ساعات مثلا، و غیرهمـا خلال ست عشـره ساعهمثلاـ أی طول النهـار من مبـدئه إلی منتهاه، و قـد ثبت بالـدلیل الخاص أن هـذا بمنزلهالصوم من طلوع الفجر، فهمـا، لیسـا مکلفین بالامسـاک حتی واقعا إلا من الآن، و هـذابخلاف الجاهل و نحوه فإنه مأمور بالامساک من طلوع الفجر و ان لم یعلم به و لم یأتبهذا المأمور به حسب الفرض، لخلو قطعه من الزمان عن النیه، اسـتنادا إلی الاستصـحابالذی هو حکم ظاهری. و معه کیف یجتزئ بهذا الناقص عن المأمور به الواقعی، فإن ماکان واجبا علیه و هو الامساک من طلوع الفجر عن نیه لم یأت به، و مـا أتی به و هونیه الامسـاک من الآـن لم یکن مـأمورا به. فبأی دلیل یکون مجزئا؟! نعم هو مأموربالإمساک لا بالصوم. و علی الجمله دلیـل الاجزاء خاص بمورده، و هو من لم یکن مأمورابالامساک من طلوع الفجر أعنی المریض و المسافر، فکیف یتعـدی إلی غیره ممن هو مأموربه من الأول، فإن ذاک الـدلیل لا یقتضـی مثل هـذا التعدی بوجه. ثانیها:التمسک بحدیث الرفع، بدعوی ان اعتبـار النیه فی هـذا المقـدار من الزمـان اعنی حالالجهـل و النسـیان مرفوع بالحـدیث، و المفروض مراعاتها فی الباقی فیحکم بالصـحه. وفیه... ان حـدیث الرفع شأنه رفع التکلیف لا وضـعه و إثباته بالإضافه إلی الباقی لیدلعلی صـحته و الاجتزاء به. ثالثها:ما روی مرسـلا من ان لیله الشـک أصـبح النـاس فجـاء أعرابی فشـهد برؤیه الهلال فأمر منادیا ینادی «من لم یأکل فلیصم، و منأکل فلیمسک.» و هذه الروایه غیر صـحیحهعندنا لأنها مرویه من طرق العامه. فهی مرسله عامیه لا یمکن التعویل علیها بوجه...علی أن الروایه فی نفسـها غیر قابله للتصـدیق، فان الهلال لا یثبت بشاهـد واحد، فضـلاعن أعرابی مجهول، فکیف اعتمد النبی علی قوله. فمضـمونها مما یطمئن بکذبه. رابعها:الروایات الآتیه الوارده فی غیر شـهر رمضان من القضاء أو النذر أو الصوم المستحبالمتضمنه لجواز تجدید النیه قبل الزوال فیدعی اسـتفاده حکم رمضان منها. و هذا الوجهیتلو الوجوه السابقه فی الضعف، إذ تلک النصوص وردت فی موارد خـاصه، و لیست لـدینا ولاـ روایه ضـعیفه تتضـمن الاطلاـق الشامل لشـهر رمضان، فکیف یتعـدی عن مواردها.

إذافمقتضـى القاعـده ان لاـ يجتزى بهـذا الصوم و ان وجب الامسـاك بقيه النهـار كمـا عرفت،فان جواز تجديـد النيه يحتاج إلى الـدليل و لاـ دليل. و حينئـذ فإن تمَّ الإجماعالتعبـدى الكاشف عن رأى المعصوم(عليه السـلام) عليالتجديـد كما ادعاه غير واحد فهو، و إلاـ- كما هو الصـحيح، نظرا إلى احتمال اسـتنادالمجمعين إلى بعض الوجوه المتقـدمه، حيث ان تطرق هـذا الاحتمال غير قابل للإنكاروجـدانا، و معه كيف يمكن تحصـيل الاجماع القطعى- فالحكم بالاجزاء مشـكل جـدا، بلالظاهر عدم الاجزاء فلا بد من القضاء، إذ قد فات عنه الصوم فى هذا اليوم (المستند فيشرح العروه الوثقى، الصوم، مسئلهٔ ١،ص۴۵و۴۶و۴۷و۴۸).

مبطلی انجام نداده و در بین روز ملتفت شود، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را به قصد قربت مطلقه امساک کرده و قضای آن را نیز بگیرد (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و زنجانی).

انتهای نیت روزهٔ واجب معین برای معذور ۴۹. انتهای نیت روزهٔ واجب معین برای شخصی که عذر دارد، چه زمانی است؟(۱)

اگر مبطلی انجام نداده و قبل از اذان ظهر ملتفت شود، بدون تأخیر نیت کند، روزه اش صحیح است؛ ولی بعد از ظهر نمی تواند نیت کند (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ ۱۲؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۶۴؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۵۷۲.

اگر مبطلی انجام نـداده و قبل از اذان ظهر ملتفت شود، بـدون تأخیر نیت کنـد، روزه اش صـحیح است و اگر بعد از ظهر یادش بیاید، بنا بر احتیاط واجب رجائاً روزه بگیرد و روزهٔ آن روز را نیز قضا نماید (آیت الله سیستانی).

در نـذر معین اگر مبطلی انجام نداده تا مغرب و در غیر آن از واجبات معین تا اذان صـبح و اگر تا آن موقع نیت نکرد، به روزهٔ آن روز اکتفا نکند (آیت الله زنجانی).

انتهای نیت روزهٔ نیابتی ۵۰. انتهای نیت برای روزهٔ نیابتی قضای میت چه زمانی است؟(۱)

الف. تبرعی و مجانی:

تا اذان ظهر می باشد (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی، صافی، بهجت، فاضل، مکارم و تبریزی).

باید موقع اذان صبح نیت داشته باشد و حکم روزه برای خودش را ندارد (آیات عظام خویی و گلپایگانی).

ب. استیجاری:(۲)

تا اذان ظهر می باشد (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی، صافی، بهجت، فاضل و مکارم).

۱- خویی، صراطالنجاه، ج۱، سؤال ۳۳۰؛تبریزی، صراط النجاه، ج۵، سؤال۳۳۷؛تبریزی، استفتائات جدید، ج۱،سؤال۶۶۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج۱،سؤال۵۳۹؛ اراکی، استفتائات،ص۴۸، سؤال۳؛گلپایگانی، ارشاد السائل، سؤال۱۷۴؛استفتای کتبی از مراجع عظام تقلید.

۲- اگر در عقـد اجـاره شـرط شود که اجیر از اذان صـبح، نیت روزهداشـته باشـد و نیت را به تأخیر نینـدازد یا اطلاق اجاره در عرفمکلف، انصراف به این مسئله داشته باشد، در وفای به عقد اجاره معتبر استکه از اذان صبح نیت کند.

باید موقع اذان صبح نیت داشته باشد و حکم روزه برای خودش را ندارد (آیات عظام خویی و گلپایگانی).

باید موقع اذان صبح نیت داشته باشد و حکم روزه برای خودش را ندارد و چنانچه بخواهد در بین روز تا قبل از اذان ظهر نیت کند، کفایت فعل معذور از منوب عنه محل اشکال است (آیت الله اراکی).

تأخیر افطار ۵۱. آیا انسان می تواند بعد از اذان مغرب همچنان نیت روزه داشته باشد؟(۱)

جایز نیست شب را جزء نیت روزه قرار داد؛ مگر به قصد مقدمیت و تأخیرانداختن افطار از اول اذان مغرب بدون قصد روزه:

مستحب است تا خواندن نماز مغرب و عشا(۲) تأخیر بیندازیم تا ثواب نماز روزه دار مکتوب گردد؛ مگر کسی برای افطار منتظرمان باشد یا موقع نماز خضوع قلب نداشته باشیم (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصلفی الزمان الذی یصح فیه الصوم، مسئلهٔ۱ و قبل از آن؛ مکارم، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۴۷۳.

۲- إن مقتضیإطلاق موثقه زراره و فضیل (و هی موثقه باعتبار علی بن الحسن بن فضال) عن أبی جعفرعلیهالسلام الحاکمه بالبدءه بالصلاه و انها أفضل من الإفطار شمولالحکم للعشاءین معا لاشتراکهما فی الوقت بمقتضی قوله علیهالسلام: فی بعض النصوص: و إذا غاب القرص فقد وجب الصلاتانإلا أن هذه قبل هذه کما تقدمت فی مبحث الأوقات من کتاب الصلاه، فنفس المناط الذیاقتضی تقدیم المغرب یقتضی تقدیم العشاء أیضا، لتساویهما فی الوقت، و الإطلاقالمزبور غیر قاصر الشمول لهما حسبما عرفت، و إن لم یرد تنصیص بذلک(المستند فی شرح العروه الوثقی، الصوم،مسئلهٔ ۱، ص۴۲۱).

خواب یک روز کامل ۵۲. اگر کسی قبل از اذان صبح نیت کند و بخوابد و بعد از مغرب بیدار شود، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

روزه اش صحیح است (مشهور).

نیت روزهٔ مستحبی با داشتن روزهٔ قضا پرسش: کسی که روزهٔ قضا دارد، آیا می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؟(۲)

پاسخ: خیر، نمی تواند (مشهور).

فراموشی روزهٔ قضا و گرفتن روزهٔ مستحبی ۵۳. اگر کسی فراموش کند که روزهٔ قضا دارد و روزهٔ مستحبی بگیرد، آیا روزه اش باطل است؟(۳)

الف. قبل از ظهر یادش بیاید:

روزهٔ مستحبی او به هم می خورد و می تواند نیت روزهٔ قضا بنماید (مشهور).

ب. بعد از ظهر یادش بیاید:

روزهٔ مستحبی او باطل است و نمی تواند نیت روزهٔ قضا بنماید (مشهور).

بنا بر احتیاط، باطل است و نمی تواند نیت خود را به روزهٔ واجب بر گرداند (آیت الله سیستانی).

ج. بعد از مغرب یادش بیاید:

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۶۰؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۵۶۸؛عروه الوثقی، شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ ۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۶۳؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۵۷۱؛ عروه الوثقی، شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ۳.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۶۳؛عروه الوثقی، شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ۳؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، مسئلهٔ۹۷۶.

خویی، اراکی، سیستانی، فاضل، تبریزی و نوری).

دلیلی بر صحت روزه اش نداریم (آیت الله مکارم).

معلوم نیست روزه اش صحیح باشد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

نیت روزهٔ مستحبی با داشتن روزهٔ قضا برای مسافر در مدینه ۵۴. مسافری که در مدینه است و روزهٔ قضا دارد، آیا می تواند سه روز روزهٔ مستحبی در مدینه برای حاجت بگیرد؟

در جواب سؤال ۱۸۲ تفصیل آن می آید.

نیت روزهٔ مستحبی با داشتن روزهٔ استیجاری ۵۵. کسی که برای به جاآوردن روزهٔ میتی اجیر شده، آیا می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؟(۱)

بلی، می تواند (مشهور).

بلی، می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؛ ولی اگر وقت روزهٔ استیجاری تنگ باشد، گناهکار است؛ ولی روزهٔ او صحیح است (آیت الله زنجانی).

نیت روزهٔ مستحبی با داشتن روزهٔ واجبِ غیر قضای ماه رمضان ۵۶. کسی که روزهٔ واجب دیگری از خودش (غیرقضای ماه رمضان) داشته باشد،(۲) آیا می تواند

۱- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۵۶۳؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۵۷۱.

۲- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیات عظامصافی و فاضل و مکارم، در استفتائاتی که از ایشان شده است،فرموده اند: «این حکم شامل کفارهٔ مخیرهٔ ماه مبارک نیزمی شود.» برخی دیگر مثل آیت الله تبریزی نیزفرموده اند: «این حکم شامل کفارهٔ مخیرهٔ ماه مبارک نمی شود.»

روزهٔ مستحبی بگیرد؟(۱)

نمی تواند (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام خویی، گلپایگانی، اراکی، تبریزی، صافی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند (آیات عظام فاضل و وحید).

می تواند (آیات عظام سیستانی و بهجت).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؛ مگر به جهتی نتواند روزهٔ واجب بگیرد؛ ولی بتواند روزهٔ مستحبی بگیرد؛ مثلاً در سفر باشد و نذر کرده باشد که روزهٔ مستحبی بگیرد (آیت الله زنجانی).

نیت روزهٔ مستحبی با داشتن روزهٔ قضای پدر مسئله: پسر ارشدی که پدرش فوت کرده و روزهٔ قضای پدرش بر او واجب است، می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد (آیات عظام رهبری، سیستانی، بهجت).(۲)

نیت روزهٔ مستحبی با داشتن روزهٔ نذر معین ۵۷. کسی که روزهٔ نذر معین داشته باشد، آیا می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؟(۳)

مطلقاً می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد (آیات عظام

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۶۳؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۵۷۱؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ ۴۷۳؛بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ ۱۱۴۹؛استفتای کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید.
۲- استفتائات جدید رهبری، سؤال ۷۰؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ ۴۷۳؛بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ ۱۱۴۹.
۳- استفتای کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید.

بهجت و سیستانی).

مطلقاً نمی تواند روزهٔ مستحبی بگیرد (آیات عظام تبریزی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند (آیت الله وحید).

در روزهٔ نـذر معینی که هنوز وقت عمل به نذر نرسـیده است، می تواند روزهٔ مسـتحبی بگیرد (مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل و صافی).

نیت روزهٔ نیابتی با داشتن روزهٔ قضا ۵۸. آیا کسـی که روزهٔ قضا دارد، می توانـد روزه هایی که یقیناً از میت قضا شده را به جا بیاورد؟(۱)

الف. تبرعی و مجانی:

جایز است (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی و مکارم).

جایز نیست (آیات عظام خویی، تبریزی، بهجت و صافی).

ب. استیجاری:

جایز است (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، صافی، فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، تبریزی و وحید).

نیت روزه نذر با داشتن روزهٔ قضا ۵۹. آیا کسی که روزهٔ قضا دارد، می تواند روزهٔ مستحبی نذر کند؟(۲)

این مسئله سه صورت دارد:

۱- بهجـت، اسـتفتائات، ج۳،ص۳۷۴، مسئلهٔ ۲۹۱۰؛ خـویی، صـراط النجـاه، ج۱،سؤال۳۶۲ و ج۲، ص۱۵۰،سؤال۴۷۰؛ خویی، استفتائات،سؤال۳۶۶؛ سیستانی،المسائل المنتخبه، مسئلهٔ۴۷۳؛استفتای خصوصی کتبی از مراجع.

۲- عروه الوثقی،فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ۳.

الـف. نـذرش مطلـق است؛ یعنی معین نکرده است که در چه روزی روزه بگیرد. مثلاًـ بگویـد: «برای خـدا بر من است که یک روز روزه بگیرم.»

ب. نـذرش معین است؛ درحـالی که فرصت کـافی برای انجـام روزهٔ قضـای مـاه رمضان قبل از روزهٔ منـذور دارد و انجام روزهٔ قضای قبل از روزهٔ منذور نیز ممکن است.

ج. نـذرش معین است، درحـالی که فرصت کـافی برای انجام روزهٔ قضای ماه رمضان قبل از روزهٔ منـذور وجود نـدارد و انجام روزهٔ قضای قبل از روزهٔ منذور نیز ممکن نیست.

پاسخ صورت الف و ب:

نـذرش صـحیح است؛ ولی انجام روزهٔ منذور قبل از روزهٔ قضا اشـکال دارد و احتیاط واجب آن است که روزهٔ منذور را بعد از روزهٔ قضا انجام دهد؛ مگر آنکه وقت روزهٔ نذری ضیق گردد (حضرت امام).

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزهٔ منذور قبل از روزهٔ قضا جایز نیست (آیت الله سیستانی).

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزهٔ منذور قبل از روزهٔ قضا اشکال دارد (آیت الله مکارم).

نذرش صحیح است و انجام روزهٔ منذور قبل از روزهٔ قضا نیز اشکال ندارد (آیات عظام خویی و فاضل).

صحت نذر در هر دو مورد محل اشکال است (آیت الله گلپایگانی).

پاسخ صورت ج:

نذرش باطل است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و فاضل).

صحت نذر محل اشکال است (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

نذرش صحیح است (آیات عظام خویی و اراکی).

نیت قطع ۶۰. نیت قطع یعنی چه و حکم آن چیست؟(۱)

نیت قطع یعنی در بین روز قصد کند که دیگر روزه نباشد و با این کار روزه اش باطل می شود و چنانچه دوباره نیت روزه کند:

الف. روزه اش واجب معین است:

مبطل است؛ اگرچه دوباره نیت کند (مشهور).

اگر دوباره نیت روزه نماید، به احتیاط واجب، آن را تمام کند و قضای آن را هم به جا آورد (آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب، باطل می باشد؛ ولی اگر به خیال اینکه روزه اش مشکل پیدا کرده، نیت قطع کند، سپس متوجه شود، روزه اش مشکلی ندارد. دوباره نیت روزه کند، روزه اش صحیح است (آیت الله بهجت).

ب. روزه اش واجب غیرمعین است، اگر تا قبل از ظهر نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

ج. روزه اش مستحبی است، اگر تا قبل از مغرب نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ۲۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۷۰و ۱۵۷۱؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۵۷۸و ۱۵۷۹؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۸۳؛ بهجت، استفتائات،ج ۲، سؤال ۲۷۹۰؛اجوبه الاستفتائات، سؤال۷۵۸.

نیت قاطع ۶۱. معنای نیت قاطع و حکم آن چیست؟(۱)

نیت قاطع یعنی در بین روز قصد کند یکی از مبطلات روزه را عمداً انجام دهد و حکم آن به شرح ذیل است:

الف. در روزهٔ مستحبی:

مبطل است؛ ولی اگر مجدداً تا قبل از انتهای وقت نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

مبطل نیست (امام، فاضل).

ب. در روزهٔ واجب غیرمعین:

مبطل است؛ ولی اگر مجدداً تا قبل از ظهر نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

مبطل نیست (حضرت امام و آیت الله فاضل).

ج. در روزهٔ واجب معین:

مبطل نیست (حضرت امام و آیت الله فاضل).

مبطل است و اگر دوباره نیت روزه کند، احتیاط واجب آن است که روزه را تمام کند و بعداً قضای آن را به جا آورد (مقام معظم رهبری و آیت الله سیستانی).

مبطل است (آیات عظام وحید، خویی، بهجت، تبریزی، گلپایگانی، صافی و نوری).

اگر التفات به مفطربودنش داشته باشد، مبطل است (آیت الله مکارم).

اگر با التفات به مفطربودن چیزی، قصد کند آن را انجام دهد، حکم کسی را دارد که تا آن وقت قصد روزه نکرده است که در قضای ماه رمضان

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ۲۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۷۰و۱۵۷۱؛ وحید، توضیح المسائل ،مسئلهٔ۱۵۷۸و۱۵۷۹؛ اجوبه الاستفتائات،سؤال۷۵۸؛ بهجت، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۳۲۸.

خودش و نذری خودش تا انتهای وقت فرصت دارد دوباره نیت کند و در غیر این دو، مبطل است (آیت الله زنجانی).

تردید در نیت قطع ۶۲. تردید در قطع یعنی چه و حکم آن چیست؟(۱)

یعنی مردد باشد که روزه باشد یا نباشد و حکم آن به شرح ذیل است:

مبطل است؛ ولی در واجب غیرمعین اگر تـا قبـل از اذان ظهر و در مستحبی اگر تا قبل از انتهای وقت، دوباره نیت کنـد، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، مکارم و اراکی).

مبطل است؛ ولی در ماه رمضان اگر دوباره نیت روزه کنـد، احتیاط واجب آن است که روزه را تمام کنـد و بعـداً قضای آن را به جا آورد و در واجب غیرمعین، اگر تا قبل از اذان ظهر و در مستحبی اگر تا قبل از انتهای وقت دوباره نیت روزه کنـد، روزه اش صحیح است (مقام معظم رهبری و آیت الله سیستانی).

تردید در نیت قاطع ۶۳. تردید در نیت قاطع یعنی چه و حکم آن چیست؟(۲)

یعنی مردد باشد که روزه را باطل کند یا نه و

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ ۲۲؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۵۸.

۲- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ ۲۲.

حکم آن به شرح ذیل است:

حکم قصد قاطع را دارد که در بالا ذکر شد (مشهور).

چنانچه به امید مطلوبیت از مبطلات روزه اجتناب کند، روزه اش صحیح است (آیت الله زنجانی).

عـدول از یـک روزه بـه روزهٔ دیگر ۶۴. آیـا شـخص روزه دار می توانـد در بیـن روز نیـت روزه اش را عـوض کنـد؛ مثلاًـ از استیجاری به قضای خودش یا از قضا، به کفاره و یا موارد دیگر عدول کند؟(۱)

عدول از یک روزه به روزهٔ دیگر مطلقاً صحیح نیست(۲)(حضرت امام و آیات عظام فاضل، اراکی، گلپایگانی و مکارم).

عـدول از یک روزه به روزهٔ دیگر صـحیح است؛ به شـرط آنکه وقت آن روزه دیگر باقی باشـد (آیات عظام خویی، تبریزی و وحید).

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئلهٔ ۲۴؛ خویی و تبریزیو وحید، منهاج الصالحین، مسئلهٔ ۹۸۱.

۲- بله، می توانـد ابتـدای نیت را قطـع کنـد و بگویدهیـچ نوع روزه ای نیست. سـپس اگر وقتش بـاقی است، روزهٔدیگر را نیت کند.

ص: ۷۵

فصل چهارم مفطرات روزه

اشاره

قبل از ذکر مفطرات توجه به دو نکته لازم است:

۱. ارتکاب سهوی مفطرات:

اگر شخص روزه دار مفطری را سهواً انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود(۱) و فرقی هم بین انواع روزه ها نیست (مشهور).(۲)

۲. جهل به حکم مفطرات:

اگر شخص روزه دار مفطری را انجام دهد، درحالی که نمی دانسته روزه به وسیلهٔ این کار باطل می شود:(۳)و(۴)

چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد، روزه اش مطلقاً باطل است (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، فاضل، اراکی و بهجت).

چنانچه شخص جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است؛ ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنا بر احتیاط، روزه اش باطل است (حضرت امام و آیت الله گلپایگانی).

در جاهل قاصر غیرمردد، در غیرموارد خوردن و آشامیدن و جماع، روزهٔ شخص صحیح است (آیت الله سیستانی).

۱- گفتنی است برخی از نمونه های سهو در حکم عمد است؛مثل خواب ماندن جنب برای بار دوم یا بیشتر یا فراموشیغسل جنابت.

۲- عروه الوثقی، فصل فی اعتبار العمد و الاختیار.

۳- دربارهٔ اینکه کفاره دارد یا نه، در بحث کفاراتمی آید.

۴- عروه الوثقی، فصل فی ما یعتبر فیمفطریه المفطرات؛ خویی و تبریزی و وحید و سیستانی،منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ذیل مسئلهٔ۱۰۰۴؛ مکارم توضیح المسائل، چاپ جدید، مسئلهٔ ۱۴۰۰؛بهجت، وسیله النجاه،مسئلهٔ ۱۱۰۹.

در جاهل مقصر یا قاصر غافل، روزه صحیح است؛ مگر آنکه با شیء حرام درحالی که از حرمت آن آگاه است، افطار کند، درحالی که اعتقاد به عدم مفطریت دارد که بنا بر احتیاط واجب یک روز قضا دارد (آیت الله مکارم).

اولین مفطر: خوردن و آشامیدن

خوردن تربت و چیز بسیار کوچک ۶۵. آیا خوردن چیزی که بسیار کم و کوچک است یا خوارکی نیست، مثل مقدار کمی تربت سیدالشهدا، به قصد تبرک یا شفا، روزه را باطل می کند؟

هرچه انسان عمداً بخورد، روزه را باطل می کند، چه جزء خوراکی ها باشد یا نباشد؛ حتی اگر به اندازهٔ یک دهم دانهٔ گندم یا قطرهٔ آب باشد (اجماع).(۱)

مسواک زدن و مانند آن بین روز ۶۶. مسواک زدن یا خلال کردن یا نخ دندان کشیدن بعد از اذان صبح و در بین روز چه حکمی دارد؟

خود مسواک زدن و مانند آن، روزه را باطل نمی کند؛ اما اگر آغشته به چیزی باشد و یا مثلاً خلال و نخ را از دهان خارج کند و رطوبت دهان بر آن باقی باشد و دوباره آن را در دهان قرار دهد، نباید آن را فرو دهد (مشهور).(۲)

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه،الاول و الثانی.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه،الاول و الثانی.

توجه: اگر رطوبت مسواک یـا خلال یا نـخ دنـدان در آب دهان مسـتهلک شود که رطوبت خارج به آن گفته نشود، بحث آن در استهلاک می آید.

استهلاک در آب دهان ۶۷. اگر رطوبت بـاقی مانـده در نـخ دنـدان یا خلال وماننـد آن به قـدری کم باشـد که وقتی آن را دوباره وارد دهان می کنیم، در آب دهان مستهلک می شود، دراین صورت فروددادن آن چه حکمی دارد؟(۱)

احتیاط واجب باید اجتناب شود (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، صافی و نوری).

اشکالی ندارد (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، خویی، اراکی، فاضل، وحید و مکارم).

استهلاک عمدی ۶۸. اگر شخصی مثلاً قطره ای آب در دهان بچکاند و منتظر شود تا با آب دهانش مخلوط گشته و مستهلک گردد، سپس آن را فرو دهد، چه حکمی دارد؟(۲)

اشکال ندارد بدون فرق بین عمدی و اتفاقی آن (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

تعمد در مزج و استهلاک جایز نیست. بله، اتفاقی باشد، اشکال ندارد (آیات عظام خویی، اراکی و فاضل).

تعمد در مزج و استهلاک بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست. بله، اتفاقی باشد، اشکال ندارد (آیت الله مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصـل فیمـا یجب الامساک عنه،الاول و الثانی؛ توضـیح المسائل مراجع، مسـئلهٔ۱۵۷۳؛ وحید، توضـیح المسائل ،مسئلهٔ ۱۵۸۱.

۲- عروه الـوثقی، فی احکـام المفطرات، فصـل۴، مسئلهٔ ۱؛توضـیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۷۳،ازطریق مفهوم اولویت؛ صـراط النجاه، ج۳، سؤال۲۸۷و۲۸۸.

احتیاط واجب اجتناب گردد، بدون فرق بین عمدی و اتفاقی (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، صافی و نوری).

مسواک نکردن در شب ۶۹. اگر می دانـد یا احتمال می دهـد که بقایای غذا در بین روز براثر مسواک نزدن فرو می رود، اگر مسواک نزند، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

الف. می داند که بقایای غذا در بین روز فرو می رود:

اگر در بین روز اتفاق افتاد، روزه اش باطل است و قضا دارد (مشهور).

اگر در بین روز اتفاق نیفتاد:

روزه اش باطل است و قضا دارد (آیات عظام فاضل، زنجانی، بهجت، گلپایگانی، صافی، خویی و سیستانی).

احتیاط واجب روزه اش باطل است و قضا دارد (حضرت امام و آیت الله نوری).

روزه صحیح است (آیت الله مکارم).

ب. احتمال می دهد بقایای غذا در بین روز فرو می رود، روزه اش باطل نیست؛ اگرچه در بین روز سهواً فرو رود (مشهور).

آب جمع شده در دهان ۷۰. اگر به هر علتی آب دهان در داخل دهان جمع شود، آیا می توان آن را فرو داد؟(۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۷۸؛ وحید، توضیح المسائل ،مسئلهٔ۱۵۸۶؛ عروهالوثقی، فصل فیما یجب الامساک من المفطرات، مسئلهٔ ۱؛ استفتای کتبی از آیت الله مکارم.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک منالمفطرات، مسئلهٔ ۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۷۹؛وحید، توضیح المسائل ،مسئلهٔ۱۵۸۷؛ وسیلهالنجاه، مسئلهٔ۱۱۰۸.

اشکالی ندارد (مشهور).

اگر آب دهان خیلی زیاد و غیرمعمول باشد، احتیاط واجب، نباید فرو داد و در غیر این صورت اشکال ندارد (آیت الله بهجت).

اخلاط سر و سینه ۷۱. آیا فرودادن اخلاطی که از انتهای بینی می آید و یا در حلق است، روزه را باطل می کند؟(۱)

الف. داخل فضای دهان نشده، فرودادن آن اشکال ندارد (مشهور).

ب. داخل فضای دهان شده:

نباید فرو برد (آیت الله اراکی).

احتیاط واجب فرو نبرد (مشهور).

احتیاط مستحب فرو نبرد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

قطرهٔ بینی و گوش و چشم ۷۲. چکاندن قطره در چشم یا گوش یا بینی، آیا مبطل روزه هست؟(۲)

الف. قطرهٔ بینی، اگر به حلق برسد، روزه را باطل می کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم و بهجت).

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک منالمفطرات، مسئلهٔ۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۸۰؛وحید، توضیح المسائل ،مسئلهٔ۱۵۸۸؛ اجوبهالاستفتائات، سؤال۷۹۹.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یکره للصائمالثانی؛ عروه الوثقی، فصل فی المفطرات، مسئلهٔ۴؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، ذیل مسئلهٔ۱۹۹۸،بخش۹؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۸۵؛ بهجت، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۳۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۵۷؛مکارم، پیک احکام، ص۱۳،مسئلهٔ۱۳۹۸.

ب. قطرهٔ چشم و گوش:

۱. طعم یا بویش به حلق برسد:

روزه را باطل نمی کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم و بهجت).

۲. عینش به حلق برسد، بدون استهلاک:

روزه را باطل نمی کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، فاضل و سیستانی).

روزه را باطل می کند (آیت الله بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، روزه را باطل می کند (آیت الله مکارم).

انفیه ۷۳. حکم انفیه (سعوط) چیست؟

کراهت دارد؛ ولی اگر بداند که به حلق می رسد، جایز نیست (مشهور).(۱)

تزریقات ۷۴. آیا تزریقات (آمپول و سرم و خون)، روزه را باطل می کند؟(۲)

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند (آیات عظام سیستانی، صافی، اراکی، گلپایگانی و نوری).

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند؛ ولی از تزریق در رگ مطلقاً پرهیز شود (آیت الله مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصل مما یکره للصائم، موردالخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۵۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۵.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۷۶؛ وحید،توضیح المسائل ، ۱۵۸۴؛ سایت آیت الله وحید؛صراط النجاه، المحشی للخوئی،ج۱، سؤال۳۵۲؛تبریزی، استفتائات جدید، ج۱،سؤال۶۸۱. اجوبه الاستفتائات، سؤال۷۶۷؛ سیدعلی خامنه ای،استفتائات جدید، سؤال۵۸.

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند؛ ولی نسبت به سرم، به جای آب و غذا احتیاط واجب اجتناب شود و اگر به خاطر ضرورت استعمال شد، بنا بر احتیاط واجب، روزه را گرفته و بعداً نیز قضا کند (آیت الله وحید).

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند؛ ولی نسبت به سرم، به جای آب و غذا احتیاط واجب اجتناب شود. البته اگر شخص مرضی دارد که روزه برایش مضر است و احتیاج به سرم دارد، روزه بر او واجب نیست (آیات عظام خویی و تبریزی).

آمپول بی حس کننده و دارویی اشکال ندارد؛ ولی نسبت به غذایی:

۱. بنا بر احتیاط واجب خودداری کند (حضرت امام و آیت الله زنجانی).

۲. باید خودداری کند (آیات عظام فاضل و بهجت).

احتیاط واجب آن است که روزه دار از آمپول های مقوی یا مغذی و هر آمپولی که در رگ تزریق می شود و نیز انواع سرم ها خودداری کند و همچنین تزریق خون نیز بنا بر احتیاط واجب، مبطل روزه است؛ ولی آمپول بی حس کننده و آمپول دارویی که درعضله تزریق می شود، اشکال ندارد (مقام معظم رهبری).

مضـمضه کردن آب برای غیروضو ۷۵. آیـا آب در دهان کردن به قصـد خنک شـدن دهان و بیرون ریختن آن، روزه را باطل می کند؟(۱)

خیر، اما کراهت دارد (مشهور).

مضـمضه کردن با غیرآب یا داخل کردن اشیای دیگر در دهان ۷۶. آیـا چیز دیگری غیر از آب، مثل خودکار در دهان کردن، روزه را باطل می کند؟(۲)

خیر؛ اما کراهت دارد (آیات عظام خویی، فاضل و سیستانی).

خیر، کراهت آن هم ثابت نیست (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

مضـمضه کردن آب برای وضو ۷۷. آیـا مضـمضه کردن آب (سه مرتبه آب در دهـان کردن و خارج نمودن) که قبل از وضـو استحباب دارد، روزه را باطل نمی کند؟(۳)

اگر انسان مطمئن نباشد که به حلق می رسد، اشکالی ندارد؛ بلکه کراهت هم ندارد (مشهور).

فرورفتن غیراختیـاری آب در هنگام مضـمضه کردن ۷۸. ا گر کسـی مضـمضه کنـد و آب بی اختیار فرو رود، حکم روزه اش چیست؟(۴)

۱- عروه الوثقی، فصل۵، الثانی عشر مما یکره للصائم.

۲- عروه الوثقی، فصل۵، الثانی عشر مما یکره للصائم.

۳- عروه الوثقی، فصل۵، الثانی عشر مما یکره للصائم.

۴- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۶۸۸؛ وسیلهالنجاه، مسئلهٔ۱۱۳۸؛عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضا، مسئلهٔ۳؛ خویی و وحید و تبریزی،منهاج الصالحین، ذیل مسئلهٔ۱۰۲۴،بخش۶؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئلهٔ۴۹۸.

الف. به قصد خنک شدن مضمضه کرده:

بایـد قضـای آن را بگیرد و دادن کفـاره واجـب نیست (حضـرت امـام و آیـات عظـام نـوری، فاضـل، وحیـد، خـویی، تـبریزی، سیستانی، صافی، گلپایگانی، مکارم و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، قضا نماید و دادن کفاره واجب نیست (آیت الله بهجت).

ب. بی جهت مضمضه کرده:

باید قضا کند و دادن کفاره واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، وحید، تبریزی، مکارم، فاضل، زنجانی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، قضا کند و دادن کفاره واجب نیست (آیات عظام بهجت، صافی و گلپایگانی).

بنا بر احتیاط مستحب، قضا کند (آیت الله سیستانی).

ج. برای وضو مضمضه کرده:

قضا واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، نوری، مکارم، گلپایگانی و صافی).

اگر برای وضوی نماز واجب باشـد، قضا نـدارد و اگر برای وضوی غیر نماز واجب، از غایات دیگر باشد، بنا بر احتیاط واجب، قضا کند و دادن کفاره واجب نیست (آیات عظام خویی، تبریزی، زنجانی، وحید و فاضل).

اگر برای وضوی نماز واجب یا مداوا باشد، قضا ندارد (آیت الله بهجت).

فرورفتن غیراختیاری آب از طریق بینی ۷۹. اگر شخص روزه دار، آب داخل بینی کند و بی اختیار فرو رود، حکم روزه اش چیست؟(۱)

روزه اش صحیح است و قضا بر او واجب نیست (مشهور).

فرورفتن غیر آب از طریق دهان ۸۰. اگر شخص روزه دار غیرآب، چیز دیگری را در دهان ببرد و بی اختیار فرو رود، حکم روزه اش چیست؟(۲)

روزه اش صحیح است و قضا بر او واجب نیست (مشهور).

اگر آن چیز مایع نباشد، روزه اش صحیح است و قضا بر او واجب نیست؛ ولی اگر آن چیز مایع باشد، حکم فرورفتن آب در هنگام مضمضه کردن را دارد (آیت الله مکارم).

جویدن آدامس ۸۱. حکم جویدن آدامس، سقز (صمغ درخت بن(۳) است) و کندر و مانند آن چیست؟(۴)

۱- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۶۸۸؛ وسیلهالنجاه، مسئلهٔ۱۱۳۸؛عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضا، مسئلهٔ۳؛ خویی و وحید و تبریزی،منهاج الصالحین، ذیل مسئلهٔ۱۰۲۴،بخش۶؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئلهٔ۴۹۸.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۹؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۹؛ پیکاحکام، مسئلهٔ۱۴۲۴؛عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضا، مسئلهٔ۳.

۳- پستهٔ وحشی.

۴- عروه الوثقی، فصل۴، فیما لا ـ بأس للصائم؛ تحریرالوسیله، القول فیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۱۷؛ تبریزی، استفتائات جدید،ج۱، ص۱۴۸،سؤال۷۱۴؛ صافی،استفتائات موجود در سایت، سؤال۴۴؛سایت مقام معظم رهبری به نشانی: www.lider.ir؛ مکارم، استفتائات جدید، ج۲،ص۱۴۸، سؤال۴۲۶.

اگر اجزایی از آن جدا نشده و به حلق نرسد، اشکالی ندارد؛(۱)ولی چنانچه اجزایی از آن جدا می شود، فرودادن آن، روزه را باطل می کند(۲) (مشهور).

چنانچه هیچ طعمی نداشته باشد که به حلق برود، روزه صحیح است؛ لکن این عمل برای روزه دار پسندیده نیست و تظاهر به آن از بعضی جهات اشکال دارد (آیت الله صافی).

ناس و داروی زیرزبانی ۸۲. حکم زیر زبان گذاشتن ناس، داروهای زیرزبانی و مانند آن چیست؟(۳)

اگر چیزی از حلق پایین نرود، اشکال ندارد(۴) (مشهور).

احتیاط واجب، از مواد مخدری که از راه بینی یا زیر زبان جذب می شود، خودداری کند و اگر آب دهان مخلوط با مادهٔ ناس را فرو ببرد، موجب بطلان روزه اش می شود (مقام معظم رهبری).

[در مورد ناس] اگر چیزی به حلق نرسد، ازجهت

۱- تظاهر به روزه خواری حرام است و اگر معتقد باشد گناهینکرده است و درحقیقت منکر روزه باشد و انکارش به انکار خدا یـا پیامبراسـلام (صـلی الله علیه و آله و سـلم) بـاز گردد، حکمش قتل است و چنانچه به روزه معتقدباشـد و به گناهش اعتراف کند، حاکم شرع او را تعزیر می کند. کسانی کهاز روزه گرفتن معذور هستند، مانند مسافر یا مریض، نباید به روزه خواریتظاهر کننـد. حتی برای آن ها مکروه است در روز ماه رمضان، در خوردن و آشامیـدن،خود را کاملاً سـیر کنند. همچنین جماع برای آن ها مکروه است (استفتایکتبی از برخی مراجع).
۲- این حکم به جـایی مربـوط است که اجزای مـذکوردر آب دهـان مسـتهلک نشـود؛ ولی اگر مسـتهلک شود، بحث آن قبلاً آمده است.
۳- عروه الوثقی، فصـل فیما لا بأس للصائم؛ خویی،صـراط النجاه، ج۱، سؤال۳۵۱؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۶۰و ۷۶۱؛ بهجت، استفتائات، ج۲، ص۳۴۷،سؤال ۲۸۱۰؛ مکارم، استفتائاتجدید، ج۲، ص۱۴۷، سؤال ۴۲۲.
۴- تظاهر به روزه خواری جایز نیست (استفتایکتبی از برخی مراجع).

روزه اشکال ندارد (آیت الله بهجت).

شیء مزبور (نسوار که از تنباکو و آهک تهیه می شود و در دهان می گذارند و مقداری هم سبب بی حالی می شود) مطمئناً برای روزه اشکال دارد و در غیر حال روزه نیز استفاده از آن شرعاً بدون اشکال نیست (آیت الله مکارم).

واردکردن انگشت به حلق ۸۳. آیا شخص روزه دار جایز است انگشتش را عمداً در حلقش فرو ببرد؟ (۱)

بلی، اشکال ندارد؛ چون بر این کار صدق خوردن نمی شود (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، سیستانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، از این کار اجتناب کند (آیت الله گلپایگانی).

آندوسکپی ۸۴. آیا لولهٔ آندوسکپی و مانند آن از وسایل پزشکی را که از حلق پایین می دهند، موجب بطلان روزه است؟(۲)

اگر همراه آن ها چیزی وارد حلق نشود، اشکال ندارد (مقام معظم رهبری و آیات عظام امام، خویی، فاضل، سیستانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، برای روزه اشکال دارد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

روزه را باطل می کند (آیت الله بهجت).

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک، مسئلهٔ۷۷.

۲- استفتائات خصوصی کتبی از مراجع عظام تقلید؛تبریزی، استفتائات جدید، ج۱،سؤال ۷۱۰؛ نک: عروهالوثقی، فصل فی المفطرات، مسئلهٔ۴و۷۷؛ نک: وسیله النجاه،سؤال ۲۸۸۲.

اقسام کرم ها ۸۵. استفاده از کرم و پماد و حنا و مانند آن برای روزه چه حکمی دارد؟(۱)

اشکال ندارد (مشهور).

دومین مفطر: جماع

۸۶. اگر جماع (دخول) صورت بگیرد، اما انزال نشود (منی خارج نگردد)، آیا بازهم روزه باطل است؟ (۲)

دخول (تمام ختنه گاه نه بعض آن) بدون خارج شدن منی نیز باطل کنندهٔ روزه است؛ چه قصد انزال داشته باشد یا نه و چه انزال بشود یا نشود (تمام مراجع عظام تقلید).

شک در دخول ۸۷. اگر شک در دخول یا مقدار آن داشته باشد، حکم روزه اش چگونه است؟

ازجهت دخول، روزه اش باطل نیست؛ اما اگر قصد دخول را داشته، حکم قصد قاطع را دارد که بحثش گذشت (تمام مراجع عظام تقلید).(۳)

۱- نک: عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک،مسئلهٔ۴و۵؛نک: فاضل، جامع المسائل، ج۲، ص۱۷۵،سؤال۴۳۷.

۲- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، الثالث من المفطرات؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۸۴و۱۵۸۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۵۹۲. نکته:دربارهٔ کسی که آلتش قطع شده است، مسئلهاختلافی است.

۳- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۱۳؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۸۶.

دخول غیرآلت ۸۸. آیا داخل کردن انگشت و مانند آن در دبر یا قبل، روزهٔ زن یا مرد را باطل می کند؟

خیر، این کار فی نفسه و به خودی خود اشکال ندارد (تمام مراجع عظام تقلید).(۱)

اجبار یکی از زوجین دیگری را بر جماع یا غیرجماع ۸۹. اگر در ماه مبارک رمضان یکی از زوجین طرف دیگر را بر آمیزش یا کار دیگری که روزه را باطل می کند، مجبور کند، حکم روزهٔ کسی که مجبور شده، چیست؟ کفارهٔ آن برعهدهٔ کیست؟

اگر اجبار در حدی باشد که از اختیار فرد خارج باشد، روزهٔ کسی که مجبور شده، باطل نمی شود (تمام مراجع عظام تقلید).(۲)

اما کفارهٔ آن:(۳)

الف. زن، شوهر را مجبور کرده:

کفارهٔ شخصی که مجبور شده است، بر هیچ کدام واجب نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. شوهر، زن را مجبور کرده:

۱. اجبار بر غیرجماع کرده:

کفارهٔ شخصی که مجبور شده است، بر

۱- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۸.

۲- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۹؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۵۵و۱۵۸۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۳و۱۵۹۵.

۳- عروه الوثقی، فصلفی کفاره الصوم، مسئلهٔ۱۴و۱۶؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۷۸و۱۶۷۹و۱۶۸۲و۱۶۸۳؛مکارم، پیک احکام، مسئلهٔ۱۴۱۵؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۱و ۱۶۹۰؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۱۲۴.

هیچ کدام واجب نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. اجبار بر جماع کرده:

الف. شوهر عذر نداشته و روزه بر او واجب بوده:

شوهر باید کفارهٔ روزهٔ خودش و روزهٔ زن را بدهد (تمام مراجع عظام تقلید).

شوهر باید کفارهٔ روزه خودش و بنا بر احتیاط واجب، کفارهٔ روزهٔ زن را نیز بدهد (آیات عظام زنجانی و سیستانی).

ب. شوهر عذر داشته، مثلاً مریض بوده و روزه بر او واجب نبوده:

بنا بر احتیاط واجب، باید کفارهٔ زن را بدهد (حضرت امام و آیت الله بهجت).

کفاره بر مرد نیز واجب نیست (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، تبریزی، زنجانی، سیستانی، صافی، مکارم، نوری و وحید).

اجبار مرد، زن اجنبیه را بر زنا ۹۰. اگر مرد به اجبار با زنی زنا کند، حکم روزهٔ زن چیست؟ کفارهٔ آن برعهدهٔ کیست؟(۱)

اگر اجبار در حدی باشد که از اختیار زن خارج باشد، روزهٔ او باطل نمی شود و بر هیچ کدام نیز کفاره واجب نیست (مشهور).

اگر اجبار در حدی باشد که از اختیار زن خارج باشد، روزهٔ او، باطل نمی شود؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، مرد باید کفارهٔ زن را بدهد (آیت الله مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساك عنه، مسئلهٔ۹و فصل فی کفاره الصوم، مسئلهٔ۱۷؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۵۵و۱۵۸۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۳و۱۵۹۵.

جماع اختیاری پس از اجبار ۹۱. اگر ابتدا شوهر، زن را مجبور بر نزدیکی کند، به طوری که زن هیچ اختیاری ندارد، اما در بین جماع، زن راضی شود و اجبار مذکور رفع گردد، حکم روزهٔ زن و کفارهٔ آن چیست؟(۱)

روزهٔ زن باطل می شود؛ ولی نسبت به کفاره:

باید مرد دو کفاره بدهد و زن یک کفاره (حضرت امام و آیات عظام بهجت، تبریزی، زنجانی، نوری و وحید).

احتیاط واجب، مرد دو کفاره و زن یک کفاره بدهند (آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، اراکی و صافی).

احتیاط واجب مرد دو کفاره بدهد و بر زن چیزی جز قضا لازم نیست (آیت الله مکارم).

بر هرکدام یک کفاره است (آیت الله سیستانی).

اکراه بر جماع یا غیرجماع ۹۲. اگر روزه دار را اکراه کنند که روزهٔ خود را با جماع یا غیر آن باطل کند، مثلاً به او بگویند: «اگر غذا نخوری یا راضی به جماع نشوی، ضرر مالی یا جانی به تو می زنیم» و خودش برای جلوگیری از ضرر با اختیار خود، چیزی بخورد یا جماع کند، حکم روزه و کفارهٔ آن چیست؟(۲)

قضا فقط لازم است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، وحید،

۱- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفاره، مسئلهٔ۱۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۸۰؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۸۸.

۲- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۵۵و۱۵۸۷ و ذیل مسئلهٔ۱۶۸۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۳و۱۵۹۵؛ منهاج الصالحین،مسئلهٔ۱۰۰۵.

صافی، زنجانی، نوری و مکارم).

اگر مورد اکراه خوردن، آشامیدن یا جماع باشد، قضا لازم است و در غیر آن ها، بنا بر احتیاط واجب، قضا کند (آیت الله سیستانی).

جماع در حال فراموشی ۹۳. اگر یکی از زوجین یا هر دوی آن ها فراموش کنند که روزه اند و جماع کنند، آیا روزهٔ هر دو باطل است؟(۱)

هرکدام که فراموش کرده، روزه اش صحیح است و دیگری که فراموش نکرده، روزه اش باطل است (تمام مراجع عظام تقلید).

تفخیذ ۹۴. آیا تفخیذ و مانند آن روزه، را باطل می کند؟(۲)

الف. منی خارج نشده:

درصورتی که شخص قصد خروج منی را نداشته باشد و از عادتش هم خروج منی نباشد، روزه صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

درصورتی که شخص قصد خروج منی را داشته باشد، حکم نیت قاطع را دارد که قبلاً بیان شد.

ب. منی خارج شده:

اگر شخص قصد خروج منی را داشته یا از عادتش خروج منی بوده، روزه اش باطل می شود؛ ولی اگر

۱- عروه الوثقی، فصل فی ما یجب الامساک مسئلهٔ۹؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۸۷.

۲- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۷و۱۸ و فصل فی موارد وجوب القضا دونالکفاره، مورد العاشر و فصل فیما یکره للصائم، مورد الاول؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۰۳؛ خوییو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، بعد از مسئلهٔ۹۹۸، مورد الثامن و بعداز مسئلهٔ۱۰۲۵،مورد السابع.

شخص قصد خروج منی را نداشته و از عادتش هم خروج منی نبوده است:

۱. اطمینان داشته که منی خارج نمی شود:

روزه اش صحیح است؛ ولی اگر شوخی را ادامه دهد تاآنجاکه نزدیک است منی خارج شود و خودداری نکند تا خارج گردد، روزه اش باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، سیستانی، نوری، مکارم، گلپایگانی، تبریزی، وحید، زنجانی و صافی).

۲. وثوق یا اطمینان نداشته است که منی خارج می شود:

روزه اش صحیح است (حضرت امام).

روزه اش باطل می شود (آیات عظام سیستانی، خویی، وحید، تبریزی، فاضل، مکارم، گلپایگانی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، روزه اش باطل می شود (آیت الله اراکی).

۹۵. در فرض مسئلهٔ قبل که از شخص منی خارج شده، درحالی که وثوق یا اطمینان به خارج نشدن آن نداشته است، آیا کفاره بر او واجب می شود یا قضای تنها کافی است؟(۱)

قضا کافی است (آیات عظام خویی، وحید، تبریزی، فاضل، مکارم و نوری).

قضا و کفارهٔ هر دو واجب می شود (آیت الله گلپایگانی).

چنانچه خروج منی دراثر تماس بدنی با زن بوده،

۱- عروه الوثقی، فصلفی موارد وجوب القضا دون الکفاره، مورد العاشر؛ خویی و تبریزیو وحید، منهاج الصالحین، بعد از مسئلهٔ۱۰۲۵،مورد السابع.

مثل ملاعبه، بوسیدن، لمس کردن، قضا و کفارهٔ هر دو واجب می شود؛ اما در غیر مباشرت با زن، قضا کافی است (آیت الله سیستانی).

سومین مفطر: استمنا

۹۶. استمنا چیست؟

استمنا، یعنی اینکه مرد با خود یا به وسیلهٔ دیگری، بدون جماع، کاری کند که منی از او بیرون آید (تمام مراجع عظام تقلید).(۱)

استمنا بدون خروج منی ۹۷. اگر به قصد بیرون آمدن منی کاری کند، درصورتی که منی بیرون نیاید، حکم روزه اش چیست؟(۲)

روزه اش باطل می شود (آیات عظام اراکی، مکارم، نوری، صافی، گلپایگانی، خویی، تبریزی، وحید و نوری).

دومرتبه نیت روزه نکند، روزه اش باطل است و اگر دوباره نیت کند، باید بنا بر احتیاط لازم، روزهٔ آن روز را تمام کند و قضا نماید (آیت الله سیستانی).

روزه اش باطل نمی شود (حضرت امام و آیت الله فاضل).

۱- عروه الوثقی، فصلفی غسل الجنابه.

۲- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۱۷؛توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۵۹۴؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۰۲.

ملاـك منی ۹۸. ملاـک منی در زن هـا و مردهـا و افراد مریض درصـورت شـک در منی بـودن مـایع خـارج شـده از آن ها چیست؟(۱)

الف. در مردها:

ملاک، داشتن هر سه نشانه باهم است؛ یعنی جستن همراه با شهوت و سستی (مقام معظم رهبری و حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، نوری و زنجانی).

ملاک جستن همراه با شهوت است (آیت الله مکارم).

ملاک جستن همراه با شهوت یا سستی می باشد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

ملاک جستن همراه با شهوت است و اگر فقط شهوت بود، باید احتیاطاً غسل کند و درصورتی که قبل از خروج آن مایع وضو نداشته، وضو هم بگیرد (آیت الله بهجت).

ب. در زن ها:

ملاک صـدق انزال (۲)همراه با شـهوت است (حضـرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام فاضل، سیسـتانی، وحیـد، مکارم، صافی(۳) و زنجانی).

۱- عروه الـوثقی، فصـلفی غسـل الجنـابه؛ توضـیح المسائـل مراجع، مسـئلۀ۳۴۶؛ وحیـد،توضـیح المسائل ، مسـئلۀ۳۵۲؛ وحیـد و خویی،منهاج الصالحین، مسئلۀ۱۶۹؛اجوبه الاستفتائات، سؤال۱۷۱و۱۷۷؛ صافی، هدایه العباد، ج۱، ص۳۰؛بهجت، وسیله النجاه، مسئلۀ۱۷۷.

۲- خانم ها نوعاً بایـد به اوج لـذت جنسـی برسـند تا انزالصورت گیرد. اگر شک کنند که به این مرحله رسـیده اند یا نه،غسـل واجب نیست.

۳- نظر آیت الله صافی در رسالۀ فارسـی و هدایهالعباد متفاوت است. از ایشان استفتا شد و در جواب فرمودند: «آنچه در رساله آمده، برای منی مردهاستو در مورد منی زن ها به هدایهالعباد مراجعه شود.»

ملاک جستن همراه شهوت یا سستی می باشد (آیت الله گلپایگانی).

ملاک، داشتن هر سه نشانه باهم است؛ یعنی جستن و شهوت و سستی هر سه باهم؛ ولی اگر شهوت و سستی بدون جستن بود، بنا بر احتیاط واجب، غسل کند و درصورتی که قبل از خروج آن مایع وضو نداشته، وضو هم بگیرد (آیت الله خویی).

ملاک شهوت همراه سستی می باشد (آیت الله نوری).

ملاک جستن همراه با شهوت است و اگر فقط شهوت بود، باید احتیاطاً غسل کند و درصورتی که قبل از خروج آن مایع، وضو نداشته وضو هم بگیرد (آیت الله بهجت).

ج. در اشخاص مریض:

ملاک فقط شهوت است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، وحید، سیستانی، فاضل، صافی و تبریزی).

ملاک شهوت همراه سستی است (آیات عظام خویی و نوری).

ملاک جستن همراه با شهوت است و اگر فقط شهوت بود، باید احتیاطاً غسل کند و درصورتی که قبل از خروج آن مایع، وضو نداشته، وضو هم بگیرد (آیت الله بهجت).

اگر به مریض، حالت شهوت دست دهد و آبی خارج شود که احتمال دهد منی است، حکم منی را دارد؛ هرچند بیرون آمدن آن با شهوت نباشد و دو نشانهٔ دیگر را هم نداشته باشد (آیت الله زنجانی).

نگاه شهوت آلود ۹۹. آیا نگاه کردن به همسر یا غیرهمسر یا عکس و فیلم مربوط به همسر یا غیرهمسر، همراه با شهوت روزه را باطل می کند؟(۱)

اگر به قصد انزال (خارج شدن منی) نباشد و انزال هم نشود، روزه باطل نمی شود؛ گرچه تحریک شهوت ازطریق حرام، گناه دارد و ازطریق حلالش هم برای روزه دار کراهت دارد (تمام مراجع عظام تقلید).

استمنای زنان و مردان ۱۰۰. آیا فرقی بین زن و مرد در بطلان روزه به وسیلهٔ استمنا وجود دارد؟

خیر، فرقی بین زن و مرد در بطلان روزه به وسیلهٔ استمنا وجود ندارد؛ چه از راه حلال باشد، مثلاً بین زن و شوهر یا از راه حرام، یعنی خودارضایی یا غیر آن (تمام مراجع عظام تقلید).(۲)

خوابیدن در روز با علم به احتلام ۱۰۱. روزه داری که می داند اگر بخوابد، محتلم می شود، آیا در بین روز جایز است بخوابد؟

جایز است بخوابد؛ گرچه در بین خواب محتلم هم بشود؛ ولی احتیاط مستحب آن است که نخوابد (تمام مراجع عظام تقلید).(۳)

۱- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، الرابع من المفطرات.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۷۲.

۳- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۱۴؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۹۰؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۵۹۸.

بیدارشـدن در هنگام خروج منی ۱۰۲. اگر روزه دار در خواب محتلم شـده و درحـال خروج منی از خواب بیـدار شود، حکم روزه اش چیست؟

روزه اش صـحیح است و لازم نیست پس از بیدارشـدن، از خروج منی جلوگیری کنـد؛ حتی اگر برایش ضـرری نداشـته باشـد (تمام مراجع عظام تقلید).(۱)

خروج منی شـخص محتلم با ادرار یا اسـتبرا ۱۰۳. اگر روزه داری که محتلم شـده، بداند به واسـطهٔ ادرار یا اسـتبرا، باقی ماندهٔ منی از او بیرون می آید، آیا می تواند ادرار یا استبرا کند؟(۲)

الف. اگر ادرار یا استبرا قبل از غسل باشد، اشکال ندارد و روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. اگر ادرار یا استبرا بعد از غسل باشد:

نمی تواند ادرار یا استبرا کند (حضرت امام و آیت الله صافی).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند ادرار یا استبرا کند (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و فاضل).

اشکال ندارد و روزه اش صحیح است (آیات عظام سیستانی، بهجت و مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۱۵؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۵۹۱.

۲- توضـیح المسائـل مراجع، مسـئلهٔ۱۵۹۲؛هدایه العباد، مسـئلهٔ۱۲۸۲؛خویی و وحیـد و تـبریزی، منهـاج الصـالحین، مسـئلهٔ۹۹۵؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ۵۰۲؛وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۸۸.

لزوم ادرار قبل از غسل برای محتلمی که می داند بعد از غسل، منی از او خارج می شود ۱۰۴. روزه داری که محتلم شده، اگر بداند درصورتی که قبل از غسل ادرار نکند، باقی ماندهٔ منی بعد از غسل، از او خارج می شود، آیا واجب است قبل از غسل ادرار کند؟(۱)

بنا بر احتیاط واجب، لازم است ادرار کند (حضرت امام و آیات عظام صافی، خویی، تبریزی، وحید، گلپایگانی و نوری).

لازم نیست ادرارکند (آیات عظام سیستانی، بهجت، مکارم، زنجانی و مکارم).

خروج منی شخص غیرمحتلم با ادرار ۱۰۵. اگر شخصی بیماری ای دارد که یقین دارد همراه ادرارش منی خارج می شود، آیا جایز است درحال روزه ادرار کند و اگر ادرار کند، روزه اش چه حکمی دارد؟(۲)

بلی، می تواند ادرار کند و اگر بی اختیار منی خارج شود، روزه اش صحیح است و باید برای نماز غسل کند (مقام معظم رهبری).

خیر، بلکه واجب است تاحدی که برایش ضرر قابل توجه ندارد، از خروج ادرار جلوگیری کند؛ ولی اگر به واسطهٔ جلوگیری کردن، ضرر قابل توجهی به شخص وارد می شود، جایز است ادرار کند و به واسطهٔ ادرار، فقط روزه اش باطل می شود و کفاره بر او واجب نمی شود (آیت الله خویی).

۱- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۵۹۳؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۰۱؛ وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۸۸.
۲- استفتای کتبی از مراجع تقلید؛ خوییو تبریزی، صراط النجاه، ج۱، سؤال۳۵۷و۳۵۸.

خیر، بلکه واجب است تاحدی که برایش ضـرر قابل توجه ندارد، از خروج ادرار جلوگیری کند؛ ولی اگر به واسـطهٔ جلوگیری کردن، ضـرر قابل توجهی به شـخص وارد می شود، روزه از این شـخص صحیح نیست؛ بلکه باید ادرار کند و به واسطهٔ ادرار، فقط روزه اش باطل می شود و کفاره بر او واجب نمی شود (آیت الله تبریزی).

خیر، بلکه واجب است تاحـدی که حرجی نباشـد یا برایش ضـرر قابل توجه نـدارد، از خروج ادرار جلوگیری کند؛ ولی اگر به حـد حرج برسد، یا به واسـطهٔ جلوگیری کردن، ضـرر قابل توجهی به شـخص وارد می شود، جایز است ادرار کند و به واسـطهٔ ادرار نیز روزه اش باطل نمی شود (آیت الله صافی).

اگر منی بی اختیـار بـا ادرار خارج می شود و یقین داشـته باشـد که منی است، هرچنـد غسل واجب می شود، لیکن روزه باطل نمی شود (آیت الله فاضل).

در فرض سؤال، روزه اش باطل نمی شود (آیت الله مکارم).

غسل نکردن برای احتلام در روز ۱۰۶. اگر روزه دار بعد از نماز صبح محتلم شود و تا غروب غسل نکند، آیا روزه اش صحیح است؟(۱)

بلی، روزه اش صـحیح است و واجب نیست فوراً غسـل کنـد؛ بلکه برای نمـاز یـا ماننـد آن بایـد غسل کنـد (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۳۲؛عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ ۵۳.

چهارمین مفطر: بقای بر جنابت تا اذان صبح

۱۰۷. اگر شخص تا اذان صبح جنب بماند، حکم روزه اش نسبت به روزه های زیر چیست؟ الف. مستحبی؛ ب. واجب معین؛ ج. واجب غیرمعین؛ د. ماه رمضان؛ ه . قضای ماه رمضان.

الف. بقای بر جنابت در روزهٔ مستحبی: روزه صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).(۱)

ب. بقای بر جنابت در روزهٔ واجب معین (غیر ماه رمضان):

روزه صحیح است؛ اگرچه ازروی عمد باشد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی و نوری).(۲)

روزه صحیح است، اگر غیرعمد باشد؛ ولی اگر عمدی باشد، روزه اش محل اشکال است (آیت الله اراکی).(۳)

روزه صحیح است، اگر غیرعمدی یا ازروی فراموشی باشد (آیت الله بهجت).(۴)

ج. بقای بر جنابت در روزهٔ واجب غیرمعین (غیرقضای ماه رمضان):

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیلمسئلهٔ۴۸، بخش الثامن.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیلمسئلهٔ۴۸، الثامن؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۲۰؛ فاضل، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۸؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۲۸؛ صافی،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۴۵؛ صافی،هدایه العباد، ج۱، مسئلهٔ۱۲۸۲؛هدایه العباد، ج۱، مسئلهٔ۱۲۸۳.

۳- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیلمسئلهٔ۴۸، الثامن؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۲۰؛ فاضل، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۸؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۲۸؛ صافی،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۴۵؛ صافی،هدایه العباد، ج۱، مسئلهٔ۱۲۸۲و۱۲۸۳.

۴- وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۸۹.

روزه صحیح است؛ اگرچه عمدی باشد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی و نوری).(۱)

روزه باطل است؛ اگرچه غیرعمدی باشد (آیت الله بهجت).(۲)

د. بقای بر جنابت در روزهٔ ماه رمضان:

۱. بقای عمدی:(۳)

روزه باطل است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

باید روزهٔ آن روز را تمام کند و بنا بر احتیاط واجب، آن را به نیت قربت مطلقه انجام دهد. سپس باید روز دیگری را نیز روزه بگیرد و چون معلوم نیست روزهٔ آن روز دیگر، قضاست یا عقوبت است، آن روز را نیز به قصد ما فی الذمه روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

۲. بقای ازروی فراموشی غسل:(۴)

روزه باطل است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

اگر بعد از گذشتن ماه رمضان یادش بیاید، باید قضا کند؛ اما اگر در ماه رمضان یادش بیاید،

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۳۶؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۴۴.

۲- وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۸۹.

۳- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۶۱۹؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۲۷.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۲۲؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۳۰؛مکارم، توضیح المسائل ،مسئلهٔ۱۳۷۳.

قضا واجب نیست؛ لکن بنا بر احتیاط مستحب، بعد از گذشت یک هفته یا جمعه قضا نماید (آیت الله زنجانی).

۳. بقای غیرعمدی:(۱)

روزه صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

۴. بقای بر جنابت به خاطر جهل به حکم وجوب غسل جنابت:(۲)

چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، وحید و بهجت).

اگر شخص، جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است؛ بلکه بنا بر احتیاط واجب، جاهل قاصر نیز روزه اش باطل است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و نوری).

اگر شخص جاهل قاصر غیرمتردد نسبت به عدم وجوب غسل باشد یا تکیه بر حجت شرعی داشته، روزه اش صحیح است؛ و الا روزه اش باطل است (آیت الله سیستانی).

ه . بقای بر جنابت در روزهٔ قضای ماه رمضان:

۱. بقای عمدی:(۳)

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، بهجت، اراکی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری).

۱- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۶۱۹؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۲۷.

۲- اجوبه الاستفتائات، سؤال۷۷۳؛ عروه الوثقی، فصلفی اعتبار العمد و الاختیار فی الافطار؛ بهجت، وسیلهالنجاه، مسئلهٔ۱۱۰۹؛خویی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین،ذیل مسئلهٔ۱۰۰۴،بحث تتمیم؛ نوری همدانی، توضیح المسائل، مسئلهٔ ۱۶۵۰.

۳- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساك عنه، ذیل مسئلهٔ۴۸، الثامن.

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

اگر وقت وسعت داشته باشد؛ روزه باطل است و اگر وقت تنگ است، بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ آن روز را بگیرد و عوض آن را هم بعد از ماه مبارک بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و زنجانی).

۲. بقای غیرعمدی:(۱)

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، وحید و نوری).

اگر وقت وسعت داشته باشد، روزه باطل است و اگر وقت تنگ است، بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ آن روز را بگیرد و عوض آن را هم بعد از ماه مبارک بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و زنجانی).

روزه صحیح است (آیت الله سیستانی).

در وسعت وقت روزه باطل است و در تنگی وقت روزه صحیح است (آیت الله بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

۳. بقای ازروی فراموشی غسل:(۲)

حکم بقای غیرعمدی را دارد (تمام مراجع عظام تقلید).

۴. بقای بر جنابت به خاطر جهل به حکم وجوب غسل جنابت،(۳) حکم بقای غیرعمدی را دارد

۱- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئلهٔ ۴۸، الثامن.

۲- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئلهٔ ۴۸، الثامن.

۳- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه ذیل مسئلهٔ ۴۸، الثامن.

(تمام مراجع عظام تقلید).

شک در بقای بر جنابت به خاطر شک در انجام غسلش ۱۰۸. اگر شخصی در ماه مبارک رمضان بعد از مثلاً یک هفته شک کند غسلش را انجام داده یا نه، حکم روزه هایی که گرفته، چیست؟(۱)

اگر در این امور کثیرالشک است، به شکش اعتنا نکند. در غیر این صورت، روزه هایی را که بعد از جنابت گرفته است، قضا کند (مقام معظم رهبری).

روزه هایی که گرفته، قضا ندارد؛ ولی برای روزه های بعدی باید غسل نماید (آیات عظام وحید، فاضل و نوری).

در فرض سؤال باید روزه های این مدت را به تدریج قضا نماید (آیت الله مکارم).

شروع اذان در وسط غسل ۱۰۹. اگر در ماه رمضان به اعتقاد اینکه برای غسل جنابت وقت دارد، مشغول غسل شود و در بین غسل اذان شروع شود، حکم روزه اش چیست؟

روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).(۲)

جنب شدن با تخیلِ داشتن وقت برای غسل ۱۱۰. اگر به گمان اینکه برای غسل وقت دارد، خود را جنب کند و بعد بفهمد وقت تنگ بوده، حکم

۱- استفتای کتبی از مراجع تقلید.

۲- توضیح المسائل مراجع،مفهوم مسئلهٔ ۱۶۱۹؛وحید، توضیح المسائل ،مفهوم مسئلهٔ ۱۶۲۷.

چیست؟ (۱)

چنانچه تیمم کند، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی، تبریزی، سیستانی و زنجانی).

اگر جست وجو کرده، روزه صحیح و اگر بدون جست وجو بوده، با تیمم روزه بگیرد و بنا بر احتیاط واجب، روزهٔ آن روز را قضا کند (آیات عظام خویی و وحید).

جنب شدن بدون داشتن وقت برای تیمم کردن ۱۱۱. حکم کسی که در شب ماه رمضان خود را جنب کند، درحالی که برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت ندارد، چیست؟ (۲)

روزه اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می شود (حضرت امام و آیات عظام اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید و زنجانی).

اشکال دارد و احتیاطاً قضا و کفاره به جا آورد (آیت الله مکارم).

تأخیر عمدی غسل جنابت و تیمم کردن در تنگی وقت ۱۱۲. اگر جنب تا نزدیک اذان صبح عمداً غسل نکند و در تنگی وقت تیمم نماید، حکم روزه اش چیست؟(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۲۴؛وحید، توضیح المسائل مسئلهٔ۱۶۳۲.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۲۳؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۳۱.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۲۱؛عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۵۱؛ خویی، منهاج الصالحین، مسئلهٔ۹۸۷؛استفتای کتبی از مراجع تقلید.

الف. روزهٔ ماه رمضان:

روزه صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، مکارم، سیستانی، تبریزی، نوری، گلپایگانی، بهجت و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، تیمم کند و روزه را بگیرد و قضای آن را هم به جا آورد (آیات عظام وحید و صافی).

ب. روزهٔ قضای ماه رمضان:

روزه اش صحیح است (مقام معظم رهبری و آیت الله فاضل).

در قضـای موسع، روزه باطـل است و در قضـای رمضـان که وقتش تنـگ شـده، احتیـاط واجب آن است که با تیمم آن روز را روزه بگیرد و بعد هم آن را مجدداً به جا آورد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

در خصوص قضای ماه مبارک، احتیاط آن است که روزه را اعاده کند (آیت الله نوری).

در روزهٔ قضای ماه رمضان، هرچند مرتکب گناه می شود، اما روزه اش صحیح است (آیت الله مکارم).

کفایت تیمم بدل از غسل برای نماز ۱۱۳. کسـی که در تنگی وقت قبل از اذان صبح، به جهت جنابت تیمم کند، آیا می تواند با آن نماز بخواند یا باید غسل کند؟

بنا بر احتیاط واجب، باید برای نماز صبح غسل کند (حضرت امام).(۱)

باید برای نماز صبح غسل کند (آیات عظام فاضل، سیستانی، وحید، تبریزی، بهجت، صافی،

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۷۲۶.

مکارم و نوری).(۱)

حکم خوابیدن جنب با احتمال بیداری ۱۱۴. اگر جنب در شب ماه رمضان احتمال بدهد که اگر بخوابد، برای غسل کردن تا قبل از اذان صبح بیدار می شود، آیا می تواند بخوابد؟ برای بار دوم و سوم و یا بیشتر، اگر بیدار شود، آیا بازهم می تواند بخوابد؟(۲)

بله، می تواند بخوابد و برای جواز، فرقی بین خواب ها وجود ندارد (حضرت امام و آیات عظام خویی، وحید و زنجانی).

بلی، می تواند بخوابد؛ ولی احتیاط واجب این است که در دفعهٔ دوم که بیدار شد، نخوابد تا غسل کند (آیت الله مکارم).

درصورتی که عادتاً خواب نمی ماند، می تواند بخوابد و برای جواز، فرقی بین خواب ها وجود ندارد (آیت الله فاضل).

اگر اطمینان به بیدارشدن از خواب اول یا دوم دارد یا نخوابیدن برایش عسر و حرج شخصی دارد، می تواند بخوابد؛ و الا بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند بخوابد (آیت الله بهجت).

اگر عادت یا اطمینان به بیدارشدن ندارد، بنا بر احتیاط واجب، نباید بخوابد و برای جواز فرقی بین خواب ها وجود ندارد (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، سیستانی و صافی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۷۲۶.
۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۲۶؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۳۴؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۹۷؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۵۵؛ سیستانی، المسائل المنتخبه،مسئلهٔ۵۰۵.

انواع خواب ها ۱۱۵. منظور از خواب اول چیست؟(۱)

الف. برای فردی که در بیداری جنب می شود:

اولین خواب بعد از جنابت، خواب اول محسوب می شود.

ب. برای فردی که در خواب جنب شده است (محتلم شده است):

خوابی که در آن احتلام صورت گرفته است، خواب اول حساب می شود. بنابراین اگر پس از بیدارشدن از خواب احتلام دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم خواب دوم را دارد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

خوابی که در آن احتلام صورت گرفته است، بنا بر احتیاط واجب، خواب اول حساب می شود. بنابراین اگر پس از بیدارشدن از خواب احتلام دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، بنا بر احتیاط واجب، حکم خواب دوم را دارد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

خوابی که در آن احتلام صورت گرفته است، خواب اول حساب نمی شود؛ بنابراین اگر پس از بیدارشدن از خواب احتلام، دوباره بخوابد، حکم خواب اول را دارد (مشهور).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۳۱؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۳۹.

خواب ماندن جنب همراه تصمیم بر غسل کردن الف. خواب اول ۱۱۶. اگر شخص در شب ماه رمضان در بیداری جنب شود و بخوابد، درحالی که تصمیم داشته قبل از اذان غسل کند، ولی خواب بماند، حکم روزه اش چیست؟(۱)

اگر احتمال می داده بیدار می شود، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، مکارم و نوری).

اگر اطمینان داشته بیدار می شود، روزه اش صحیح است (آیات عظام سیستانی، بهجت، وحید و زنجانی).

اگر عادت یا اطمینان به بیدارشدن داشته باشد، روزه اش صحیح است (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

ب. خواب غیراول ۱۱۷. شخص جنب در شب ماه رمضان از خواب دوم یا بیشتر بیدار می شود و دوباره می خوابد، درحالی که تصمیم داشته قبل از اذان غسل کند؛ ولی خواب می ماند. روزه اش چه حکمی دارد؟(۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۲۷؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۶۳۵؛ خویی و تبریزی،منهاج الصالحین، مسئلۀ۹۹۳و۹۹۴؛ صافی، هدایه العباد، مسئلۀ۱۲۹۳و۱۲۹۴؛ گلپایگانی،هدایه العباد، مسئلۀ۱۲۹۴و۱۲۹۵؛ عروه الوثقی،فصل فیما یجب الامساك عنه، مسئلۀ۵۶.

۲- عروه الوثقی،فصل فیما یجب الامساك عنه، مسئلۀ۵۶و۵۸؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ ۱۶۳۰؛صافی، هدایه العباد، مسئلۀ۱۲۹۳و۱۲۹۴؛ گلپایگانی،هدایه العباد، مسئلۀ۱۲۹۴و۱۲۹۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۶۳۸.

اگر احتمال می داده که بیدار می شود، فقط باید روزهٔ آن روز را قضا کند و کفاره بر او واجب نمی شود (حضرت امام و آیات عظام خویی، وحید، تبریزی و نوری).

اگر عادت یا اطمینان به بیدارشدن داشته، فقط باید روزهٔ آن روز را قضا کند و کفاره بر او واجب نمی شود (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر اطمینان داشته بیدار می شود، باید روزهٔ آن روز را قضا کند و کفاره بر او واجب نمی شود (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

اگر احتمال می داده بیدار می شود، فقط باید روزهٔ آن روز را قضا کند و نسبت به کفاره در خواب سوم و یا بیشتر، بنا بر احتیاط واجب کفاره نیز بدهد؛ به خلاف خواب دوم که فقط قضا کافی است (آیت الله فاضل).

اگر اطمینان داشته بیدار می شود، باید روزهٔ آن روز را قضا کند و نسبت به کفاره در خواب سوم و یا بیشتر، کفاره نیز بدهد و در خواب دوم بنا بر احتیاط واجب، کفاره بدهد (آیت الله بهجت).

خواب ماندن جنب همراه علم به بیدارنشدن ۱۱۸. اگر جنب در شب ماه رمضان بداند که اگر بخوابد، تا صبح بیدار نمی شود، نباید بخوابد (آیت الله سیستانی: بنا بر احتیاط واجب). چنانچه بخوابد و خواب بماند، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

روزه اش باطل و قضا و کفاره بر او واجب می شود (مشهور).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۲۵؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۳۳؛ عروه الوثقی،فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ ۵۵.

باید روزهٔ آن روز را تمام کند و قضا و کفاره بر او واجب می شود (آیت الله سیستانی).

روزه اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب، باید قضا و کفاره هم باید بدهد (آیت الله مکارم).

آگاه شدن محتلم بعد از اذان صبح از جنابتش ۱۱۹. وظیفهٔ کسی که بعد از اذان صبح بیدار می شود و خود را محتلم می بیند، در مورد روزهٔ آن روز چیست؟(۱)

۱. روزهٔ ماه رمضان: روزه اش صحیح است؛ اگرچه که بداند قبل از اذان محتلم شده (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. روزهٔ قضای ماه رمضان:

الف. اگر نداند قبل از اذان صبح محتلم شده یا بعدش، روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. اگر بداند قبل از اذان محتلم شده:

وقت قضا تنگ نیست:

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، نوری، گلپایگانی، صافی، اراکی، فاضل و زنجانی).

به احتیاط واجب روزه باطل است (آیات عظام مکارم و وحید).

روزه صحیح است (آیات عظام تبریزی و سیستانی).

وقت قضا تنگ است:

۱- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ ۱۶۲۰و۱۶۳۳و۱۶۳۵و۱۶۳۶؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۲۸و۱۶۴۱و۱۶۴۳و۱۶۴۴؛ صافی، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۴۵؛وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۸۹؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجبالامساک عنه، الثامن، ذیل مسئلهٔ۴۸و۵۴.

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی و نوری).

روزه صحیح است (آیات عظام تبریزی، سیستانی و مکارم).

به احتیاط واجب، آن روز را روزه بگیرد و یک روز دیگر را نیز روزه بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی، فاضل، اراکی و زنجانی).

۳. روزهٔ واجب معین:

روزه صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، اراکی، بهجت، نوری، مکارم و زنجانی).

۴. روزهٔ واجب غیرمعین:

روزه صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی و نوری).

روزه باطل است (آیت الله بهجت).

پنجمین مفطر: بقای بر حیض و نفاس بقای عمدی بر حیض و نفاس

۱۲۰. اگر حائض یا نفسا تا اذان صبح عمداً غسلش را انجام ندهد یا اگر وظیفه اش تیمم است، عمداً تیمم نکند، روزه اش چه حکمی دارد؟

الف. روزهٔ ماه رمضان:(۱)

روزه باطل است (مشهور).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۳۷و۱۶۳۸؛ سیستانی، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۰۸؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۴۵؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۹۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئلهٔ۴۸، الثامن.

باید روزهٔ آن روز را تمام کند و بنا بر احتیاط واجب، آن را به نیت قربت مطلقه انجام دهد. سپس باید روز دیگری را نیز روزه بگیرد و چون معلوم نیست روزهٔ آن روز دیگر، قضاست یا عقوبت است، آن روز را نیز به قصد ما فی الذمه روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

ب. روزهٔ غیر ماه رمضان:(۱)

روزه صحیح است حتی روزهٔ قضای ماه رمضان (آیات عظام خویی، وحید، تبریزی و زنجانی).

روزهٔ قضای ماه رمضان بنا بر احتیاط واجب باطل می باشد و غیر آن صحیح است (حضرت امام و آیات عظام مکارم، نوری و سیستانی).

روزهٔ قضای ماه رمضان باطل می باشد و غیر آن صحیح است (آیت الله فاضل) (۲)

بقای غیرعمدی بر حیض و نفاس ۱۲۱. اگر زن نزدیک اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود و برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت نداشته باشد، یا بعد از اذان صبح بفهمد که پیش از اذان پاک شده است، روزه اش چه حکمی دارد؟(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۳۷و۱۶۳۸؛ سیستانی، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۰۸؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۴۵؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۹۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئلهٔ۴، الثامن.

۲- آیت الله فاضل در رساله، به بطلان فتوا داده؛ ولی در عروهقائل به احتیاط واجب شده است و در استفتائی که از دفتر ایشان شد،این چنین جواب داد: «چنانچه اختلاف بین مسئلهٔ عروهو رساله باشد، نظر نهایی رسالهٔ عملیه است.»

۳- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه مسئلهٔ ۶۰ و ذیل مسئلهٔ۴۸، الثامن؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۳۹؛وحید، منهاج الصالحین، مسئلهٔ۹۹۱.

چنانچه زن در انجام غسل یا تیمم کوتاهی نکند، همهٔ انواع روزه صحیح است؛ اما اگر در وسعت وقت، قضای رمضان را گرفته باشد، صحیح بودن آن اشکال دارد (حضرت امام).

چنانچه زن در انجام غسل یا تیمم کوتاهی نکند، همهٔ انواع روزه صحیح است؛ اما اگر روزه ای که وقت آن معین نیست یا روزهٔ مستحبی گرفته باشد، صحیح بودن آن اشکال دارد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و نوری).

چنانچه زن در انجام غسل یا تیمم کوتاهی نکند، همهٔ انواع روزه صحیح است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و زنجانی).

بقای بر حیض و نفاس به خاطر فراموشی غسل ۱۲۲. اگر زن غسل حیض یا نفاس را فراموش کند و بعد از یک یا چند روز یادش بیاید، حکم روزه هایی که گرفته، چیست؟(۱)

همهٔ انواع روزه صحیح است (مشهور).

همهٔ انواع روزه صحیح است به جز روزهٔ ماه رمضان و قضای آن که بنا بر احتیاط واجب، باطل است (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

تأخیر عمدی غسل حیض و نفاس و انجام تیمم در تنگی وقت ۱۲۳. اگر زنی که از حیض یا نفاس پاک شده، عمداً غسل نکند تا وقت تنگ شود و تیمم نماید، روزهٔ آن

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ ۵۰؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۴۱.

روزش چه حکمی دارد؟(۱)

همهٔ اقسام روزه صحیح است (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی و مکارم).

در روزهٔ ماه رمضان یا قضای رمضان که وقت آن مضیّق است، با تیمم، روزه صحیح است؛ هرچند که معصیت کرده است (آیات عظام نوری و فاضل).

پاک شدن از حیض و نفاس بعد از اذان صبح ۱۲۴. اگر خانمی قبل از اذان ظهر از حیض یا نفاس پاک شود، آیا می تواند نیت روزه کند؟(۲)

خیر، اگر زن لحظه ای از روز خون حیض یا نفاس ببیند، روزه اش باطل است (تمام مراجع عظام تقلید).

روزهٔ فاقدالطهورین ۱۲۵. روزهٔ فاقدالطهورین چه حکمی دارد؟(۳)

همهٔ انواع روزه صحیح است، به جز آن روزه هایی که طبق نظر برخی از مراجع بقای بر جنابت یا حیض یا نفاس در آن ها مطلقاً مبطل روزه است؛ اگرچه غیرعمدی باشد (مشهور).

روزهٔ مستحاضه ۱۲۶. روزهٔ زن مستحاضه با چه شرایطی صحیح

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیلمسئلهٔ۴۸، الثامن؛ استفتایخصوصی کتبی از مراجع عظام.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الرابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۴۰.

۳- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئلهٔ۶۴.

است؟

زن مستحاضه باید اعمالی را انجام بدهد تا روزه اش صحیح باشد:

الف. نسبت به جلوگیری کردن از آمدن خون:(۱)

به احتیاط واجب در تمام روزی که روزه است، به مقداری که می تواند، از بیرون آمدن خون جلوگیری کند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، نوری و فاضل).

به احتیاط مستحب در تمام روزی که روزه است، به مقداری که می تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، صافی و زنجانی).

ب. نسبت به غسل و وضو:(۲)

۱. در استحاضهٔ قلیله:

گرفتن وضو شرط صحت روزه نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. در استحاضهٔ متوسطه و کثیره:

مطلقاً انجام غسل، شرط صحت روزه نیست (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

باید غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، باید غسل نماز مغرب و عشای شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام فاضل و نوری).

باید غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۴۱۷. وحید، توضیح المسائل، مسئلهٔ۴۲۳.

۲- عروه الوثقی، فصل فی الاستحاضه، مسئلهٔ۱۲؛ عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، الرابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۴۱۸و۱۶۴۳؛ خویی و تبریزیو وحید، منهاج الصالحین، مسئلهٔ۲۵۲.

است و همچنین غسل نماز مغرب و عشای شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد (آیت الله اراکی).

در استحاضهٔ متوسطه، انجام غسل، شرط صحت روزه نیست؛ ولی در استحاضهٔ کثیره باید غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، باید غسل نماز مغرب و عشای شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد (آیات عظام خویی، تبریزی و وحید).

استحاضه، یا قلیله است یا کثیره. استحاضهٔ قلیله که غسل ندارد؛ ولی زنی که استحاضهٔ کثیره است، بنا بر احتیاط واجب، باید غسل نماز مغرب و عشای شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و همچنین غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب است (آیت الله مکارم).

ششمین مفطر: دروغ بستن به خدا و پیامبر و اهل بیت علیهم السلام

۱۲۷. چه نوع دروغی روزه را باطل می کند؟ (۱)

اگرچه دروغ گفتن مطلقاً گناه دارد، ولی در بطلان روزه هر سخن کذب و خلاف واقعی روزه را باطل نمی کند؛ بلکه اگر شخص روزه دار عمداً خلاف واقعی را به خدا یا پیامبر اکرم یا ائمه یا حضرت زهرا یا سایر پیامبران و جانشینان آن ها به گفتار

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۹۶؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۰۴؛ وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۹۸؛عروه الوثقی، فیما یجب الامساک، بخش الخامس و مسئلهٔ۱۹؛ راهنمای فتاوا، ص۳۱، مسئلهٔ۱۱۹.

یا نوشتار یا اشاره و یا مانند این ها، نسبت دهد، به نوع فتوا یا احتیاط واجب یا احتیاط مستحب، باید روزه اش را دوباره بگیرد که تفصیل مسئله به شرح ذیل است:

الف. نسبت دروغ به خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه (علیهم السلام):

روزه را باطل می کند (حضرت امام و آیات عظام اراکی، گلپایگانی، وحید، خویی، تبریزی، بهجت، صافی و زنجانی).

به احتیاط واجب روزه را باطل می کند (مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم و سیستانی).

ب. نسبت دروغ به حضرت زهرا(علیها السلام) و سایر پیامبران و جانشینان آن ها (علیهم السلام):

بنا بر احتیاط واجب، روزه را باطل می کند (حضرت امام و آیات عظام مکارم، صافی، گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی و فاضل).

اگرچه معصیت کرده است، ولی روزه اش باطل نمی شود و احتیاط مستحب است که یک روز دیگر نیز روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می کند، مگر آنکه نسبتی که می دهد، به خدا یا پیغمبر یا ائمه بر گردد که دراین صورت باطل است (آیت الله وحید).(۱)

اگر دروغ در امور دینی باشد، روزه اش باطل است و اگر در امور دنیوی باشد، باطل نیست؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است که یک روز دیگر نیز روزه بگیرد (آیت الله بهجت).

قصد دروغ نداشته، ولی در واقع دروغ بوده

۱- استثنای ذکرشده در نظر آیت الله وحید، قیدتوضیحی است.

۱۲۸. اگر به اعتقاد راست بودن، خبری که در واقع کذب می باشد را نقل کند، آیا روزه اش صحیح است؟(۱)

بله، روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

قصد دروغ داشته، ولی در واقع دروغ نبوده ۱۲۹. اگر به اعتقاد کذب بودن، خبری را بگوید؛ ولی بعد بفهمد صادق بوده، آیا روزه اش صحیح است؟(۲)

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیت الله فاضل).

اگر می دانسته این کار روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است (آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، گلپایگانی، صافی، نوری، وحید و زنجانی).

اگر می دانسته این کار روزه را باطل می کند، روزه اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط لازم، روزه را تمام کند و قضا نماید (آیات عظام سیستانی و مکارم).

تصدیق و تکذیب ۱۳۰. در تصدیق خبر دروغ و تکذیب خبر صحیح، حکم روزهٔ شخص چگونه است؟(۳)

روزه باطل می شود (مشهور).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۹۸؛خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین،قبل از مسئلهٔ۹۸۲، موردالرابع.
۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۹۹؛خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین،قبل از مسئلهٔ۹۸۲، موردالرابع.
۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۰۱؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۰۹؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۰۹۸؛ عروه الوثقی،فیما یجب الامساک، مسئلهٔ۲۱؛راهنمای فتاوا، ص۳۲، مسئلهٔ۱۱۹؛ سیدعلیسیستانی، المسائل المنتخبه، مسئلهٔ۴۹۹.

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی و مکارم).

نقل حدیث ۱۳۱. اگر شخص روزه دار دروغ بودن یا راست بودن حدیثی را نداند، آیا جایز است نقل کند؟(۱)

نقل روایاتی که در کتب آمده است و انسان نمی داند که دروغ باشد، اشکال ندارد؛ هرچند احتیاط آن است که آن ها را با نسبت به آن کتاب نقل کند (مقام معظم رهبری).

بنا بر احتیاط واجب، باید به طور نقل بگوید؛ لکن اگر خودش هم بدون نقل بگوید، روزه اش باطل نمی شود (حضرت امام و آیت الله فاضل).

بنا بر احتیاط واجب باید به طور نقل بگوید (آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، تبریزی، وحید، صافی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، باید به طور نقل بگوید؛ لکن اگر خودش هم بدون نقل بگوید، روزه اش باطل نمی شود؛ مگر واقعاً کذب باشد (آیت الله سیستانی).

باید به نحو نقل و خبر بگوید (آیت الله مکارم).

غلط خواندن قرآن ۱۳۲. آیا کسی که قرآن کریم را غلط می خواند یا بعضی کلمات قرآن کریم را اشتباه تلفظ می کند، جایز است در حال روزه قرآن بخواند؟(۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۵۹۷؛وحید، توضیح المسائل ، ۱۶۰۵؛ راهنمای فتاوا،ص۳۱، مسئلهٔ ۱۲۰.

۲- استفتائات امام، ج۱،ص۳۰۹، سؤال۱۸؛ فاضل، جامع المسائل، ج۱، سؤال۵۴۸؛ بهجت، استفتائات، ج۲، سؤال۲۸۵۷؛استفتای کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی؛ المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ ۵۰۰؛ گلپایگانی،مجمع المسائل، ج۱، ص۲۶۴، سؤال ۱۰.

اگر غلط خواندن موجب تغییر معنا شود و آن معنای غلط را بخواهد نسبت به خدا رسول دهد، حرام است و موجب بطلان روزه می شود (حضرت امام).

بلی، می تواند بدون آنکه قصد حکایت از قرآن مُنزَل(۱)را داشته باشد، قرآن بخواند و دراین صورت روخوانی یا ازحفظ خواندن قرآن، هرچند بعضی کلمات را اشتباه بگوید، موجب بطلان روزه نمی شود (آیات عظام فاضل، بهجت و سیستانی).

اگر کلمه ای را که غلط می خواند، گمانش بر این است که صحیح آن کلمه همان گونه است، روزه اش صحیح است (آیت الله گلپایگانی).

هفتمین مفطر: رساندن عمدی غبار به حلق

۱۳۳. آیا هر گرد و غباری که به حلق برسد، روزه باطل می شود؟(۲)

فرورفتن غبار به حلق، بی اختیار یا ازروی فراموشی، روزه را باطل نمی کند؛ اگرچه خیلی غلیظ باشد؛ ولی اگر شخص روزه دار عمداً گرد و غباری را به حلقش برساند:

الف. غبار غلیظ است:

روزه باطل می شود (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، گلپایگانی، تبریزی، صافی و

۱- قرآن نازل شده ازطرف خداوند متعال بر پیامبرش(علیه السلام).

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۰۳و۱۶۰۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۱۱ و۱۶۱۵؛ راهنمای فتاوا،ص۳۱، مسئلهٔ۱۲۱؛عروه الوثقی، فی ما یجب الامساک، مورد السادس؛ وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۱۰۴؛ خوییو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، بعد از مسئلهٔ۹۷۴،مورد السادس.

نوری).

بنا بر احتیاط واجب روزه باطل می شود (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، اراکی و وحید).

اگر عرفاً به آن خوردن بگویند، روزه باطل می شود و در غیر این صورت، بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیت الله سیستانی).

روزه صحیح است؛ مگر آنکه در حلق تبدیل به گل شود و فرو رود که دراین صورت روزه باطل می شود (آیت الله مکارم).

روزه صحیح است؛ مگر آنکه به قدری غلیظ باشد که به فروبردن آن عرفاً خوردن بگویند که دراین صورت بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیت الله زنجانی).

ب. غبار غلیظ نیست:

بنا بر احتیاط واجب، به حلق نرساند (آیات عظام خویی، اراکی، وحید، گلپایگانی، تبریزی، صافی و نوری).

اشکال ندارد (حضرت امام و آیات عظام بهجت، فاضل، سیستانی، مکارم و زنجانی).

شغل هایی که در آن ها گرد و غبار غلیظ وجود دارد مسئله: کسی که در کار روزانه قدرت دوری از رسیدن غبار به حلق را ندارد، با توجه به اینکه رزق او بستگی به این کار دارد، برخی از مراجع مثل حضرت امام می فرمایند: «اگر ممکن نیست و حتماً گرد و غبار غلیظ به حلق فرو می رود و

بایـد کار کننـد، معذورنـد و بایـد به همان حال روزه را بگیرند و بعد قضا نمایند»؛ ولی برخی دیگر مثل آیت الله سیسـتانی می فرماینـد: «اگر رهاکردن آن کار در ماه مبارک رمضان، او را در عسـر و حرج قرار می دهد، می تواند جلوگیری نکند و احوط اکتفای به مقدار ضرورت است و روزه را نیز بنا بر احتیاط، باید قضا کند.»(۱)

دود سیگار و دخانیات ۱۳۴. آیا دود سیگار و تنباکو و سایر انواع دخانیات روزه را باطل می کند؟(۲)و(۳)

بنا بر احتیاط واجب، پرهیز کند (مشهور).

اگر به حلق برسد، جایز نیست (آیت الله نوری).

مبطل روزه است درصورت غلیظ بودن دود (آیت الله بهجت).

روزهٔ افراد معتاد به سیگار یا سایر مواد در ذیل سؤال ۱۱ گذشت.

دود ماشین و مانند آن ۱۳۵. آیا رسانـدن عمدی دود غلیظ غیردخانیات، مثل دود ماشـین یا آتش و مانند این ها، روزه را باطل می کند؟(۴)

روزه باطل می شود (آیات عظام بهجت و صافی).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیات

۱- استفتائات امام، ج۱، ص۳۱۰، سؤال۲۲؛استفتای کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی.

۲- توجه: تظاهر به روزه خواری جایز نیست؛ اگرچه شخصعذر داشته باشد.

۳- توضیـح المسائـل مراجع، مسـئلهٔ۱۶۰۵؛وحیـد، توضیـح المسائل ، مسـئلهٔ۱۶۱۳؛ اسـتفتائاتموجود در سـایت آیت الله وحیـد؛ استفتائات موجود در سایتمقام معظم رهبری؛ نوری، هزارویک مسئلهٔ فقهی،ج۲، ص۷۵،سؤال۲۴۳.

۴- استفتائات کتبی از مراجع عظام.

عظام مکارم و تبریزی).

مانعی ندارد (آیات عظام فاضل و سیستانی).

بخار آب ۱۳۶. آیا رفتن به حمام و سونا و مانند آن، روزه را باطل می کند؟(۱)

بخار آب چه رقیق باشد و چه غلیظ باشد، مطلقاً مبطل روزه نیست؛ مگر در دهان تبدیل به آب شود و شخص، آن را فرو دهد (حضرت امام و آیات عظام نوری و سیستانی).

بخار آب چنانچه رقیق باشد، اشکال ندارد؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، از بخار آب غلیظ پرهیز شود (آیات عظام گلپایگانی، خویی، اراکی، فاضل، تبریزی، مکارم و وحید).

فرورفتن غبار یا دود یا بخار یا مانند این ها در اثر مواظب نبودن ۱۳۷. اگر شخص روزه دار مواظبت نکند و غبار و یا مانند این ها وارد حلقش بشود، روزه اش چه حکمی دارد؟(۲)

اگر اطمینان داشته به حلق نمی رسد، روزه اش صحیح است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، صافی، نوری و زنجانی).

اگر اطمینان یا گمان داشته به حلق نمی رسد، روزه اش صحیح است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید و مکارم).

۱- عروه الوثقی،فی المفطرات، السادس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۰۵؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۱۳.
۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۰۶؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۱۴؛ عروه الوثقی؛ تحریر الوسیله؛وسیله النجاه، فصل فیما یجبالامساک، الثامن.

اگر خیال می کرده به حلق نمی رسد، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیت الله بهجت).

عطر و ادکلن ۱۳۸. استعمال عطر یا بوکردن گیاهان خوش بو برای روزه دار چه حکمی دارد؟(۱)

الف. گیاهان خوش بو: بوکردن آن ها به خصوص نرگس کراهت دارد (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. عطر: عطرزدن اشکالی ندارد (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، سیستانی، بهجت، صافی و تبریزی). (۲)

سالبوتامبول (داروی تنگی نفس) ۱۳۹. آیا داروی سالبوتامبول و مانند آن، افشردهٔ مبتلایان به آسم (تنگی نفس) که دارو را به صورت گاز یا پودر به ریهٔ آن ها می رساند، موجب بطلان روزه است؟(۳)

درصورتی که روزه گرفتن بدون استعمال آن ممکن نیست یا مشقت دارد، جایز است از آن استفاده کند؛ لکن احتیاط آن است که مبطل دیگری انجام ندهد و درصورت تمکن، بدون استفاده از آن، روزه ها را قضا نماید (مقام معظم رهبری).

۱- عروه الوثقی، فصل۵،السادس مما یکره للصائم؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۵۷؛ گلپایگانی،هدایه العباد، مسئلهٔ۱۳۱۵؛صافی، هدایه العباد، مسئلهٔ۱۳۱۴؛تبریزی، استفتائات جدید، ج۱، سؤال۶۸۹. فاضل، جامع المسائل، ج۳،سؤال۶۳۵؛ بهجت، استفتائات،ج۲، سؤال۲۹۴۱؛سایت آیت الله سیستانی و مقام معظم رهبری.

۲- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیاتعظام تبریزی تصریح می کنند که عطرزدن مستحب است و برخیدیگر مثل آیت الله بهجت تصریح می کنند که اگر بویآن خیلی غلیظ است، اولی ترک است.

۳- صراط النجاه، ج۱، ص۱۳۷،سؤال۳۵۰؛ آیت الله تبریزیدر جواب سؤالی دیگر به طور مطلق می فرماید: «استفاده از اسپریجهت معالجه، موجب بطلان روزه نمی شود.»

داروی نام برده در فرض سؤال (دارو به صورت پودر گاز از دهان به ریه ها می رسد) که بر استعمال آن اکل و شرب صدق نمی کند، مبطل روزه نیست (آیت الله فاضل).

با اکتفا به مقدار ضرورت، روزه اش صحیح است (آیت الله نوری).

اگر به صورت گاز رقیق وارد بدن می شود، مانعی ندارد و روزه اش صحیح است (آیات عظام مکارم و تبریزی).

اگر دارو را فقط وارد ریه کند، روزه را باطل نمی کند (آیت الله سیستانی).

چنانچه ناچار از استفادهٔ آن در روز باشد، اشکال ندارد و روزه را بگیرد؛ ولکن اگر قبل از حلول ماه مبارک رمضان بعد، عارضه اش برطرف شد، بنا بر احتیاط، قضای روزه ها را نیز بگیرد و اگر عارضه تا ماه رمضان بعد ادامه یافت، بنا بر احتیاط، برای هر روز، یک چارک طعام مانند گندم یا جو به عنوان کفاره به فقیر غیرسید بدهد و دیگر قضا ندارد (آیت الله صافی).

هشتمین مفطر: فروبردن سر در آب

۱۴۰. آیا زیر آب بردن تمام سر در استخر و مانند آن، روزه را باطل می کند؟(۱)

باطل کننده است (آیات عظام خویی، بهجت و وحید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۰۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۱۶؛ عروه الوثقی، فصلفیما یجب الامساک، مسئلهٔ ۳۱.

بنا بر احتیاط باطل کننده است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، صافی، فاضل و مکارم).

مبطل نیست؛ ولی حرام است (آیت الله زنجانی).

مبطل نیست؛ ولی کراهت شدید دارد (آیت الله سیستانی).

غواصی ۱۴۱. غواصی با کلاه و مانند آن در زیر آب، برای روزه چه حکمی دارد؟(۱)

الف. سر را در محفظه ای قرار دهد و زیر آب کند، اشکال ندارد (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، گلپایگانی، صافی، فاضل، مکارم، نوری، بهجت، سیستانی، زنجانی و وحید).

ب. سر را آغشته به چیزی کند یا با چیزی بپوشاند که به سر چسبیده است:

اگر لباس به سر او چسبیده باشد، صحت روزه اش محل اشکال است و بنا بر احتیاط وجوبی، قضای آن لازم است (مقام معظم رهبری).

درحالی که مانع و حائل غلیظی دور سر را فرا گرفته و یا سر به چیزی آغشته شده که مانع از رسیدن آب به آن باشد و یا مثلاً عینک شنا بزند، دراین صورت فرو بردن تمام سر در آب، بنا بر اظهر روزه را باطل نمی کند (آیت الله بهجت).

رفتن زیر آب با کلاه غواصی که سر در آب قرار نمی گیرد، اشکال ندارد و روزه صحیح است؛

۱- عروه الوثقی، فصلفی المفطرات، السابع، مسئلهٔ ۳۱؛صافی، جامع الأحکام، ج ۱، ص۱۳۴؛استفتائات کتبی از مراجع تقلید.

اما با عینک شنا، چون قرارگرفتن سر در زیر آب صدق می کند، به احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیت الله فاضل).

اگر مثل پلاستیک باشد، کافی نیست و روزه اشکال دارد؛ اما مثلاً غواصان اگر سر خود را در کلاهک پنهان کنند و با آن زیر آب روند، روزهٔ آن ها صحیح است (آیت الله مکارم).

درصورتی که سر در شیشهٔ بزرگ قرار بگیرد، سپس وارد آب شود، روزه اش باطل نمی شود؛ ولی اگر با اشیایی مانند عینک و کلاه که بعضی از قسمت های سر را می پوشانند، اگر زیر آب برود، روزه اش باطل می شود (آیت الله نوری).

زیر آب رفتن با لباس غواصی بنا بر احتیاط واجب، مبطل صوم است؛ ولی اگر شخص داخل زیردریایی که شبیه اتاق است و ملاصق بدن نیست، زیر آب برود، روزه باطل نمی شود و نسبت به نماز، کسی که با لباس غواصی زیر آب است، اگر نمی تواند خارج شود و نماز بخواند و یا وقت تنگ است، با همان حال مقداری که می تواند، قرائت و سایر اذکار را بخواند و رکوع و سجود را به ایما و اشاره انجام دهد و به احتیاط واجب، بعد هم قضای آن نماز را بخواند (آیت الله صافی).

اشکال ندارد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

فروبردن تمام سر در غیر آب مطلق ۱۴۲. آیا فروبردن تمام سر در غیر آب مطلق از سایر مایعات و آب های مضاف، روزه را باطل می کند؟(۱)

۱- توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۶۱۲؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، مسئلهٔ۹۸۳.

اشکال ندارد (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، اشکال دارد (آیت الله مکارم).

در سایر مایعات اشکال ندارد؛ ولی در آب های مضاف و گلاب، بنا بر احتیاط واجب، این کار را نکنند (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، فاضل، صافی و نوری).

در سایر مایعات و آب های مضاف اشکال ندارد؛ ولی در گلاب، بنا بر احتیاط واجب، این کار را نکنند (آیات عظام امام و وحید).

فروبردن سر در آب به قصد غسل ۱۴۳. فروبردن تمام سر در زیر آب به قصد غسل برای شخص روزه دار در ماه مبارک رمضان چه حکمی دارد؟(۱)

غسل و روزه باطل است (آیات عظام خویی، اراکی، امام، گلپایگانی، صافی، تبریزی و وحید).

بنا بر احتیاط واجب، دوباره غسل کند و روزهٔ آن روز را به قصد قربت مطلقه تمام نماید و قضای آن را نیز به جا آورد (آیات عظام فاضل، مکارم و نوری).

غسل و روزه، هر دو صحیح است (آیت الله سیستانی).

غسل و روزه، هر دو صحیح است؛ ولی معصیت کرده است (آیت الله زنجانی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۱۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۲۵.

نهمین مفطر: اماله کردن (شیاف مایع).

۱۴۴. آیا شیاف مایع روزه را باطل می کند؟(۱)

اماله کردن با چیز روان، اگرچه ازروی ناچاری و برای معالجه باشد، روزه را باطل می کند (تمام مراجع عظام تقلید).

استعمال شیاف جامد ۱۴۵. آیا روزه دار می تواند در روز، شیاف جامد استعمال کند؟(۲)

شیاف جامد اشکال ندارد (آیات عظام خویی، گلپایگانی، بهجت، سیستانی و وحید).

احتیاط واجب آن است که از استعمال شیاف هایی که برای کیف کردن است، مثل شیاف تریاک یا برای تغذیه است، خودداری کند (حضرت امام).

احتیاط واجب آن است که از استعمال شیاف هایی که برای تغذیه است، خودداری کند (آیت الله مکارم).

استعمال شیاف های غیرروان که برای معالجه است، اشکال ندارد و احتیاط مستحب است که از استعمال آن ها نیز خودداری کند. استعمال شیاف هایی که برای معالجه است، اشکال ندارد (آیات عظام اراکی، فاضل و نوری).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۴۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۶۵۳.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۴۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۶۵۳؛ عروهالوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئلۀ۶۶، التاسع؛ خویی و وحیدو تبریزی، منهاج الصالحین، ذیل مسئلۀ۹۹۸، التاسع؛ وسیله النجاه، مسئلۀ۱۱۰۵.

استعمال شیاف مشکوک بین جامد یا مایع ۱۴۶. آیا روزه دار می تواند در حال روزه، شیافی که شک دارد جامد است یا مایع، استعمال کند؟(۱)

اگر مشکوک بین جامد معالجه ای و مایع است، اشکال ندارد؛ و الا احتیاط واجب اجتناب کند (حضرت امام).

احتیاط واجب اجتناب کند (آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

اشکال ندارد (آیات عظام خویی، سیستانی و مکارم).

داخل کردن آب در قبل یا دبر ۱۴۷. آیا داخل کردن آب در قبل یا دبر برای تنظیف یا مداوا روزه را باطل می کند؟(۲)

اگر اماله صدق نماید، جایز نیست و باعث باطل شدن روزه می گردد (مقام معظم رهبری).

درصورت تنقیه با آب از راه مقعد اگر آب به جوف او برسد، روزه باطل می شود (آیت الله سیستانی).

شستن داخل دبر به مقدار متعارف برای تطهیر نجاست اشکال ندارد؛ اما اگر آب داخل دبر شود و آب تا درون شکم و روده ها برسد و صدق احتقان کند، روزه باطل می شود؛ اما اگر داخل دبر صدق کند، ولی به درون شکم نرسد و صدق احتقان نکند، به احتیاط واجب روزه اش باطل می شود (آیت الله فاضل).

داخل کردن آب در قبل یا دبر برای تنظیف

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه،مسئلهٔ۶۸.

۲- استفتای کتبی خصوصی از مراجع؛ صراط النجاه، المحشی للخوئی،ج ۱، ص۱۳۶،سؤال۳۴۷و۳۴۸.

یا مداوا یا غیر این ها روزه را باطل می کند (آیت الله خویی).

داخل کردن آب در قبل برای تنظیف یا مداوا یا غیر این ها، بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می کند (آیت الله تبریزی).

دهمین مفطر: قِی کردن

۱۴۸. آیا قی کردن روزه را باطل می کند؟(۱)

چنانچه قی کردن عمدی باشد، اگرچه به واسطهٔ مرض و مانند آن ناچار باشد، روزه اش باطل می شود و اگر سهواً یا بی اختیار قی کند، روزه اش باطل نمی شود (تمام مراجع عظام تقلید).

۱۴۹. اگر روزه دار در شب چیزی بخورد که می داند به واسطهٔ خوردن آن، در روز بی اختیار قی می کند، آیا روزه اش صحیح می باشد؟(۲)

احتیاط واجب آن است که روزهٔ آن روز را قضا نماید (مشهور).

روزه اش صحیح است؛ گرچه احتیاط مستحب آن است که روزهٔ آن روز را قضا نماید (آیات عظام زنجانی، سیستانی و مکارم).

آروغ زدن ۱۵۰. اگر یقین داشته باشد که به واسطهٔ آروغ زدن چیزی از گلو بیرون می آید، آیا آروغ زدن جایز

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۴۶؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۵۴.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۴۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۵۵.

است؟(۱)

نباید آروغ بزند؛ ولی اگر یقین نداشته باشد، اشکال ندارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، نوری و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، نباید آروغ بزند؛ ولی اگر یقین نداشته باشد، اشکال ندارد (آیات عظام وحید، تبریزی و خویی).

اگر به گونه ای باشد که به آن قی کردن گویند، نباید آروغ بزند (آیت الله زنجانی).

اگر به گونه ای باشد که به آن قی کردن گویند، بنا بر احتیاط واجب، نباید آروغ بزند (آیت الله سیستانی).

نباید آروغ بزند و اگر احتمال هم بدهد، بنا بر احتیاط واجب نباید آروغ بزند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

۱۵۱. اگر شخص روزه دار آروغ بزند و بدون اختیار چیزی در گلو یا دهانش بیاید، وظیفه اش چیست؟(۲)

باید آن را بیرون بریزد و چنانچه بی اختیار فرو رود، روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۵۱؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۵۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۵۲؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۶۰.

ص: ۱۳۷

فصل پنجم احکام روزهٔ قضا

اشاره

جایی که قضا و کفاره هیچ کدام واجب نیست

۱۵۲. روزه های فوت شده چه کسانی قضا و کفاره ندارد؟

۱. دیوانه ای که تمام روز دیوانه باشد. فرقی نمی کند دیوانگی آن قهری باشد یا به فعل خودش باشد. در فعل خودش نیز فرق نمی کند بر وجه حرام باشد یا بر وجه جواز باشد.(۱)

۲. بیهوشی که تمام روز بیهوش باشد. فرقی نمی کند چه قبل از بیهوش شدن نیت روزه داشته و چه نداشته باشد.(۲)

۳. کافری که تمام روز در کفر خود باقی باشد.(۳)

۴. نابالغ نسبت به روزه های ایام کودکی اش.(۴)

۵. حائض یا نفسا یا کسی که مریض است، اگر در همان ماه رمضان(۵) بمیرد.(۶)

۶. مریضی که روزه ها را به خاطر مریضی نگرفته

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۹۴؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۷۰۲؛ عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم و فصل فیاحکام القضاء، قبل از مسئلۀ۱؛ خوییو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئلۀ۱۰۴۹.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۹۵؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۷۰۳.

۴- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم و فصل فیاحکام القضاء، قبل از مسئلۀ۱.

۵- برخی از مراجع مثل آیات عظام خویی، تبریزی،سیستانی و وحید در ادامه فرموده اند: «اگر بعد از ماه رمضان قبلاز تمکن از به جاآوردن روزه بمیرد، بازهم قضا واجب نیست.»

۶- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلۀ۱۲و برداشت از مسئلۀ۱۹؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۷۰۲؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۷۱۰؛ خوییو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئلۀ۱۰۴۹.

است و مرضش تا ماه رمضان سال بعد طول کشیده است. البته مشهور فقها در این صورت، فدیه را واجب می دانند. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۱۶۴ می آید.

۷. کسی که مرضی دارد که زیاد تشنه می شود و نمی تواند تشنگی را تحمل کند یا برای او مشقت دارد. این مسئله اختلافی است. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۲۵ و ۲۴ آمده است.

۸. سالمندی که نمی تواند روزه بگیرد یا روزه گرفتن برایش مشقت داشته باشد. البته دراین صورت، فدیه واجب است. این مسئله اختلافی است. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۲۲ و ۲۳ آمده است.

۹. دختربچه هایی که به خاطر ضعف بنیه نمی توانند روزه بگیرند و تا سال بعد هم نمی توانند قضای آن را بگیرند. این مسئله اختلافی است. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۹ تا ۱۱ آمده است.

۱۰. روزه هایی را که فرد مخالف، مطابق با مذهب خویش انجام داده است یا مطابق مذهب تشیع با فرض حصول قصد قربت به جا آورده است، بعد از آنکه شیعهٔ دوازده امامی گردید، لازم نیست قضا نماید. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۲۹ آمده است.

۱۱. امور دیگر که در کتب مفصل فقهی ذکر شده است.

مفطراتی که فقط موجب ثبوت قضا می شوند و کفاره ندارند

۱۵۳. کدام موارد فقط موجب ثبوت قضا می شوند و کفاره آور نیستند؟(۱)

۱. قی کردن عمدی، طبق نظر برخی مراجع که تفصیل آن در جواب سؤال ۱۵۴ می آید.

۲. خواب ماندن جنب. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۱۷ ذکر شد.

۳. کسی که مفطری را انجام ندهد، ولی نیت روزه نکند و یا قصد کند که روزه نباشد و یا ریائاً روزه بگیرد. تفصیل آن در جواب سؤال ۶۰ و ۱۵۵ آمده است.

۴. کسی که مفطری را انجام ندهد، ولی قصد کند کاری که روزه را باطل می کند، انجام دهد. این مسئله اختلافی است. تفصیل آن در جواب سؤال ۶۱ ذکر شد.

۵. کسی که غسل جنابت را فراموش کند و بعد اذان صبح یا در بین روز یا بعد از چند روز متوجه شود. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۰۷ ذکر شد.

۶. کسی که شک در صبح بودن داشته و مفطری را انجام داده و بعد فهمیده صبح بوده. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۵۶ تا ۱۵۹ می آید.

۷. کسی که به واسطهٔ تاریکی هوا مفطری انجام داده و بعد فهمیده مغرب نبوده. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۶۱ و ۱۶۲ می آید.

۸. کسی که جهت مضمضه برای غیروضو، آب در

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۶؛ عروه الوثقی، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفاره؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ۵۱۵تا۵۱۷.

دهان کرده و بی اختیار فرو رفته است. تفصیل آن در جواب سؤال ۷۸ آمده است.

۹. کسی که به سبب اکراه افطار کرده است. تفصیل آن در جواب سؤال ۹۲ آمده است.

۱۰. کسی که به سبب تقیه افطار کرده است. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۶۳ می آید.

۱۱. کسی که منی از او بدون قصد خارج شده. تفصیل آن در جواب سؤال ۹۴ و ۹۵ آمده است.

۱۲. کسی که روزه هایش را به خاطر عذری مثل سفر یا حیض و نفاس یا مریضی نگرفته است؛ به خلاف استحاضه که اگر عمداً نگیرد، کفاره هم باید بدهد. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۲۶ و ۱۶۴ و ۱۶۵ می آید.

موارد دیگر که در کتب مفصل فقهی ذکر شده است.

نماز و روزهٔ کسانی که در قطب و مانند آن هستند

۱۵۴. کسی که در جایی زندگی می کند که به عنوان مثال، شش ماه از سال در آنجا روز و شش ماه از سال شب است، وظیفه اش نسبت به نماز و روزه هایش چیست؟(۱)

در تمام سال که در قطب یک روز و یک شب بیشتر نیست، بعید نیست فقط هفده رکعت نماز واجب باشد و روزه هم در آنجا ساقط است و وقت نماز ظهر زمانی است که روز به نصف خود برسد

۱- عروه الوثقی،فصل فی طرق ثبوت الهلال، مسئلۀ ۱۰؛خویی و تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، المستحدثات، مسئلۀ۵۸؛وحید، توضیح المسائل ، بخشملحقات، مسئلۀ۲۹۱۳؛گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱،ص۱۲۸؛ فاضل، جامع المسائل، فارسی، ج ۱، ص۷۸؛بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۵۱.

و نیمه شب شرعی هم زمانی است که شب به نیمۀ خودش برسد (حضرت امام).

بر فرض امکان زندگی در آنجا، بنا بر قاعده، تکلیف به نماز شبانه روزی و روزه ندارند. لذا چون تفویت مصالح لزومیه می شود، درحال اختیار نمی توان در آنجا اقامت کرد؛ ولی اگر ناچار به اقامت باشد، بنا بر احتیاط، یا باید بر طبق نزدیک ترین مکان به آنجا که شب و روز عادی دارند، عمل کند یا اوقات نماز و ماه ها را با وسایلی مثل ساعت حساب کند؛ ولی این دومی عسر و حرج دارد (آیت الله بهجت).

باید هرکدام از بلاد متوسطۀ متعارفه را که دوست دارد، انتخاب کند و طبق اوقات آن بلد عمل کند و جایز است دوازده ساعت را روز و دوازده ساعت را شب قرار دهد و طبق آن عمل کند (آیت الله مکارم).

نسبت به نماز بنا بر احتیاط واجب، باید ملاحظۀ نزدیک ترین مکان به آنجا که دارای شب و روز می باشد را داشته باشد، ولو شب یا روزش خیلی کوتاه مثلاً یک ساعت باشد، و براساس اوقات شرعی آنجا نماز بخواند؛ ولی نسبت به روزه واجب است که یا در ماه مبارک رمضان به شهر دیگری برود که بتواند در آنجا روزه بگیرد، یا آنکه بعد از ماه مبارک رمضان به شهر دیگری برود که بتواند در آنجا قضای روزه ها را انجام دهد و اگر نمی تواند و از هر دو مورد عاجز است، به جای روزه، باید فدیه بدهد و مراد از فدیه، تملیک یک مدّ طعام مثل نان به ازای هر روز که روزه نگرفته، به فقیر

است (آیت الله سیستانی).

اگر می تواند هجرت کند به شـهری که نماز و روزه را در وقت شـرعی به جا آورد، واجب است هجرت کند و اگر نمی تواند هجرت کند، باید روزه را قضا کند و بنا بر احتیاط واجب، در هر ۲۴ ساعت یک بار نمازهای پنج گانه را به جا آورد و قضای آن ها را نیز بعداً انجام دهد (آیت الله وحید).

اگر می تواند هجرت کند به شـهری که نماز و روزه را در وقت شـرعی به جا آورد، واجب است هجرت کند و اگر نمی تواند هجرت کند، بنا بر احتیاط واجب، در هر ۲۴ ساعت یک بار نمازهای پنج گانه را به جا آورد (آیات عظام خویی و تبریزی).

در فرض مسئله، بعید نیست در نماز و روزه در بلاد مذکوره، اقرب بلاد متعارفه به محل سکنا ملاک باشد و مکلف مخیّر است درصورت اختلاف بلاد متعارفه، به هرکدام بخواهد، اخذ کند (آیت الله گلپایگانی).

ملاـک را برای نمـاز و روزه، بلاد و شـهرهای متعارفه که شب و روز آن ها تقریباً مساوی است، مثل مکه و مـدینه، قرار دهـد؛ یعنی نماز ظهر و عصـر را بخواننـد؛ شـش ساعت بعد، نماز مغرب و عشا را بخوانند و یازده ساعت بعد، نماز صـبح را بخواند و روزه را هم به همین ملاـک بگیرد و در همین فرض می توانـد ملاـک را وطن و شـهر خـود قرار دهـد؛ مثلاًـ اگر از تهران رفته است، با اذان ظهر تهران، نماز ظهر و عصـر را بخواند و با اذان مغرب و عشا، نماز مغرب و عشا را و با اذان صـبح، نماز صبح را بخواند

و روزه را نیز به همین ملاک بگیرد و درعین حال، اگر سفر به آن منطقه لزومی ندارد، به مناطقی سفر کند که بتواند عبادات خود را در اوقات شرعیه انجام دهند (آیت الله فاضل).

نماز و روزۀ کسانی که دارای روزها یا شب های طولانی هستند

۱۵۵. اگر مکلف در شهری ساکن باشد که در هر ۲۴ ساعت، شبانه روزی دارد، هرچند روزش ۲۳ ساعت و شبش یک ساعت و یا برعکس باشد، نسبت به نماز و روزه وظیفه اش چیست؟(۱)

مکلف بایـد در مورد اوقـات نمازهای یومیه و روزه، همان افق محل سـکونت خود را رعایت کنـد؛ ولی اگر روزه گرفتن براثر طولانی بودن روز، غیرمقدور یا حرجی باشد، ادای آن ساقط و قضای آن واجب است (حضرت امام و مقام معظم رهبری).

باید براساس اوقات شرعی آنجا نماز بخواند و روزه بگیرد (آیت الله بهجت).

نماز صبح را قبل از طلوع خورشید بخواند و نماز ظهر و عصر را در نیمۀ دوم روز (بعد از زوال) بخواند و نماز مغرب و عشا را بعد از غروب (مغرب) بخواند و روزه را از قبل از اذان صبح تا مغرب بگیرد؛ هرچند مقداری طولانی است و در فرضی که روز خیلی طولاـنی است، مثلاً ۲۳ ساعت است، اگر سـفر، لزومی نـدارد و ممکن است، به منطقه ای سـفر کننـد که شب طولانی تر باشد تا بتوانند با

۱- توضـیح المسائـل ،محشـی امام خمینی، ج ۱، ص۴۳۹؛ سـیدعلی خامنه ای،اجوبه الاسـتفتائات، سؤال۳۵۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، المستحدثات، مسئلۀ۵۸؛بهجت، استفتائات، ج ۲، ص۱۲؛ فاضل، جامع المسائل، فارسی، ج ۱،ص۷۸.

فاصلهٔ بیشتر بین نمازها، نماز بخواند و روزه بگیرد (آیت الله فاضل).

نسبت به نماز باید براساس اوقات شرعی آنجا نماز بخواند؛ ولی نسبت به روزه درصورت تمکن و توانایی، بر او واجب است روزهٔ ماه رمضان را بگیرد و چنانچه به جهت طولانی بودن روز و احساس شدید گرسنگی یا تشنگی، روزه گرفتن برایش مشقت فوق العاده (حرج) دارد، بنا بر احتیاط واجب، نیت روزه بکند و هنگام اضطرار می تواند به مقدار رفع ضرورت، آب بیاشامد یا غذا بخورد و در ادامهٔ روز بنا بر احتیاط واجب، از انجام سایر مفطرات اجتناب نماید؛ اما اگر روزه گرفتن برای او ضرر داشته و موجب مریضی وی می شود یا با روزه گرفتن، خوف ابتلا به مرض و بیماری دارد، حکم فرد مریض را دارد که روزهٔ آن روز از او ساقط می شود و امساک از مفطرات در اثنای روز بر او واجب نیست و اگر بتواند قضای آن را به جا آورد، بر او قضای آن واجب است و اگر از گرفتن قضای آن هم عاجز است، بر او دادن فدیه واجب می باشد و مراد از فدیه، تملیک یک مدّ طعام مثل نان به ازای هر روز که روزه نگرفته، به فقیر است (آیت الله سیستانی).

خواب ماندن جنب

بحثش در سؤال ۱۱۷ گذشت.

مفطری انجام نداده، ولی نیت روزه نیز نکرده است

بحثش در بخش شروط صحت روزه گذشت.

فراموشی غسل جنابت بحثش

در سؤال ۱۰۷ گذشت.

با تحقیق یا بدون تحقیق در اینکه صبح شده، مفطری را انجام داده و بعد فهمیده صبح بوده

۱۵۶. اگر شخصی در ماه رمضان شک کند که صبح شده یا نه و بااین حال، مفطری را انجام دهد و بعداً معلوم شود صبح بوده، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

۱. بدون اینکه خودش تحقیق کند صبح شده یا نه، مفطر را انجام داده، فقط باید قضای آن روزه را بگیرد و کفاره ندارد. فرقی نمی کند قادر به تحقیق بوده یا عاجز از آن باشد؛ مثل شخص کور (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. بعد از اینکه خودش تحقیق کرده، مفطر را انجام داده:

الف. نسبت به صبح شدن شک داشته:

قضا واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و نوری).

قضا واجب است (آیات عظام خویی، اراکی، تبریزی، وحید، مکارم و زنجانی).

احتیاط واجب قضا کند (آیات عظام گلپایگانی،

۱- عروه الوثقی، فصل فی موارد وجوب القضاء دونالکفاره؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۸۸؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۶۹۶و۱۷۰۰؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئلۀ۵۱۷.

فاضل و صافی).

ب. نسبت به صبح شدن گمان داشته:

قضا بر او واجب است (مشهور).

احتیاط مستحب قضا کند (آیت الله سیستانی).

ج. نسبت به صبح نشدن گمان داشته:

قضا واجب نیست (آیات عظام حضرت امام، اراکی و سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب قضا کند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر افق ابری باشد، قضا واجب است و چنانچه افق صاف باشد، قضا واجب نیست (آیت الله زنجانی).

د. نسبت به صبح نشدن یقین داشته:

قضا واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، خویی، گلپایگانی، سیستانی، وحید، مکارم، نوری و صافی).

اگر افق ابری باشد، قضا واجب است و چنانچه افق صاف باشد، قضا واجب نیست (آیت الله زنجانی).

اعتماد به ساعت یا رادیو

۱۵۷. آیا نظر به ساعت یا اعتماد بر رادیو حکم تحقیق را دارد که اگر فرد با اعتماد بر ساعت یا رادیو سحری می خورد و بعد می فهمد که آن موقع صبح بوده، روزه اش صحیح است و قضا ندارد؟(۱)

اگر موجب اطمینان شود، معتبر و قابل اعتماد

۱- تبریزی، استفتائات جدید، ج۱، ص۶۸۵؛سیستانی، رسالهٔ جوان،ص۲۰۴؛ استفتای خصوصیکتبی از مراجع عظام تقلید؛ استفتائات جدید رهبری، سؤال۶۷.

است؛ وگرنه معتبر و حجت نیست (مقام معظم رهبری و آیت الله بهجت).

اگر یقین به بقای شب حاصل شود، روزه اش صحیح است (آیت الله صافی).

خیر (آیات عظام تبریزی، سیستانی و نوری).

بلی (آیات عظام فاضل و مکارم).

کسی بگوید صبح نشده و انسان به گفتهٔ او، روزه را باطل کند

۱۵۸. اگر کسی بگوید که صبح نشده و انسان به گفتهٔ او روزه را باطل می کند و بعد معلوم شود صبح بوده، حکم روزه اش چیست؟

باید قضای آن روز را به جا آورد و کفاره ندارد (مشهور).(۱)

کسی بگوید صبح شده، ولی از گفتهٔ او یقین حاصل نشود

۱۵۹. اگر کسی بگوید که صبح شده و انسان به گفتهٔ او یقین نکند و یا خیال کند که شوخی می کند، و مفطری را انجام دهد و بعد معلوم شود صبح بوده، حکم روزه اش چیست؟

باید قضای آن روز را به جا آورد وکفاره واجب نیست (مشهور).(۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۶۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۶۸؛ وحید، توضیح المسائل ،مسئلهٔ۱۶۹۶.

کسی بگوید مغرب شده است

۱۶۰. اگر انسان به گفتهٔ شخصی که گفتهٔ او شرعاً برایش حجت است، افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

باید قضای آن روز را به جا آورد و کفاره واجب نیست (مشهور).

اگر به گفتهٔ کس دیگری که گفتهٔ او شرعاً برایش حجت است یا به اشتباه معتقد باشد که خبر او حجت است و افطار کند، باید روزه اش را قضا نماید و کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

افطار به واسطهٔ تاریکی در هوای صاف

۱۶۱. اگر شخص در هوای صاف به واسطهٔ تاریکی هوا افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه اش چیست؟(۲)

الف. یقین داشته که مغرب شده:

باید قضای آن روز را به جا آورد و کفاره ندارد (مشهور).

اگر به واسطهٔ تاریکی هوا، یقین یا اطمنان داشته که مغرب شده است، قضا و کفاره، هیچ کدام واجب نیست (آیت الله بهجت).(۳)

ب. شک در مغرب شدن داشته:

باید هم قضای آن روز را به جا آورد و هم کفاره بدهد (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، گلپایگانی، صافی و سیستانی).

۱- عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضاء، موردالسابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۸؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۶؛وسیله النجاه، سؤال۱۱۳۷.

۳- ایشان بین هوای صاف و ابری تفصیل نداده است.

باید هم قضای آن روز را به جا آورد و هم بنا بر احتیاط واجب، کفاره بدهد (آیت الله بهجت).

افطار به واسطهٔ تاریکی در هوای ابری

۱۶۲. اگر شخص در هوای ابری به واسطهٔ تاریکی هوا، یقین یا گمان پیدا کند که مغرب شده و افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه اش چیست؟(۱)

قضا لازم نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، صافی، فاضل، نوری و وحید).

چنانچه در هوای ابری و مانند آن به واسطهٔ تاریکی هوا، به اعتقاد داخل شدن شب افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، بنا بر احتیاط واجب روزهٔ آن روز را باید قضا کند و کفاره ندارد؛ ولی اگر قطع به دخول شب نداشته و افطار کرده، بنا بر احتیاط واجب، کفاره هم باید بدهد (آیت الله سیستانی).(۲)

فرورفتن آب در هنگام مضمضه کردن

تفصیل این مسئله در سؤال ۷۵ تا ۸۰ آمده است.

افطار به سبب اکراه تفصیل

این مسئله در سؤال ۹۲ آمده است.

۱- عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضاء، مورد الثامن؛خویی و تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، مسئلهٔ۱۰۲۳،الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۶؛وسیله النجاه، سؤال۱۱۳۷.

۲- بل الاحوط انلم یکن الاقوی وجوب الکفاره فیه ایضا اذا لم یکنقاطعا بدخوله.

افطار به سبب تقیه

۱۶۳. اگر کسی ازجهت تقیه افطار کند، حکم روزه اش چیست؟(۱)

اگر مفطری را که به خاطر تقیه انجام می دهد، ازنظر فقه آن ها مفطر نباشد یا به خاطر تقیه قبل از مغرب افطار کند یا مفتی های سنی در روز یوم الشک طبق موازین خودشان عید اعلام کنند و شخص به خاطر تقیه افطار کند و بعد هم مشخص نشود در واقع عید بوده یا نه، در این سه مورد، روزۀ شخص صحیح است و در غیر این سه مورد، فقط قضا لازم است (حضرت امام).

اگر از موارد تقیه باشد، افطار جایز است؛ ولی روزۀ آن روز، قضا دارد (مقام معظم رهبری).

قضا فقط لازم است (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، صافی و زنجانی).

اگر مورد تقیه، خوردن یا آشامیدن یا جماع باشد، قضا لازم است و در غیر آن ها بنا بر احتیاط واجب، قضا کند؛ ولی درهرصورت، کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

اگر مفطری را که به خاطر تقیه انجام می دهد، ازنظر فقه آن ها منافی روزه نباشد، روزه اش صحیح است؛ و الا فقط قضا لازم است (آیت الله مکارم).

اگر مفطری را که به خاطر تقیه انجام می دهد، ازنظر فقه آن ها مفطر نباشد، بنا بر احتیاط واجب، روزه را تمام کند و قضای آن را نیز بگیرد (آیت الله گلپایگانی).

۱- عروه الوثقی،فصل فی اعتبار العمد و الاختیار، مسئلۀ ۲؛توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۸۸و فصل فی کفاره الصوم؛ منهاج الصالحین، مسئلۀ۱۰۰۵؛ سایتو نرم افزار رهبری.

خروج منی بدون قصد

تفصیل این مسئله در سؤال ۹۴ و ۹۵ آمده است.

افطار به سبب حیض یا نفاس

تفصیل آن در سؤال ۳۵ و۳۶ و بند پنجم سؤال ۱۵۲ آمده است.

روزهٔ زن مستحاضه

تفصیل آن در سؤال ۱۲۶ آمده است.

افطار به علت بیماری

۱۶۴. اگر شخصی به سبب بیماری روزه نگیرد، وظیفه اش چیست؟

الف. پیش از تمام شدن ماه رمضان بمیرد،(۱) قضا واجب نیست و کفاره هم ندارد (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. مرض او تا ماه رمضان سال بعد طول بکشد،(۲) قضا واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد (تمام مراجع عظام تقلید).

ج. بعد از ماه رمضان مرض او برطرف شده؛ ولی عذر دیگری مثل سفر پیدا کند که نتواند تا ماه رمضان جدید، قضای روزه هایی را که نگرفته، به جا آورد:(۳)

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر

۱- عروه الوثقی،فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۲؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۲؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۰.

۲- عروه الوثقی،فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۳؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۳؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۱.

۳- عروه الوثقی،فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۳؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۴؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۲.

احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، سیستانی، زنجانی و وحید).

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر احتیاط مستحب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و صافی).

باید بنا بر احتیاط واجب، روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و نیز بنا بر احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد (آیت الله مکارم).

د. بعد از ماه رمضان مرض او برطرف شده و تا ماه رمضان جدید، عمداً قضای روزه را نگیرد،(۱) باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و همچنین برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (مشهور).

افطار به علت عذری غیر از بیماری مثل سفر

۱۶۵. اگر شخصی به سبب عذری غیر از بیماری و حیض و نفاس روزه نگیرد، وظیفه اش چیست؟

الف. پیش از تمام شدن ماه رمضان بمیرد:(۲)

قضا واجب نیست(۳)و کفاره هم ندارد (مشهور).

ب. عذر او تا ماه رمضان سال بعد طول بکشد یا عذر او برطرف شده؛ ولی عذر دیگری مثل مریضی پیدا کند که نتواند تا ماه رمضان جدید،

۱- عروه الوثقی،فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۴؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۵؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۳.

۲- عروه الوثقی،فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۲،توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۲؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۰.

۳- این حکم در قضای روزهٔ پدر یا مادر درخصوصفرزند بزرگ تر در برخی از احکام، اختلافی است که در سؤال ۱۷۸، قسمت دوم، می آید.

قضای روزه هایی را که نگرفته، به جا آورد:(۱)

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، سیستانی، زنجانی و وحید).

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر احتیاط مستحب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و صافی).

باید بنا بر احتیاط واجب، روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و نیز بنا بر احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد (آیت الله مکارم).

ج. بعد از ماه رمضان عذر او برطرف شده و تا ماه رمضان جدید، عمداً قضای روزه را نگیرد،(۲) باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و همچنین برای هر روز، یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (مشهور).

عدم وجوب فوری روزهٔ قضا

۱۶۷. آیا گرفتن روزهٔ قضا واجب فوری است؟(۳)

واجب فوری نیست؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، تا ماه رمضان جدید تأخیر نیندازد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و وحید).

واجب فوری نیست؛ اگرچه احتیاط مستحب

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۳؛ توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۷۰۳و۱۷۰۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۱۱و۱۷۱۲.

۲- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۴، توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۵؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۳.

۳- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج۱، مسئلهٔ۱۰۴۷.

عدم تأخیر تا ماه رمضان جدید است (آیات عظام خویی و سیستانی).

واجب فوری نیست؛ ولی باید تا ماه رمضان جدید تأخیر نیندازد (آیات عظام فاضل و مکارم).

افطار عمدی روزهٔ قضا

۱۶۸. آیا روزهٔ قضای ماه رمضانی که مربوط به خودمان است را می توانیم(۱) عمداً باطل کنیم؟(۲)

الف. وقت روزهٔ قضا تنگ نیست:

می تواند تا قبل از اذان ظهر افطار کند؛ ولی بعد زوال نمی تواند (مشهور).

اگر از شب نیت داشته باشد، نمی تواند افطار کند، حتی قبل زوال؛ ولی اگر از شب نیت نکرده باشد، می تواند تا قبل از اذان ظهر افطار کند؛ ولی بعد زوال نمی تواند (آیت الله زنجانی).

ب. وقت روزهٔ قضا تنگ است:

۱. قبل از زوال:

نمی تواند افطار کند (آیت الله زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، افطار نکند (آیت الله وحید).

بهتر است افطار نکند (آیات عظام خویی و سیستانی).

۲. بعد ا ز زوال:

نمی تواند افطار کند (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- آنچه بیان شد، درصورتی است که انجام روزهٔ آنروز بر فرد به واسطهٔ نذر و مانند آن متعین نشده باشد؛ وگرنه افطار وبازکردن روزه مطلقاً جایز نیست.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۰۰؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۰۸؛ عروهالوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۲۷.

افطار عمدی روزهٔ قضای استیجاری

۱۶۹. آیا روزهٔ قضای استیجاری را می توانیم عمداً(۱) باطل کنیم؟(۲)

الف. قبل از زوال:

بلی، می توانیم (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. بعد از زوال:

بنا بر احتیاط واجب باطل نکند (حضرت امام و آیت الله فاضل).

احتیاط مستحب باطل نکند (آیات عظام گلپایگانی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی، زنجانی و مکارم).

افطار عمدی روزهٔ واجب موسع

مسئله: روزهٔ واجب موسع را در قبل از زوال طبق نظر مشهور فقها می شود افطار کرد؛ ولی نسبت به بعد از زوال، برخی از مراجع مثل حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل و سیستانی، قائل اند که بازهم می شود عمداً افطار کرد؛ ولی برخی مثل آیات عظام گلپایگانی و مکارم می فرمایند بنا بر احتیاط واجب، بعد از زوال افطار نکنند.(۳)

۱- البته این درصورتی است که انجام روزهٔ آن روزبر فرد به واسطهٔ شرط ضمن عقد اجاره و مانند آن متعین نشده باشد؛ وگرنهافطار و بازکردن روزه مطلقاً جایز نیست؛ مثل اینکه فردیبرای انجام روزهٔ قضای متوفی اجیر شود و در ضمن عقداجاره با او شرط شود روزهٔ قضای میت را در روزمعیّنی به جا آورد.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۰۱؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۰۹؛ عروهالوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ ۲۷.

۳- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ ۲۷.

ترتیب به جاآوردن روزهٔ قضا

۱۷۰. اگر شخصی از چند ماه رمضان روزهٔ قضا دارد، کیفیت قضای روزه ها چگونه باید باشد؟(۱)

الف. وقت رمضان آخر تنگ نیست:

قضای هرکدام را که بگیرد، مانعی ندارد (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. وقت رمضان آخر تنگ است:

باید اول قضای رمضان آخر را بگیرد (حضرت امام و آیات عظام بهجت و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، اول قضای رمضان آخر را بگیرد (آیات عظام اراکی، فاضل، وحید و مکارم).

بنا بر احتیاط مستحب، اول قضای رمضان آخر را بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی، نوری، خویی، سیستانی و تبریزی).

نکته: برخی از مراجع مثل حضرت امام و آیات عظام وحید و زنجانی تصریح کرده اند که اگر شخص در جایی که باید قضای رمضان آخر را بگیرد، عمداً نیت غیررمضان آخر را بکند، روزه اش صحیح است و فقط کفارهٔ تأخیر بر او واجب می شود.(۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۹۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۰۶.

۲- تحریر الوسیله، کتاب الصوم فی احکامالقضاء، مسئلهٔ۶؛ وحید،منهاج الصالحین، مسئلهٔ۱۰۴۷؛توضیح المسائل مراجع، ذیل مسئلهٔ۱۶۹۸.

معین نکردن روزهٔ قضا

۱۷۱. اگر قضای روزهٔ چند رمضان بر شخص واجب باشد و در نیت معین نکند روزه ای را که می گیرد، قضای کدام رمضان است، حکمش چیست؟(۱)

قضای ماه رمضان سال آخرحساب نمی شود که کفارهٔ تأخیر از او ساقط شود (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، زنجانی، نوری، صافی، اراکی و فاضل).

رعایت موالات در روزه های قضا

۱۷۲. آیا رعایت موالات در روزه های قضا لازم است؟(۲)

خیر، بلکه مستحب است. بنابراین اگر کسی یک هفته پشت سرهم روزهٔ ماه مبارک رمضان از او با عذر یا بدون عذر فوت شده است، به هنگام قضای آن، واجب نیست هفت روز روزه را پی درپی و در هفت روز پشت سرهم انجام شود؛ بلکه می تواند آن ها را به طور متفرّق قضا نماید (مشهور).

فراموشی تعداد روزه های قضا

۱۷۳. کسی که تعداد روزه های قضایش را نمی داند، وظیفه اش چیست؟(۳)

جایز است به مقداری که یقین دارد از او فوت شده، قضا کند و اضافهٔ بر آن، احتیاط مستحب است (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۹؛ توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ۱۶۹۹؛ وحید،منهاج، مسئلهٔ۱۰۴۷.
۲- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۷.
۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۹۷؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۰۵؛اجوبه الاستفتائات، مسئلهٔ۸۱۹.

عظام مکارم، خویی، گلپایگانی، سیستانی، تبریزی و صافی).

اگر برای عذری چند روز روزه نگیرد و بعد شک کند که چه وقت عذر او برطرف شده، بنا بر احتیاط واجب، مقدار بیشتری را که احتمال می دهد روزه نگرفته، قضا نماید؛ مثلاً کسی که پیش از ماه رمضان مسافرت کرده و نمی داند پنجم ماه از سفر برگشته یا ششم، بنا بر احتیاط واجب، شش روز روزه بگیرد؛ ولی کسی که نمی داند چه وقت عذر برایش پیدا شده، می تواند مقدار کمتر را قضا نماید. مثلاً اگر در آخر ماه رمضان مسافرت کرده و بعد از ماه رمضان برگشته و نمی داند که بیست وپنجم ماه رمضان مسافرت کرده یا بیست وششم، می تواند مقدار کمتر یعنی پنج روز را قضا کند؛ اگرچه احتیاط مستحب این است که مقدار بیشتر را قضا نماید (آیت الله وحید).

اگر در تعداد روزه هایی که نگرفته و باید قضا کند، شک دارد، باید به مقداری که یقین دارد روزه نگرفته، قضا کند. مثلًا اگر شک کند که پنج روزهٔ قضا بر عهدهٔ اوست یا هفت روز، باید پنج روز را قضا کند. بلی، اگر زمان حدوث عذر را می داند، ولی نمی داند چند روز طول کشیده است، مثلاً می داند روز بیستم ماه بیمار شده یا به سفر رفته و نمی داند تا بیست وپنجم ماه ادامه داشته یا تا بیست وهفتم، به احتیاط واجب، باید حداکثر را قضا کند (آیت الله فاضل).

بنا بر احتیاط واجب، باید مقدار بیشتری را که

احتمال می دهـد روزه نگرفته، قضا نماید. مثلاً کسـی که پیش از ماه رمضان مسافرت کرده و نمی داند عصـر پنجم ماه رمضان از سـفر برگشـته یا عصـر ششم، به احتیاط واجب باید شش روز روزه بگیرد؛ ولی کسی که نمی داند چه وقت عذر برایش پیدا شـده، می توانـد مقدار کمتر را قضا نماید. مثلاً اگر در آخرهای ماه رمضان مسافرت کند و بعد از ماه رمضان بر گردد و نداند که شب بیست وپنجم ماه رمضان مسافرت کرده یا شب بیست وشـشم، می توانـد مقـدار کمتر را یعنی پنج روز (با فرض کامل بودن ماه) قضا کند؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است که مقدار بیشتر، یعنی شش روز را قضا نماید (آیت الله زنجانی).

نیت ما فی الذمه در قضای روزه

۱۷۴. یک ماه روزه گرفته ام به این نیت که اگر روزهٔ قضا بر عهـده ام باشـد، قضای آن محسوب شود و اگر روزه ای بر عهـده ام نیست، به قصد قربت مطلق باشد. آیا این یک ماه روزه، روزه های قضای من محسوب می شود؟

در بند چهارمِ جواب سؤال ۴۲ آمده است.

عدم تمکن از گرفتن روزهٔ قضا

۱۷۵. شخصی روزهٔ قضا داشته است و آن ها را به جا نیاورده تا اینکه ناتوان شده است و دیگر نمی تواند آن ها را به جا آورد. وظیفه اش چیست؟(۱)

باید صبر کند تاوقتی که تمکن از قضا پیدا کند و آن ها را به جا آورد و چنانچه نشانه های مرگ

۱- عروه الوثقی، کتاب الوصیه، فصل فی معنیالوصیه، مسئلهٔ۳.

برای او ظاهر شود و متمکن از قضا هم نباشد، واجب است وصیت کند که بعد از فوتش آن ها را به جا آورند (مشهور).

روزه های فوت شدهٔ پدر

۱۷۶. با چه شرایطی روزه های فوت شدهٔ پدر بر پسر بزرگ او واجب می شود؟

۱. ترک آن ها ازروی عذر باشد؛ اما اگر عمداً ترک کرده باشد:(۱)

بر پسر بزرگ تر قضا واجب است؛ حتی اگر بنا بر احتیاط واجب، ازروی طغیان بر خداوند متعال ترک کرده باشد (حضرت امام).

بنا بر احتیاط واجب قضا لازم است و اگر براثر طغیان بر خداوند متعال ترک کرده باشد، قضای آن ها واجب نیست؛ ولی دراین صورت هم احتیاط، در قضای آن ها ترک نشود (مقام معظم رهبری).

بر پسر بزرگ تر قضا واجب است (آیات عظام اراکی و زنجانی).

بر پسر بزرگ تر قضا واجب نیست (آیات عظام سیستانی، مکارم و نوری).

تا مقداری که حرجی نباشد، واجب است قضا کند (آیت الله تبریزی).

بنا بر احتیاط واجب، قضا لازم است (آیات عظام خویی، گلپایگانی، صافی، فاضل و وحید).

۲. پدر زمان حیاتش می تواسته آن ها را قضا

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۳۹۰؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۳۹۸؛ عروهالوثقی، کتاب الصوم فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۹؛ راهنمای فتاوا، مسئلهٔ۱۳۴؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال۵۴۷و۵۴۸.

کند و به جا نیاورده باشد؛ اما اگر پدر متمکن از قضا نبوده، روزه را به خاطر مریضی نگرفته،(۱) بر پسر بزرگ تر چیزی واجب نیست (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، مکارم، سیستانی و فاضل).

۳. روزه های فوت شدهٔ پدر مربوط به قضای ماه رمضان باشد؛ اما اگر پدر روزهٔ واجب دیگری غیرقضای ماه رمضان که مربوط به خودش است، مثل کفاره بر گردنش باشد:(۲)

قضای آن ها نیز بر پسر بزرگ تر واجب است (حضرت امام).

قضای آن ها نیز بر پسر بزرگ تر بنا بر احتیاط واجب لازم است (آیات عظام خویی، گلپایگانی، مکارم و فاضل).

قضای آن ها بر پسر بزرگ تر واجب نیست (آیت الله سیستانی).

۴. پسر بزرگ تر هنگام فوت پدر، بالغ و عاقل باشد؛ اما اگر نابالغ یا مجنون باشد:(۳)

هرگاه بالغ یا عاقل شود، قضا بر او واجب است؛ حتی اگر پسر بزرگ تر موقع مرگ پدر، حمل در شکم مادر باشد، بازهم وقتی بالغ شد، باید قضای روزه های پدر را به جا آورد؛ اما اگر قبل از اینکه بالغ یا عاقل شود، فوت کند، وجوب

۱- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکامالقضاء، مسئلهٔ۱۹؛ کتاب الصلاه،فصل فی قضاء الولی، قبل از مسئلهٔ۱؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۳۹۰؛راهنمای فتاوا، مسئلهٔ۱۳۴.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکامالقضاء، مسئلهٔ۲۶؛ عروهالوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی قضاء الولی، مسئلهٔ۱.

۳- عروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی قضاء الولی،مسئلهٔ۴ و کتاب الصوم، فصل فیاحکام القضاء، مسئلهٔ۱۹.

قضـای روزه هـای پـدر ساقـط می شود و بر پسـر بزرگ تر بعـد از او نیز منتقـل نمی شود (حضـرت امـام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل و مکارم).

قضا برآن ها واجب نیست؛ اگرچه که بالغ یا عاقل شوند (آیت الله سیستانی).

۵. پسر بزرگ تر هنگام فوت پدر ممنوع از ارث نباشد؛ اما اگر ممنوع از ارث باشد:(۱)

بازهم قضا واجب است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

قضا واجب نیست (آیات عظام خویی، سیستانی و مکارم).

۶. پدر نسبت به روزه های فوت شده اش وصیتی مبنی بر گرفتن آن ها توسط اجیر نکرده باشد؛ اما اگر وصیت به گرفتن روزه ها توسط اجیر کرده باشد:(۲)

اگر اجیر روزه ها را صحیح به جا آورد، بر پسر بزرگ تر چیزی نیست؛ وگرنه واجب است پسر بزرگ تر دوباره آن ها را به جا آورد (مشهور).

اگر وصیت نافذ باشد، مطلقاً بر پسر بزرگ تر چیزی نیست (آیت الله سیستانی).

اجیرگرفتن برای قضای نماز و عبادت های دیگر ازطرف اموات، خالی از اشکال نیست؛ مگر در حج و اگر کسی بخواهد در عبادت های دیگر اجیر بگیرد، وجهی را که می پردازد، به صورت هدیه باشد و عملی که اجیر انجام می دهد، به صورت

۱- عروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی قضاء الولی،مسئلهٔ۶.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکامالقضاء، مسئلهٔ۲۴؛ مکارم، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۲۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۳۹۴؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۴۰۲.

تبرعی؛ اما به جاآوردن نماز و روزهٔ قضا و همچنین نماز و روزهٔ مستحبی به قصد قربت و بدون گرفتن اجرت، اشکالی ندارد (آیت الله مکارم).

۷. پسر بزرگ تر علم به اشتغال ذمهٔ پدر نسبت به روزه ها داشته باشد یا آنکه دو نفر عادل بگویند که پدر او این مقدار روزهٔ قضاشده دارد؛(۱) اما اگر:

الف. پدر هنگام مرگش بگوید این مقدار روزهٔ قضا دارم:(۲)

بنا بر احتیاط واجب، بازهم بر پسر بزرگ تر واجب است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

بر پسر بزرگ تر واجب است (آیت الله مکارم).

بر پسر بزرگ تر چیزی واجب نمی شود؛ مگر مطمئن باشد که پدرش راست می گوید (آیات عظام خویی و سیستانی).

ب. پسر بزرگ تر شک دارد که پدرش روزهٔ قضا داشته یا نه،(۳) چیزی بر او واجب نیست (مشهور).

ج. پسر بزرگ تر بداند که پدرش روزهٔ قضا داشته؛ ولی شک دارد که به جا آورده یا نه،(۴) بنا بر احتیاط واجب، باید قضا نماید (مشهور).

۸. پسر بزرگ تر معلوم باشد که کیست؛ اما اگر معلوم نباشد که پسر بزرگ تر کدام فرد است، قضای روزهٔ پدر بر هیچ کدام از پسرها واجب

۱- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکامالقضاء، مسئلهٔ ۲۵.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکامالقضاء، مسئلهٔ ۲۵.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۳۹۱؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۳۹۹؛ عروهالوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ ۲۳.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۳۹۲؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۴۰۰.

نیست؛ ولی احتیاط مستحب آن است که نماز او را بین خودشان قسمت کنند یا برای انجام آن قرعه بزنند (مشهور)(۱)

منظور از پسر بزرگ تر

۱۷۷. در بحث نماز و روزهٔ قضاشدهٔ پدر یا مادر، منظور از پسر بزرگ تر چه کسی است؟

منظور بزرگ ترین پسر ازلحاظ تولد، نه انعقاد نطفه در هنگام فوت پدر می باشد؛ ولو اینکه خواهرهایی بزرگ تر از خودش داشته باشد یا اینکه برادرهایی بزرگ تر از خودش داشته؛ ولی قبل از فوت پدر همهٔ برادرها فوت کرده اند و الان درحال حاضر بزرگ ترین پسر، او می باشد (تمام مراجع عظام تقلید).(۲)

به جاآوردن روزه های پدر توسط غیرپسر بزرگ تر

۱۷۸. اگر پسر بزرگ تر برای روزه های پدر اجیر بگیرد یا کسی تبرعاً اجیر بشود و روزه های پدر را به طور صحیح به جا آورد، آیا روزه های پدر از گردن پسر بزرگ تر ساقط می شود؟(۳)

بله، ساقط می شود (مشهور).

اجیر گرفتن برای قضای نماز و عبادت های دیگر ازطرف اموات، خالی از اشکال نیست؛ مگر در حج و اگر کسی بخواهد در عبادت های دیگر اجیر بگیرد، وجهی را که می پردازد، به صورت هدیه

۱- عروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی قضاء الولی،مسئلهٔ۸.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصلاه، فصل فی قضاء الولی،قبل از مسئلهٔ۱ و مسئلهٔ۱۷ و کتاب الصوم، فصل فیاحکام القضاء، مسئلهٔ۱۹.

۳- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکامالقضاء، مسئلهٔ ۲۱و۲۲.

باشـد و عملی که اجیر انجـام می دهـد به صورت تبرعی. امـا به جاآوردن نماز و روزهٔ قضا و همچنین نماز و روزهٔ مسـتحبی به قصد قربت و بدون گرفتن اجرت اشکالی ندارد (آیت الله مکارم).

پرداخت ۷۵۰ گرم طعام به جای گرفتن روزه های پدر

۱۷۹. آیا پسـر بزرگ تر می توانـد بابت هر روز روزهٔ قضاشـدهٔ پدر که بر او واجب شده، ۷۵۰ گرم طعام به فقیر بدهـد و دیگر خودش یا اجیر آن روزه ها را نگیرند؟(۱)

بله، جـایز است؛ هرچنـد از مـال میت این کـار را بکنـد. البته نسـبت به پرداخت از مال میت بایـد ورثه راضـی باشـند (آیت الله سیستانی).

روزه های فوت شدهٔ مادر

۱۸۰. آیا روزه های قضای مادر نیز با شرایطی که گذشت، بر پسر بزرگ ترش واجب است؟(۲)

بلی، واجب است (مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم و نوری).

بلی، بنا بر احتیاط واجب، لازم است (آیات عظام گلپایگانی، صافی، فاضل و بهجت).

خیر، لازم نیست (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، خویی، تبریزی و وحید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۱۲؛ عروهالوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئلهٔ۱۹.

۲- توضیـح المسائل مراجع، مسـئلهٔ ۱۳۹۰و۱۷۱۲؛ وحید، توضیـح المسائل ، مسـئلهٔ ۱۷۲۰و۱۳۹۸؛ اجوبه الاسـتفتائات، سؤال۵۴۲؛ خویی و تبریزیو وحیـد و سیسـتانی، منهاج الصالحین، مسـئلهٔ۱۰۵۸؛ عروهـالوثقی، کتـاب الصـلاه، فصل فی قضاء الولی، قبل از مسئلهٔ۱ و مســئلهٔ۴و۶ و کتــاب الصـوم، فصــل فی احکــام القضـاء، مســئلهٔ۲۴و۲۵و۲۶؛بهجـت، اسـتفتائات، ج۲، سـؤال۲۴۰۷؛ راهنمایفتاوا، سؤال۱۳۴.

فصل ششم احکام روزهٔ مسافر

اشاره

۱۸۱. آیا روزه از مسافری که نمازش شکسته است، صحیح است؟(۱)

خیر، روزه صحیح نیست؛ مگر در چهار مورد:

۱. بدل هدی تمتع؛(۲)

۲. بدل بدنه؛(۳)

۳. روزهٔ نذر (با رعایت شرایط)؛

۴. طلب حاجت.

حکم روزهٔ طلب حاجت در مدینه برای شخص مسافر

(۴) مسافر می تواند برای خواستن حاجت، سه روز در مدینه روزهٔ مستحبی بگیرد؛ اما آن سه روز:

بنا بر احتیاط واجب آن سه روز، روزهای چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه باشد (حضرت امام و آیات

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الشرطالخامس و مسئلهٔ۳؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۱۴۲و۱۱۴۳.

۲- کسی که از قربانی واجب در حج تمتع ناتوان است، واجب استبه جای آن، ده روز روزه بگیرد که سه روز اول آن را باید در هماناثنای سفر حج روزه بگیرد؛ هرچند مسافر باشد. هفت روز باقی ماندهرا نیز پس از برگشتن به وطن به جا آورد. تفصیل احکام این مسئله درکتاب مناسک حجّ ذکر شده است.

۳- کسی که در مناسک حج تمتع در وقوف عرفات قبل از غروب آفتاب ازسرزمین عرفات خارج شود و دوباره به عرفات بر نگردد، باید یک شترکفاره بدهد و اگر نتواند این کفاره را بدهد، باید هجده روز روزه بگیرد.نیز می تواند این هجده روز را در همان حال سفر در مکه یا درراه برگشتن یا بعد از بازگشت به وطن به جا آورد. تفصیل این احکامدر کتاب مناسک حجّ ذکر شده است.

۴- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، موردالثالث؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۱۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۲۶؛بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۱۴۲.

عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و فاضل).

افضل آن است که آن سه روز، روزهای چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه باشد (آیات عظام گلپایگانی، اراکی و بهجت).

۱۸۲. آیا شخص مسافری که روزهٔ قضا دارد، می تواند در مدینه روزهٔ طلب حاجت که در مسئلهٔ قبل گفته شد، به جا آورد؟(۱)

می تواند به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، فاضل و مکارم).

نمی تواند به جا آورد (آیت الله وحید).

بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند روزهٔ طلب حاجت بگیرد (آیت الله سیستانی).

روزه در اماکن تخییر

حکمش در سؤال ۲۰ آمده است.

حکم روزه در موارد جمع بین قصر و تمام

۱۸۳. در مواردی که از باب احتیاط، شخص در نماز وظیفه اش جمع بین قصر و تمام است، نسبت به روزه چه وظیفه ای دارد؟(۲)

بنا بر احتیاط واجب، باید جمع کند بین روزهٔ آن روز و قضای آن (آیات عظام خویی، بهجت و سیستانی).

واجب است روزه بگیرد و گرفتن قضا واجب نیست (آیت الله تبریزی).

۱- عروه الوثقی، فی شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ۳؛ استفتای کتبی خصوصیاز آیت الله وحید.

۲- بر کرانهٔ فقه، ص۲۰۲،سؤال۵۲۶؛ صراط النجاه، ج۱،ص۱۴۲، سؤال۳۶۸؛ استفتای خصوصیکتبی از آیت الله سیستانی؛ بهجت، استفتائات، ج۲، سؤال۲۹۷۵.

روزهٔ نذری در سفر

۱۸۴. آیا گرفتن روزهٔ نذری در سفر جایز است؟(۱)

اگر فرد نذر کند روز معینی را روزهٔ مستحبی بگیرد، نمی تواند آن را در سفر به جا آورد؛ مگر در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را انجام دهد؛ چه مسافر باشد چه مسافر نباشد (مشهور).

اگر در نیت نذر، تصریح کرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را انجام دهد، چه مسافر باشد چه مسافر نباشد، بنا بر احتیاط واجب، به نیت رجائاً باید بگیرد (آیت الله بهجت).

اگر فرد نذر کند روز معینی را روزهٔ مستحبی بگیرد، نمی تواند آن را در سفر به جا آورد. حتی اگر در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را انجام دهد چه مسافر باشد چه مسافر نباشد، این نذر هم اشکال دارد (آیت الله مکارم).

برخی از شروط دخیل در صحت نذر روزهٔ مستحبی در سفر

۱. شخص هنگام نذر مسافر نباشد؛ اما اگر مسافر باشد و بخواهد نذر کند تا در سفر روزه بگیرد:(۲)

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الشرط الخامس؛توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۱۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۲۵؛بهجت، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۳۵۵؛مکارم، پیک احکام، مسئلهٔ۱۴۴۳؛سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال۵۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، ج۱، ذیل مسئلهٔ۱۷۱۷؛فلاح زاده، احکام اعتکاف، ص۲۳؛استفتای خصوصی جامعه الزهرای حوزهٔ علمیهٔ قمار مراجع عظام تقلید، استفتائات نذر؛ استفتای خصوصی توسط ادارهٔپاسخ گویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی، استفتائاتاعتکاف؛ سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال۵۹؛ استفتای کتبی خصوصیاز آیت الله سیستانی؛ استفتای شفاهی از دفتر آیت الله تبریزیدر قم؛ صافی، جامع الاحکام، ج۱،سؤال۵۱۶؛ اراکی، استفتائات،ص۱۵۸، مبحث نذر و عهد، سؤال۱۰؛ فاضل، جامع المسائل، ج۱، سؤال۵۸۴؛نوری، هزارویک مسئلهٔ فقهی، سؤال۲۳۱.

جایز است (آیات عظام تبریزی، سیستانی و زنجانی).

جایز است؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، روزه را به نیت رجائاً باید بگیرد (آیت الله بهجت).

محل اشکال است (آیت الله اراکی).

صحت چنین نذری مشکل است و احتیاط در ترک است (آیت الله صافی).

جایز نیست (آیات عظام فاضل، نوری و وحید).

بنا بر احتیاط واجب، چنین نذری صحیح نیست (مقام معظم رهبری).

۲. نذر روزه برای روزهٔ همان روز باشد؛ ولی اگر بعد از فجر صادق، نذر کند که همان روز را روزه بگیرد:(۱)

چنین نذری صحیح نیست (مقام معظم رهبری).

صحت چنین نذری محل اشکال است (آیت الله سیستانی).

۳. شخص روزهٔ قضا نداشته باشد؛ ولی اگر روزهٔ قضا داشته باشد و نذر کند که در سفر روز معینی را روزهٔ مستحبی بگیرد:(۲)

نذرش صحیح است و باید در سفر در همان روز روزه بگیرد (مقام معظم رهبری).

صحت نذرش محل اشکال است (آیت الله سیستانی).

۱- سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید،سؤال۵۹.

۲- سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید،سؤال۶۱؛ نک: العروه الوثقی،شرائط صحه الصوم، مسئلهٔ۳.

مسافرت رفتن در روزهٔ نذر معین

۱۸۵. اگر شخصی در نیت نذر معین تصریح نکرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح نکرده باشد که روزه را انجام دهد، چه مسافر باشد، چه مسافر نباشد، آیا می تواند در آن روز به سفر برود؟(۱)

بلی، می توانـد سـفر برود و اگر سـفر رفت، بایـد قضای آن را بعـداً بگیرد (حضـرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید و صافی).

خیر، نمی توانـد سـفر برود و اگر اختیـاراً سـفر رفت، علاـوه بر قضـا، کفـارهٔ شکسـتن نـذرش را هم بایـد بدهـد (آیـات عظام گلپایگانی، اراکی و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند سـفر برود و اگر اختیاراً سـفر رفت، علاوه بر قضا، بنا بر احتیاط واجب کفارهٔ شکستن نذرش را هم باید بدهد (آیت الله مکارم).

مسافرت قبل از ظهر

۱۸۶. اگر روزه دار قبل از ظهر مسافرت برود و موقع اذان ظهر از حد ترخص گذشته باشد، روزه اش چه حکمی دارد؟(۲)

باطل است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند آن روز را روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

اگر از شب نیت سفر داشته باطل است و اگر در

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۲۶۵۳؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۲۷۱۷.

۲- عروه الـوثقی، فصـل فی شـرائط وجـوب الصوم، مسـئلهٔ ۱؛ توضـیح المسائل مراجع، مسـئلهٔ ۱۷۲۱؛ وحیـد، توضـیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۲۹.

بین روز قصد سفر کند، روزه اش صحیح است (آیات عظام تبریزی و زنجانی).

اگر از شب، نیت سفر داشته، باطل است و اگر در بین روز قصد سفر کند، بنا بر احتیاط واجب، جمع کند بین اتمام و قضا (آیت الله خویی).

مسافرت بعد از ظهر

۱۸۷. اگر روزه دار بعد از ظهر به مسافرت برود، روزه اش چگونه است؟(۱)

روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

رسیدن مسافر به وطن و محل اقامت، بعد از ظهر

۱۸۸. اگر روزه دار بعد از ظهر به وطن یا جایی که قصد ده روز دارد، برسد، روزه اش چه حکمی دارد؟(۲)

باطل است (مشهور).

احتیاط واجب باطل است (آیت الله سیستانی).

رسیدن مسافر به وطن قبل از ظهر

۱۸۹. اگر مسافر قبل از ظهر به وطن یا جایی که قصد دارد ده روز بماند، برسد، روزه اش چگونه است؟(۳)

اگر مبطلی انجام نداده، روزه اش صحیح است (مشهور).

اگر مبطلی انجام نداده، بنا بر احتیاط واجب،

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم، مسئلهٔ ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۲۱؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۲۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۲۳؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۳۱.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۲۲؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۳۰.

باید آن روز را روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

شک در رسیدن به وطن قبل از ظهر

مسئله: اگر مسافر قبل از ظهر به وطن بر گردد، ولی شک کند که به اذان ظهر رسیده یا نه، برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری می فرمایند: «روزه اش صحیح است»؛ ولی برخی دیگر از مراجع مثل آیت الله بهجت می فرمایند: «شخص باید قبل از ظهر به شهر خودش وارد شود؛ یعنی به حدّی برسد که دیگر عرفاً مسافر بر او صدق نکند و با شک در این مطلب، بنا بر نرسیدن بگذارد و درصورت رسیدن به حد ترخّص و نرسیدن به شهر، احتیاط مورد دارد.»(۱)

معیار مکانی جواز افطار روزه و عدم جواز آن برای فرد مسافر

۱۹۰. ملاک مکانی در شروع در سفر قبل از اذان ظهر یا بعد از آن و همچنین در بازگشت به وطن، نفس شهر می باشد یا حد ترخص شهر می باشد؟(۲)

ملاک در شروع سفر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر، خروج از خود شهر است، نه حدّ ترخّص آن؛ هرچند سزاوار است مراعات مقتضای احتیاط ترک نشود (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و سیستانی).

ملاک در شروع سفر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر، معلوم نیست که خود شهر باشد یا

۱- سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید،سؤال۶۵؛ بهجت، استفتائات، ج۲، سؤال۲۸۶۳.

۲- سیستانی و خویی و تبریزی ووحید خراسانی، منهاج الصالحین، مسئلۀ۱۰۳۹؛عروه الوثقی، فصل فی شرائطوجوب الصوم، مسئله۱؛ بهجت، استفتائات،ج۲، سؤال ۳۰۴۰.

حدّ ترخص آن؛ لذا اگر روزه دار قبل از ظهر از وطن یا محل اقامت خارج شود، ولی موقع اذان ظهر هنوز از حد ترخص نگذشته باشد یا مسافر در موقع برگشت به وطنش، قبل از ظهر به حد ترخص برسد، ولی بعد از ظهر وارد وطن یا جایی که محل اقامتش است، بشود، بنا بر احتیاط واجب باید جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام گلپایگانی، مکارم و بهجت).

رسیدن مسافر به حد ترخص

۱۹۱. اگر روزه دار قبل از ظهر از وطن یا محل اقامت خارج شود، ولی موقع اذان ظهر هنوز از حد ترخص نگذشته باشد، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

احتیاط واجب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام گلپایگانی، اراکی و مکارم).

احتیاط مستحب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام خویی و سیستانی).

۱۹۲. اگر مسافر در موقع برگشت به وطنش قبل از ظهر به حد ترخص برسد، ولی بعد از ظهر وارد وطن یا جایی که محل اقامتش است، بشود، حکم روزه اش چیست؟(۲)

احتیاط مستحب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام خویی و سیستانی).

احتیاط واجب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام گلپایگانی، مکارم و بهجت).

۱- عروه الوثقی، فصلفی شرائط وجوب الصوم، مسئلهٔ ۱.

۲- عروه الوثقی، فصلفی شرائط وجوب الصوم، مسئلهٔ ۱.

جهل به بطلان روزه مسافر

۱۹۳. اگر کسی نداند که روزهٔ مسافر باطل است و در سفر روزه بگیرد، حکم روزه اش چیست؟

اگر تا آخر روز جاهل بوده و نمی دانسته که روزهٔ مسافر باطل است، روزه اش صحیح می باشد (تمام مراجع عظام تقلید).(۱)

اگر بین روز متوجه شد، روزه اش باطل است (تمام مراجع عظام تقلید).(۲)

فراموشی بطلان روزه مسافر

۱۹۴. مسافری که فراموش کرده روزهٔ مسافر باطل است یا فراموش کرده که مسافر است و روزه گرفته، حکم روزه اش چیست؟(۳)

روزه اش باطل است (مشهور).

احتیاط واجب روزه اش باطل است (مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمرالخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۱۹؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۲۷.

۲- عروهالوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، الأمر الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۱۹؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۲۷.

۳- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمرالخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۲۰؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۲۸.

فصل هفتم کفارهٔ روزه و روزهٔ کفاره

اشاره

شروط وجوب کفاره

۱۹۵. کفارهٔ روزه با چه شرایطی واجب می شود؟(۱)

مفطرات عمدی و اختیاری انجام شوند، نه ازروی اجبار و اکراه (تمام مراجع عظام تقلید).

شخص عـالم باشـد که این کـار مفطر است؛ ولی در جاهل به مفطربودن مسـئله اختلافی است که در سؤال ۱۹۶ و ۱۹۷ تفصیل آن می آید.

وجوب کفاره بر جاهل به مفطریت

۱۹۶. اگر شخص به واسطهٔ ندانستن مسئله، کاری که روزه را باطل می کند، عمداً انجام دهد، آیا کفاره دارد؟(۲)و(۳)

۱- عروه الوثقی،فصل فی کفاره الصوم، بالای مسئلهٔ ۱؛عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئلهٔ ۱.

۲- دربارهٔ اینکه آیا روزه اش باطل می شود یانه، نک: فصل چهارم، مفطرات روزه، ابتدای بحث.

۳- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، بالایمسئلهٔ ۱؛ توضیح المسائل مراجع،مسئلهٔ ۱۶۵۹؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۶۷؛ بهجت، وسیلهالنجاه، مسئلهٔ ۱۱۱۷؛مکارم، پیک احکام، مسئلهٔ ۱۳۹۹؛استفتای کتبی خصوصی از مقام معظم رهبری؛ راهنمایفتاوا، ص۷۵، مسئلهٔ ۱۳۲.

مطلقاً کفاره نـدارد؛ چه جاهل قاصـر باشد، چه جاهل مقصـر (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، مکارم و زنجانی).

فقط جاهل مقصر بنا بر احتیاط واجب، باید کفاره بدهد (حضرت امام و آیات عظام فاضل و نوری).

فقط جاهل مقصرِ ملتفتِ مردد، یعنی موقع انجام کار متوجه بوده که این کار شاید روزه را باطل کند و در یادگرفتن مسئله هم کوتاهی کرده و نرفته سؤال کند، کفاره دارد (آیات عظام گلپایگانی و بهجت).

جاهل مقصر ملتفت مردد کفاره دارد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، جاهل مقصر غیرملتفت نیز کفاره بدهد (آیت الله صافی).

فقط جاهل مقصر ملتفت مردد(۱) بنا بر احتیاط واجب کفاره دارد (آیت الله سیستانی).(۲)

۱- فردی که در حکم شـرعی عملی شک دارد و قادر بهفراگیری حکم شرعی نیست، وظیفه اش احتیاط استو چنانچه با امکان احتیاط، عمداً عملِ مطابق با احتیاط را ترک کند، مقصرمحسوب می شود؛ بنابراین داخل در عنوان جاهل قاصر به حساب نمی آید.برای مثال، فردی که نمی داند آیا آشامیدن مقدارکمی آب در اثنای روز ماه مبارک رمضان، روزه را باطل می کندیا نه و در این امر مردّد است، در فرضـی که به هیـچ وجهامکـان یـادگرفتن حکم شـرعی را نـدارد، وظیفه اش احتیاط است؛یعنی باید درحال اختیار، آشامیدن آب مذکور را ترک کندو چنانچه با وجود تردید، آب بیاشامد، حکم جاهل مقصر را دارد و علاوهبر بطلان روزه، بنا بر احتیاط واجب، باید کفاره هم بدهد.

۲- چنانچه جاهل مقصـر غیرمردّد باشـد، بنا بر احتیاطواجب، در قضای رمضان نیز باید کفاره بدهد (اسـتفتای خصوصـیکتبی از نجف).

وجوب کفاره بر جاهل به مفطریت همراه علم به حرمت آن چیز

۱۹۷. اگر شخص بداند کارش فی نفسه حرام است، مثل استمناکردن، ولی نمی داند که این کار روزه را باطل می کند و درحال روزه مرتکب این کار شود، آیا کفاره واجب می شود؟(۱)

مطلقاً کفاره ثابت است؛ چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد (آیات عظام خویی، وحید و تبریزی).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره ثابت است؛ چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد (حضرت امام و آیت الله فاضل).

کفارهٔ افطار به حرام، حکم کفارهٔ افطار به حلال را دارد که بحثش گذشت (آیات عظام سیستانی و مکارم).

روزه های کفاره دار

۱۹۸. آیا باطل کردن همهٔ اقسام روزه ها موجب ثبوت کفاره می شود؟(۲)

خیر، فقط با باطل کردن روزهٔ ماه رمضان و قضای آن (در بعد از زوال) کفاره واجب می شود؛ ولی با باطل کردن مابقی روزه ها، کفاره واجب نمی شود؛ حتی روزهٔ استیجاری اگرچه بعد از زوال باطل شود (مشهور).(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۵۸؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۶، عروهالوثقی، فصل فی کفاره الصوم، بالای مسئلهٔ ۱؛ مکارم، پیک احکام، مسئلهٔ ۱۴۰۰.

۲- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئلهٔ ۱.

۳- برخی از مراجع مثل حضرت امام و آیات عظام اراکیو فاضل می فرمایند: «اگر فرد قضای روزهٔ میتیرا گرفته باشد، باطل کردن عمدی در بعد از ظهر اشکال دارد؛ هرچند کفاره ندارد.»برخی دیگر از مراجع مثل آیات عظام خویی، گلپایگانی،تبریزی، سیستانی و وحید می فرمایند: «احتیاطمستحب است در بعد از ظهر باطل نکند» (استفتای کتبی خصوصی).

کفارۀ روزۀ نذر و عهد و قسم معین و روزۀ اعتکاف

۱۹۹. آیا باطل کردن روزۀ نذر و عهد و قسم معین و روزۀ اعتکاف موجب ثبوت کفاره می شود؟(۱)

بلی، کفاره ثابت می شود؛ ولی این کفاره مربوط به شکستن نذر یا قسم یا عهد یا به هم زدن اعتکاف(۲) می باشد و این کفاره ارتباطی به روزه ندارد(مشهور).(۳)

مفطرات کفاره دار

۲۰۰. ارتکاب عمدی کدام یک از مفطرات، موجب ثبوت کفاره می شود؟(۴) (با جمع شدن شرایط کفاره)(۵)

کل مفطرات(۶) به جز قی کردن که با قی کردن فقط روزه باطل می شود و کفاره واجب نمی شود

۱- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئلۀ ۱.

۲- اعتکاف با ارتکاب جماع، ولو در شب باطل می شود و بایدشخص کفارۀ اعتکاف را بدهد.

۳- اگر روزۀ نذر و عهد و قسم و اعتکاف از نوع روزۀ ماه رمضانیا قضای ماه رمضان باشد و فرد یکی از مفطرات کفاره آور رادر اثنای روز (در روزۀ قضا در بعد از زوال) انجام دهد، کفارۀ ماهرمضان یا قضای ماه رمضان نیز جداگانه بر وی واجب میشود.

۴- آنچه طبق نظر مرجع، بنا بر احتیاط واجب مفطر است، چنانچه مکلفبا رعایت اعلم فالاعلم از مرجع دیگری تقلید کند که ایشانآن را مفطر نداند، در این فرض پرداخت کفاره واجب نخواهد بود؛ دربارۀ خوابجنب، نک: سؤالات ۱۱۵ تا ۱۱۸.

۵- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۵۸؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۶۶۶؛مکارم، توضیح المسائل ، چاپجدید، مسئلۀ۱۳۹۹؛عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، بالای مسئلۀ ۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۳، مسئلۀ ۷۰۰و۷۰۲و۷۴۵.

۶- حضرت امام و آیت الله نوری دربارۀ اماله و سرزیر آب بردن و آیت الله بهجت دربارۀ اماله کردن و وآیت الله فاضلدربارۀ سر زیر آب بردن و اماله کردن و دروغ بستن، قائل اند: «بنا براحتیاط واجب، کفاره ثابت است.»

(حضرت امام و آیات عظام بهجت، فاضل و نوری).

کل مفطرات (آیات عظام گلپایگانی، خویی، تبریزی، اراکی، وحید، مکارم و صافی).(۱)

تفصیل در نوع روزه (آیت الله سیستانی):

۱. روزهٔ ماه رمضان: فقط با خوردن، آشامیدن، جماع، استمنا و بقای عمدی بر جنابت تا اذان صبح، کفاره ثابت می شود و با مفطرات دیگر، حتی بقای عمدی بر حیض و نفاس، فقط روزه باطل می شود و کفاره واجب نمی شود.

۲. روزهٔ قضای ماه رمضان: فقط با خوردن، آشامیدن، جماع و استمنا کفاره ثابت می شود و با مفطرات دیگر فقط روزه باطل می شود و کفاره واجب نمی شود.

۳. روزهٔ نذر و عهد و قسم معین: با ارتکاب کل مفطرات(۲) کفاره ثابت می شود.

خلاصهٔ نظرات مراجع عظام تقلید دربارهٔ وجوب کفاره برای برخی از مفطرات

۱. قی کردن عمدی:

کفاره دارد (مقام معظم رهبری(۳) و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، صافی، گلپایگانی و مکارم).

۱- آیات عظام گلپایگانی و صافی دربارهٔسر زیر آب بردن و آیت الله اراکی دربارهٔ سر زیر آببردن و دروغ بستن و قی کردن و رساندن غبار غلیظ به حلق قائل اند: «بنابراحتیاط واجب، کفاره ثابت است.»

۲- مفطرات در روزهٔ نذر و عهد و قسم، به نوع روزه بستگیدارد. مثلاً روزه ای که در پی نذر یا عهد یا قسم بودهاست، چنانچه روزهٔ ماه رمضان یا قضای آن باشد، بقای عمدیبر جنابت یا حیض و نفاس از مفطرات محسوب می شود؛ وگرنه مفطرنیست.

۳- راهنمای فتاوا، مسئلهٔ۱۲۳.

کفاره ندارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، سیستانی(۱) و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (آیت الله اراکی).

۲. فروبردن عمدی سر در آب:

کفاره ندارد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

کفاره دارد (آیات عظام خویی، وحید، تبریزی، مکارم و بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، اراکی، گلپایگانی و صافی).

۳. رساندن عمدی غبار غلیظ به حلق:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، خویی، وحید، بهجت، تبریزی، گلپایگانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (آیت الله اراکی).

۴. رساندن عمدی دود دخانیات به حلق:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

۵. تنقیه:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

کفاره دارد (آیات عظام تبریزی، گلپایگانی، اراکی، خویی، وحید، صافی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل و بهجت).

۶. دروغ بر خداوند متعال:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام بهجت،

۱- در روزهٔ نـذر و عهـد و قسـم معیـن، روزه داری کهروزه اش بـه سـبب قی کردن عمـدی باطـل شـده اسـت، بایـد بـه علت شکستننذر و عهد و قسمش کفاره بدهد (آیت الله سیستانی).

تبریزی، گلپایگانی، خویی، وحید، صافی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (آیات عظام فاضل و اراکی).

۷. خوردن، آشامیدن، جماع، استمنا، باقی ماندن عمدی بر جنابت، کفاره دارد (مشهور).

معیار زمانی در وجوب کفاره

۲۰۱. ارتکاب مفطرات کفاره آور در چه زمانی موجب ثبوت کفاره می شود؟(۱)

الف. در روزهٔ ماه رمضان و روزهٔ نذر و عهد و قسم معین و روزهٔ اعتکاف،(۲) از اذان صبح تا مغرب اگر مفطری انجام دهد، کفاره واجب می شود (مشهور).

ب. در قضای ماه رمضان:

از بعد از زوال تا مغرب، اگر مفطری انجام دهد، کفاره واجب می شود (مشهور).

کسی که قضای روزهٔ ماه رمضان را گرفته، اگر از شب نیت روزه کرده و پیش از ظهر عمداً کاری که روزه را باطل می کند، انجام دهد و یا این کار را بعد از ظهر انجام دهد، چه از شب نیت روزه کرده باشد یا نه، باید کفاره دهد (آیت الله زنجانی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۷و۱۶۵۸؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۶۶و۱۶۹۵؛عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، بالای مسئلهٔ ۱.

۲- همان طورکه گذشت، کفارهٔ روزهٔ نذر و عهد و قسم و اعتکاف،مربوط به شکستن آن هاست و به کفارهٔ روزه ارتباطی ندارد. کفارهٔنذر و عهد و قسم با ارتکاب به هر مفطری واجب می شود و کفارهٔ اعتکاف،فقط با جماع از غروب روز دوم به بعد واجب می شود؛ هرچند جماع در شب باشد.اگر روزهٔ نذر و عهد و قسم و اعتکاف از نوع روزهٔ ماه رمضان یا قضایماه رمضان باشد و فرد یکی از مفطرات کفاره آور را در اثنای روز (درروزهٔ قضا در بعد از زوال) انجام دهد، کفارهٔ ماه رمضان یا قضایماه رمضان نیز جداگانه بر وی واجب می شود.

چگونگی ادای کفاره ها

۲۰۲. کفارهٔ باطل کردن روزهٔ ماه رمضان و قضای آن و باطل کردن روزهٔ نذر و عهد و قسم معین و باطل کردن روزهٔ اعتکاف چیست؟(۱)

الف. کفارهٔ ماه رمضان:(۲) مخیر است بین اینکه یک برده آزاد کند یا شصت روز روزه بگیرد یا شصت فقیر سیر کند یا به هرکدام یک مد طعام بدهد و چنانچه این ها برایش ممکن نباشد:

۱. هرچند مد که می تواند، به فقرا اطعام بدهد و اگر نتواند طعام بدهد، باید استغفار کند؛ اگرچه مثلاً یک مرتبه بگوید: «استغفر الله» و احتیاط واجب در فرض اخیر آن است که هروقت بتواند، کفاره را بدهد (حضرت امام).

۲. باید به هر تعداد فقیر که قادر است، غذا بدهد و احتیاط آن است که استغفار نیز بکند و اگر به هیچ وجه قادر بر دادن غذا به فقیر نیست، فقط کافی است که استغفار کند؛ یعنی با دل و زبان بگوید: «استغفر الله» (=از خداوند بخشایش می طلبم.) و اگر بعدها تمکن پیدا کرد که روزه بگیرد یا به فقرا غذا دهد، انجام کفاره لازم نیست؛ گرچه احتیاط مستحب آن است که انجام داده شود (مقام معظم رهبری).

۳. مخیر است که هجده روز روزه بگیرد یا هر

۱- عروه الوثقی، فصلفی کفاره الصوم، مسئلهٔ ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۷۲و۱۶۸۷و۱۷۰۹و۲۶۵۴و ۲۶۷۰.وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۸۰و۱۶۹۵و۱۷۱۷و۲۷۳۴؛سیستانی، منهاج الصالحین، ج۳،مسئلهٔ ۷۸۰.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۶۰؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۱۱و۸۱۲و۸۱۴؛ راهنمای فتاوا، ص۳۲، مسئلهٔ۱۲۴؛خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین،مسئلهٔ۱۵۸۶؛استفتای خصوصی کتبی از آیت الله سیستانی.

چند مد که می تواند، به فقرا طعام بدهد (آیات عظام اراکی و فاضل).

۴. هرمقدار می تواند، صدقه به فقرا بدهد و اگر از دادن صدقه هم عاجز است، هجده روز پی درپی روزه بگیرد و اگر روزه هم نتوانست، استغفار کند (آیت الله گلپایگانی).

۵. واجب است به قدر امکان صدقه بدهد و مراد از صدقه دادن، همان اطعام به کمتر از شصت فقیر است و باید رعایت شود که به هر فقیر کمتر از یک مدّ داده نشود و اگر آن هم ممکن نیست، استغفار نماید و در هر دو صورت، احتیاط واجب آن است که هروقت بعد از آن توانایی پیدا کرد، کفاره بدهد یا آن را کامل نماید (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

۶. بنا بر احتیاط واجب، به قدر امکان تصدق و استغفار نماید و احتیاط واجب آن است که هروقت بتواند، کفاره را بدهد (آیات عظام خویی، تبریزی و وحید).

۷. هر مقدار که می تواند، صدقه به فقرا بدهد و استغفار کند و اگر از دادن صدقه هم عاجز باشد، اکتفا به استغفار نماید و احتیاط واجب آن است که هروقت بتواند، کفاره را بدهد (آیت الله صافی).

۸. هر چند مد که می تواند، به فقرا اطعام بدهد و اگر نتواند طعام بدهد، باید استغفار کند؛ اگرچه مثلاً یک مرتبه بگوید: «استغفر الله» و احتیاط واجب آن است که هروقت بتواند، کفاره را بدهد (آیت الله نوری).

ب. کفارۀ قضای ماه رمضان:(۱) اطعام ده مسکین، هر کدام یک مد طعام(۲) و درصورت عدم توانایی:

۱. باید سه روز به احتیاط واجب پی درپی روزه بگیرد (حضرت امام و آیت الله نوری).

۲. باید سه روز پی درپی روزه بگیرد (آیت الله مکارم).

۳. باید سه روز روزه بگیرد (آیات عظام خویی، گلپایگانی، تبریزی، بهجت، فاضل، سیستانی، وحید و صافی).

ج. کفارۀ(۳) روزه قسم معین:(۴)

آزادکردن یک برده یا سیرکردن ده فقیر یا پوشاندن ده فقیر و درصورت عدم توانایی بر این امور، سه روز پی درپی روزه بگیرد (آیات عظام خویی، گلپایگانی، صافی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید و زنجانی).

آزادکردن یک برده یا سیرکردن ده فقیر یا پوشاندن ده فقیر و درصورت عدم توانایی بر این امور، سه روز روزه بگیرد (حضرت امام و آیت الله مکارم).

د. کفارۀ(۵) روزۀ عهد معیّن:(۶)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۸۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلۀ۱۶۹۵.

۲- تقریباً ۷۵۰گرم (مشهور) یا تقریباً ۹۰۰گرم (آیت الله زنجانی).

۳- این کفاره، مربوط به باطل کردن قسم است و به روزۀقسم ارتباطی ندارد. بنابراین اگر روزۀ قسم از نوع ماه رمضان یاقضای آن باشد، کفارۀ جداگانه ای نیز ثابت می شود.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ ۲۶۷۰؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلۀ۲۷۳۴؛ راهنمایفتاوا، مسئلۀ۱۳۶.

۵- این کفاره به باطل کردن عهد مربوط است و به روزۀ عهدارتباطی ندارد. بنابراین اگر روزۀ عهد از نوع ماه رمضان یاقضای آن باشد، کفارۀ جداگانه ای نیز ثابت می شود.

۶- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۲۶۶۹؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلۀ۲۷۳۳.

مخیر است بین اینکه یک برده آزاد کند یا شصت روز روزه بگیرد یا شصت فقیر سیر کند (مشهور).(۱)

ه . کفارهٔ(۲) روزهٔ نذر معین:(۳)

همان کفارهٔ ماه رمضان است (حضرت امام و آیات عظام فاضل، زنجانی و مکارم).

همان کفارهٔ قسم است (آیات عظام رهبری، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی و وحید).

و. کفارهٔ(۴) روزهٔ اعتکاف:(۵)

مخیر است بین اینکه یک برده آزاد کند یا شصت روز روزه بگیرد یا شصت فقیر سیر کند (مشهور).(۶)

ی. کفارهٔ فدیه وکفارهٔ تأخیر:(۷)

دادن یک مد طعام به فقیر (مشهور).

اشباع در کفارهٔ فدیه و کفارهٔ تأخیر

۲۰۳. آیا در کفارهٔ تأخیر و فدیه، اشباع، کفایت از دادن یک مد طعام می کند؟(۸)

خیر، حتماً باید یک مد طعام به فقیر بدهد (آیات عظام سیستانی و صافی).

۱- درصورت عجز، مسئله اختلافی است. نک: کتاب کفارات.

۲- همان طورکه گذشت، کفاره به شکستن نذر مربوط است و به روزه ارتباطنیدارد؛ بنابراین اگر روزهٔ نذر معین، روزهٔ ماه رمضان یاقضای آن باشد، کفارهٔ جداگانه ای ثابت می شود.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۷۲و۲۶۵۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۸۰؛ راهنمایفتاوا، مسئلهٔ۱۳۶.

۴- این کفاره به باطل کردن اعتکاف مربوط است و به روزهٔاعتکاف ارتباطی ندارد. بنابراین اگر روزهٔ اعتکاف از نوع ماهرمضان یا قضای آن یا نذر معین باشد، کفارهٔ جداگانه اینیز ثابت می شود.

۵- عروه الوثقی، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکامالاعتکاف، مسئلهٔ۹.

۶- درصورت عجز، مسئله اختلافی است. نک: کتاب کفارات.

۷- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۹و۱۷۲۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۷و۱۷۳۳.

۸- استفتای کتبی خصوصی از مراجع.

بلی، فرقی نمی کند. در همهٔ کفارات، اشباع نیز کافی است (آیت الله مکارم).

در کفارهٔ تأخیر، اشباع کفایت می کند؛ ولی در فدیه، اشباع کافی نیست (آیت الله تبریزی).

در هرجا مد واجب باشد، اشباع که کمتر از مقدار مد (۷۵۰ گرم) باشد، کفایت نمی کند (آیت الله فاضل).

پرداخت چند کفاره تأخیر به یک فقیر

۲۰۴. کسی که باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد، آیا می تواند کفارهٔ چند روز را به یک فقیر بدهد؟(۱)

بله، می تواند کفارهٔ چند روز را به یک فقیر بدهد (مشهور).

پرداخت کفاره به کمتر از شصت فقیر

۲۰۵. کسی که باید برای کفارهٔ یک روز شصت فقیر را طعام بدهد، درصورت دسترسی داشتن به شصت فقیر، آیا می تواند به یک فقیر بیشتر از یک مد طعام بدهد؟

خیر، نمی تواند چند مد طعام را به یک فقیر بدهد (مشهور).(۲)

۲۰۶. کسی که باید برای کفارهٔ یک روز، شصت فقیر را طعام بدهد، درصورت دسترسی نداشتن به شصت فقیر، آیا می تواند به یک فقیر بیشتر از یک

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۰۸؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۱۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۶؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۹۴.

مد طعام بدهد؟(۱)

اگر در شـهر شـصت فقیر پیـدا نشود، واجب است که به غیر آن شـهر انتقال داده شود و اگر متعذر باشد، باید در انتظار باشد و اگر بعضـی از عدد را پیدا کند، باید بر کسی که موجود است، تکرار نماید تا آن مقدار وفا شود و در تکرار، بر همهٔ موجودها اکتفا نمایـد. پس اگر به ده نفر تمکن پیـدا کند، شـش دفعه بر آن ها تکرار می شود و جایز نیست که به پنج نفر آن ها دوازده دفعه تکرار کنـد و احتیـاط آن است که در وقت تعـذر عـدد، بر سـیر کردن، نه تحویـل دادن، اکتفـا نمایـد و اینکه در روزهای متعدد باشد (حضرت امام).

نمی تواند چند مد را به یک نفر بدهد؛ مگر اینکه دسترسی به شصت فقیر پیدا نکند (آیت الله مکارم).

اگر تعـداد فقرایی که جهتِ دادن کفاره لازم دارد، در شـهر نباشـد، واجب است آن را به شـهر دیگری منتقل کند و اگر نشد، صبر کرده و منتظر بمانـد تـا زمینـهٔ دادن کفاره فراهم گردد و اگر کمتر از عـددی که می خواهـد، فقیر وجود دارد، در کفایت اینکه به طور مکرر به فقرای موجود طعام دهد تا عدد تکمیل شود، اشکال است و بنا بر قول به کفایت، باید در تکرار بر مقدار تعـذّر اکتفا نمایـد. پس اگر ده نفر فقیر در شـهر او هست، شـش نوبت به آنان طعام می دهـد و جایز نیست به پنج نفر، دوازده نوبت طعام دهد (آیت الله سیستانی).

۱- تحریر الوسیله، ترجمه، ج ۳، ص۲۲۹؛مکارم، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۴۲۱؛ استفتایکتبی خصوصی از آیت الله سیستانی.

کیفیت ۶۰ روز روزهٔ کفاره

۲۰۷. کسی که می خواهد دو ماه کفارهٔ روزه خواری عمدی ماه رمضان را بگیرد، آیا باید پی درپی بگیرد؟(۱)

باید ۳۱ روز آن را پی درپی بگیرد و اگر بقیه پی درپی نباشد، اشکال ندارد (مشهور).

در تتابع دو ماه روزهٔ کفاره، چه کفارهٔ مرتبه یا کفارهٔ مخیره یا کفارهٔ جمع، همین مقدار کافی است که یک ماه به اضافهٔ یک روز از ماه دوم را پشت سرهم بدون فاصله به جا آورد که اگر چنین کند، می تواند بقیهٔ ماه دوم را درصورتی که عذر عرفی داشته باشد، جدا از هم روزه بگیرد؛ اما بدون داشتن عارضی که عذر عرفی محسوب شود، احتیاط واجب است که باقی ماندهٔ ماه دوم را نیز پشت سرهم انجام دهد (آیت الله سیستانی).

۲۰۸. کیفیت ۶۰ روز روزهٔ کفاره در ماه های هلالی غیر ۳۰ روز چگونه است؟(۲)

کسی که دو ماه روزه بر او واجب است، اگر از اول ماه شروع کند، دو ماه هلالی کفایت می کند؛ اگرچه آن ماه ها ناقص باشند و اگر در اثنای ماه شروع، مثلاً در دهم شوال شروع به روزه کند، با روزهٔ نهم ذی الحجه تمام می شود و دراین صورت فرقی نمی کند بین اینکه ماه ها ناقص باشند یا کامل یا مختلف و احتیاط مستحب آن است که ۶۰ روز روزه بگیرد و اگر بین روزها به چیزی

۱- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفاره، مسئلهٔ ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۶۶۱و۱۶۶۲؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئلهٔ۱۳۲۷؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۶۶۹و ۱۶۷۰.

۲- تحریر الوسیله، کتاب الکفارات، فصل فیاحکام الکفارات، مسئلهٔ ۱۰؛ سیستانی،المسائل المنتخبه، مسئلهٔ۱۳۱۷.

که شرعاً به پی درپی بودن، ضرری نمی رساند، تفریق حاصل شود، همان متعیّن می شود و ۶۰ روز واجب می شود (حضرت امام).

کسی که دو ماه روزه بر او واجب است، اگر از اول ماه شروع کند، دو ماه هلالی کفایت می کند؛ اگرچه ناقص باشند و اگر در اثنای آن شروع نماید، احتیاط واجب آن است که ۶۰ روز روزه بگیرد و اگر بین روزها به چیزی که شرعاً به پی درپی بودن، ضرری نمی رساند، تفریق حاصل شود، همان ۶۰ روز واجب می شود (آیت الله سیستانی).

لزوم رعایت استمرار در روزه های پی درپی

۲۰۹. کسی که باید پی درپی روزه بگیرد، اگر در بین آن بدون عذر یک روز روزه نگیرد یا وقتی شروع کند که در بین آن به روزی برسد که روزهٔ آن واجب یا حرام است، چه حکمی دارد؟(۱)

باید روزه ها را از سر بگیرد (تمام مراجع عظام تقلید).

۲۱۰. کسی که باید پی درپی روزه بگیرد، اگر در بین آن عذری غیراختیاری مثل حیض یا نفاس(۲) یا مرض یا سفری که در رفتن آن مجبور است، برای او پیش آید که نتواند یک یا چند روز روزه

۱- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفاره، مسئلهٔ۵؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۶۳؛وحید، توضیح المسائل ، مسئله ۱۶۷۱.

۲- عارض شدن حیض یا نفاس، به طور طبیعیضرری به تتابع روزه ها نمی زند و لازم نیست با خوردن دارو یامانند آن، از روند طبیعی خروج خون جلوگیری نماید؛اما اگر زن عمداً با خوردن دارو یا مانند آن خود را حیض نماید،تتابع به هم می خورد و باید روزه ها را از سر بگیرد (استفتایکتبی از آیت الله سیستانی).

بگیرد، چه حکمی دارد؟(۱)

بعد از برطرف شدن عذر بدون فاصله ادامهٔ روزه ها را بگیرد (تمام مراجع عظام تقلید).

کفارهٔ جمع

۲۱۱. اگر شخص روزه دار به چیز حرامی روزهٔ خود را باطل کند، مثل زنا یا نزدیکی درحال حیض یا شراب، آیا کفارهٔ جمع باید بدهد؟(۲)

کفارهٔ جمع واجب است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی و صافی).

احتیاط مستحب آن است که کفارهٔ جمع بدهد (مقام معظم رهبری و آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب، کفارهٔ جمع واجب می شود (آیات عظام خویی، بهجت، تبریزی، وحید، فاضل، مکارم و نوری).

اگر آن چیز حرام، جماع یا خوردن و آشامیدن باشد، بنا بر احتیاط واجب، کفارهٔ جمع باید بدهد و در غیر این دو مورد، احتیاط مستحب است که کفارهٔ جمع بدهد (آیت الله زنجانی).

کفارهٔ دروغ

۲۱۲. اگر روزه دار عمداً دروغی را به خداوند متعال یا پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نسبت دهد، آیا کفارهٔ جمع باید بدهد؟(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۶۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۷۲؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئلهٔ۱۱۸۲.

۲- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفاره، مسئلهٔ۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۶۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۷۳؛ راهنمای فتاوا،مسئلهٔ۱۲۸.

۳- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئلهٔ۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۶۶؛راهنمای فتاوا، ص۳۳ مسئلهٔ۱۲۷؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۶۷۴.

واجب است کفارهٔ جمع بدهد (آیت الله اراکی).

بنا بر احتیاط واجب، کفارهٔ جمع بدهد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و صافی).

یک کفارهٔ مخیره کافی است (مقام معظم رهبری و آیات عظام زنجانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم).

فقط روزه اش باطل می شود و دادن کفاره اصلاً واجب نیست؛ اگرچه احتیاط مستحب است، کفارهٔ جمع بدهد (آیت الله سیستانی).

انجام کار حرام پس از بطلان روزه به حلال

۲۱۳. اگر روزه دار کاری که حلال است و روزه را باطل می کند، انجام دهد مثلاً آب بیاشامد و بعد کار حرامی که روزه را باطل می کند، انجام دهد، آیا کفارهٔ جمع باید بدهد؟(۱)

نسبت به تکرار کفاره بحثش می آید؛ ولی نسبت به اینکه برای کار حرام، کفارهٔ جمع لازم می باشد:

کفارهٔ جمع لازم نیست (حضرت امام و آیات عظام اراکی، سیستانی و مکارم).

اگر کار حرام جماع باشد، بنا بر احتیاط واجب، برای آن باید کفارهٔ جمع بدهد (آیت الله خویی).

اگر کار حرام جماع باشد، برای آن باید کفارهٔ جمع بدهد (آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

تکرار کفاره با تکرار مفطر

۲۱۴. اگر روزه دار در ماه رمضان چند مرتبه مفطری را انجام دهد، آیا به ازای هر بار ارتکاب، یک کفارهٔ

۱- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئلهٔ ۹.

جداگانه ثابت می شود؟(۱)

الف. تکرار جماع:

یک کفاره کافی است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب باید برای هر دفعه یک کفاره بدهد (مقام معظم رهبری و آیات عظام گلپایگانی، صافی، فاضل، تبریزی، بهجت، وحید و نوری).

باید برای هر دفعه یک کفاره بدهد (آیات عظام خویی، اراکی و زنجانی).

ب. تکرار استمنا:

یک کفاره کافی است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری).

باید برای هر دفعه یک کفاره بدهد (آیات عظام خویی و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب برای هر دفعه یک کفاره بدهد (مقام معظم رهبری و آیات عظام تبریزی و وحید).

ج. تکرار غیراستمنا و جماع: یک کفاره کافی است (مقام معظم رهبری و مشهور).

مسافرت بعد از افطار عمدی

۲۱۵. آیا مسافرت بعد از افطار عمدی موجب سقوط کفاره می شود؟(۲)

۱- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئلۀ۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۶۷و۱۶۶۸؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۷۵؛اجوبه الاستفتائات، سؤال۷۹۴؛خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین،مسئلۀ۱۰۰۸؛ وسیله النجاه، مسئلۀ۱۱۱۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ۱۶۷۴؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئله۱۶۸۲؛ عروه الوثقی،فصل فی کفاره الصوم، مسئلۀ۱۱؛راهنمای فتاوا، مسئلۀ ۱۳۰.

الف. بعد از اذان ظهر مسافرت کند، کفاره از او ساقط نمی شود (مشهور).

ب. قبل از اذان ظهر مسافرت کند:

کفاره از او ساقط نمی شود؛ هرچند که مسافرت برای فرار از کفاره نباشد (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، سیستانی، وحید و مکارم).

چنانچه مسافرت برای فرار از کفاره باشد یا بعد از ظهر باشد، کفاره از او ساقط نمی شود؛ ولی اگر مسافرت در قبل از ظهر باشد و برای فرار از کفاره نیز نباشد، بنا بر احتیاط واجب، باید کفاره بدهد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، صافی و گلپایگانی).

پیش آمدن عذر قهری بعد از افطار عمدی

۲۱۶. کسی که عمداً روزهٔ خود را باطل کرده، اگر بعد از آن، عذری قهری مانند حیض یا مریضی برای او پیدا شود، آیا کفاره از او ساقط می شود؟(۱)

کفاره بر او واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، زنجانی و نوری).

احتیاط واجب این است که کفاره بدهد (آیات عظام خویی، اراکی، صافی و وحید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۷۵؛وحید، توضیح المسائل ، مسئله۱۶۸۳.

تأخیر روزهٔ کفاره

۲۱۷. آیا به جاآوردن کفاره، واجب فوری است؟(۱)

انسان نباید در به جاآوردن کفاره کوتاهی کند؛ ولی لازم نیست فوراً آن را انجام دهد و اگر روزهٔ کفاره را تا رمضان سال آینده به جا نیاورد، چیزی بر آن اضافه نمی شود (مشهور).

تصرف در کفاره توسط فقیر

۲۱۸. آیا فقیر لازم است حتماً کفاره را به مصرف خوراکش برساند؟(۲)

وقتی طعام را به مسکین تحویل دادند، او مالک آن طعام می شود و ذمّهٔ کفاره دهنده با این تملیک بری می شود و برائت ذمهٔ کفاره دهنده متوقف بر خوردن طعام توسط فقیر نیست و فقیر هر کاری که بخواهد، با طعامی که به عنوان کفاره دریافت کرده، می تواند بکند؛ لذا جایز است آن را به فرد کفاره دهنده یا غیر او بفروشد (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

دادن کفارهٔ غیرهاشمی به هاشمی

۲۱۹. آیا شخصی که سید نیست، می تواند کفاره اش را به فقیر سید بدهد؟(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۶۸۴و۱۶۸۵؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئله۱۶۹۲و۱۶۹۳.

۲- تحریر الوسیله، ترجمه، ج۳، بحث کفارات، مسئلهٔ۱۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۳، ص۲۵۱، مسئلهٔ۷۶۹.

۳- تحریر الوسیله، ج۳،بحث کفارات، مسئلهٔ۱۸؛سیستانی، منهاج الصالحین، ج۳،ص۲۵۲، مسئلهٔ۷۷۴؛ خویی وتبریزی و وحید، منهاج الصالحین، ج۳، مسئلهٔ۱۲۲۳؛ بهجت،استفتائات، ج۲، ص۳۷۱، سؤال۲۹۰۱؛گلپایگانی، وسیله النجاه، کتاب الکفارات، فصل فیاحکام الکفارات، مسئلهٔ۱۸؛ صافی،هدایه العباد، ج ۲، ص۲۶۵.

بله، جایز است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، سیستانی و بهجت).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

جنس کفاره

۲۲۰. آیا درکفاره به جای آرد یا نان یا گندم، می توان مواد خوراکی دیگر به فقیر داد؟(۱)

الف. صاحب کفاره می خواهد فقیر را سیر کند (اشباع کند): در سیرکردن هر طعام و خوراکی که تغذّی با آن برای غالب مردم متعارف باشد، کافی است؛ چه پخته و چه نپخته از انواع مختلف غذا یا اقسام مختلف نان از هر جنس که پخت آن متعارف است، از جنس گندم یا جو یا مانند آن؛ هرچند بدون خورشت باشد و افضل آن است که طعامی که به فقیر خورانده می شود، با خورشت باشد و آن عبارت است از هرچیزی که به طور متعارف با نان می خورند؛ چه جامد باشد، چه مایع؛ هرچند سرکه یا نمک یا پیاز یا پنیر و سبزی باشد. البته هرچه خوب تر باشد، بهتر است (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

ب. صاحب کفاره می خواهد کفاره را به فقیر تملیک کند:

در تحویل دادن و تسلیم، اعطای هرآنچه آن را طعام می نامند، کافی است؛ چه خام و چه پخته؛ ولی در مورد کفارهٔ قسم و آنچه به حکم قسم است، احتیاط آن است که به پست تر از آنچه که

۱- روح الله خمینی، تحریر الوسیله،ج۳، کتاب الکفارات، احکام کفارات، مسئلهٔ ۱۱و۱۳؛سیستانی، منهاج الصالحین، ج۳،مسئلهٔ ۷۶۸.

به اهـل خود طعـام می دهـد، اطعـام و بلکه تحویـل آن ندهـد؛ اگرچه کـافی بودن آنچه که ذکر شـد هم در آن خالی از قوت نیست (حضرت امام).

در تحویـل دادن و تسـلیم، اعطـای هرآنچه آن را طعـام می نامنـد، کافی است؛ چه خام و چه پخته؛ ولی در مورد کفارهٔ قسم و آنچه به حکم قسم است، احتیـاط واجب اکتفای بر گنـدم و آرد گنـدم است و دادن طعام دیگر حتی نان بنا بر احتیاط واجب، کافی نیست. همچنین لازم است در یک مـدّ که به یک فقیر داده می شود، تنها از یک جنس باشد؛ مثل گندم، جو، نان، آرد، برنـج، خرما، مویز و ماننـد آن و نمی شود مثلاً نصف مـدّ را برنـج و نصف دیگر همان مـدّ را گندم داد ولی مدّهای متعدد می توانـد از چنـد جنس مختلف باشـد؛ هرچنـد مربوط به یک کفاره باشـد؛ مثلاً فرد می توانـد یک مد گندم و یک مد برنج و... بدهد و نیز لازم نیست اعطای مدّ به فقیر در یک دفعه انجام شود و به تدریج هم اشکال ندارد؛ لذا فرد می تواند مثلاً نصف مد نان را در یک دفعه و نصف دیگر را در دفعهٔ بعد به یک فقیر بدهد (آیت الله سیستانی).

دادن پول در کفاره به جای غذا یا به جای لباس

۲۲۱. آیا در کفاره به جای دادن غذا یا پوشاندن فقیر، می توان پول آن را به فقیر داد؟(۱)

خیر، مگر اینکه فقیر را وکیل کنیم تا غذا یا لباس را به جای ما بخرد و ازطرف ما آن ها را

۱- تحریر الوسیله، ج۲،ص۱۳۲، مسئلهٔ ۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۳، مسئلهٔ۷۷۶.

به عنوان کفـاره تملیـک خودش کنـد و تـا احراز نکنیم که او این کـار را انجـام داده است، کفاره از گردن ما ساقط نمی شود (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

پرداخت کفاره ازطرف شخص دیگر

۲۲۲. در کفارات روزه و غیرروزه (کفارات مالی) حکم تبرع و مجانی اداکردن کفاره از ناحیـۀ فرد دیگر بدون اذن او یا با اذن او چه حکمی دارد؟(۱)

الف. بدون اذن: تبرعی اداکردن کفاره ازطرف میت اشکالی ندارد؛ ولی ازطرف افراد زنده، بدون اذن اشکال دارد (مشهور).

ب. با اذن از او:

با اذن او صحیح است (مقام معظم رهبری و آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل، بهجت و مکارم).

اشکال دارد (آیت الله صافی).(۲)

ناتوانی در پرداخت کفارات متعدد ماه رمضان

۲۲۳. کسـی که مثلاً به مـدت ده سال عمـداً روزۀ ماه رمضان را نگرفته و صـدها کفارۀ عمـد ماه مبارک بر او واجب شده و از پرداخت تمام کفارات عاجز است، ولی می تواند کفارۀ مثلاً ده روز را به طور کامل بپردازد، نه بیشتر، حالا سؤال این است که به جای تمام کفاره های ده سال، مقداری صدقه دهد یا کفارۀ ده روز را بدهد و برای بقیه، مقداری

۱- عروه الـوثقی، فی کفـاره الصـوم، مســئلۀ ۲۰؛ اسـتفتای کتبیخصوصـی از مراجـع عظـام تقلیـد؛ فاضـل، جـامع المسائـل، ج۲، سؤال۱۱۹۶؛ سیستانی،المسائل المنتخبه، مسئلۀ۱۳۴۳.

۲- ولی اگر مال را به شخص تملیک کند و سپس به وکالت ازاو پرداخت کند، کافی است.

صدقه دهد یا آنکه مبلغ را بر کل ایام تقسیم نماید، با مراعات آنکه به هر فقیر کمتر از یک مد داده نشود؟(۱)

هرجا فقیری پیدا کرد، او را به عنوان یک فقیر سیر کند تا همین طور بشود شصت فقیر برای هر روز از روزهایی که خورده است و همچنین می تواند به هر فقیر یک مد طعام که تقریباً ۷۵۰ گرم گندم یا جو یا نان و مانند آن است به فقیر بدهد و اگر پول آن را بدهد، باید او را وکیل کند که ازطرف صاحب پول، طعام بخرد و برای خود بردارد (حضرت امام).

چنانچه می تواند در آینده تدریجاً کفارات را بپردازد، مثلاً در طی چند سال آن ها را ادا نماید، لازم است این کار را انجام دهد و دراین صورت، عجز صادق نبوده و نوبت به صدقه دادن به قدر امکان نمی رسد و در فرض عجز کلی که در آینده هم به تدریج نمی تواند کفارات را بپردازد، نوبت به صدقه دادن به قدر امکان می رسد و لازم است مقدار مالی را که تمکن از آن دارد و می خواهد آن را به عنوان صدقه بدهد، بر روزهایی که افطار عمدی کرده توزیع نماید؛ با رعایت اینکه به هر فقیر کمتر از یک مدّ داده نشود و چنانچه مال به نحو توزیع برای تمام ایام وافی نباشد، برای مقداری که وافی نیست، استغفار کند (آیت الله سیستانی).

باید به هر تعداد فقیر که قادر است، غذا بدهد

۱- استفتائات امام، ج۲،ص۴۸۶، سؤال۵؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۱۱و۸۱۲و۸۱۴؛ راهنمای فتاوا، ص۳۲، مسئلهٔ۱۲۴؛استفتای خصوصی کتبی از آیت الله سیستانی.

و احتیاط آن است که استغفار نیز بکند و اگر به هیچ وجه قادر بر دادن غذا به فقیر نیست، فقط کافی است که استغفار کند؛ یعنی با دل و زبان بگوید: «استغفر الله» (=از خداوند بخشایش می طلبم.) و اگر بعدها تمکن پیدا کرد که روزه بگیرد یا به فقرا غذا دهد، انجام کفاره لازم نیست؛ گرچه احتیاط مستحب آن است که انجام داده شود (مقام معظم رهبری).

پرداخت کفارۀ واجب النفقه

۲۲۴. پرداخت کفارۀ مربوط به فرزند یا زوجه که بیشتر زندگی و معاششان را پدر خانواده تأمین می کند، بر عهدۀ کیست؟(۱)

به طور کلی کفاره به عهدۀ منفق نیست و بر خود آن ها واجب است (مقام معظم رهبری و آیات عظام بهجت، سیستانی، خویی، تبریزی، وحید، فاضل و صافی).

پرداخت کفاره به واجب النفقه

۲۲۵. آیا کفاره را می توان به واجب النفقه داد؟(۲)

جایز نیست (حضرت امام و آیات عظام بهجت و سیستانی).

۱- بهجت، استفتائات، ج۲،ص۳۷۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۳۷، مسئلۀ۱۰۵۴ و ج۳، مسئلۀ۴۲۸؛خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین،ج۲، ص۳۲۵،مسئلۀ۱۴۱۴؛ فاضل،جامع المسائل، ج۲، سؤال۱۱۹۶؛صافی، جامع الاحکام، ج۱، سؤال۴۸۲؛اجوبه الاستفتائات، سؤال۸۰۴.

۲- روح الله خمینی، استفتائات، ج۲، ص۴۸۷؛بهجت، استفتائات، ج۲، ص۳۷۲؛ سیستانی، مسائلمنتخبه، ص۴۵۷، مسئلۀ۱۳۳۷؛ مکارم، استفتائاتجدید، ج۱، ص۹۵؛ گلپایگانی، مجمعالمسائل، ج۱ ص۲۷۳، سؤال ۵۰.

احتیاط واجب، کفاره را مطلقاً به واجب النفقه ندهد (آیت الله مکارم).

اگر فقیر باشند، برای غیرنفقۀ واجبه، مانعی ندارد (آیت الله گلپایگانی).

ص: ۲۰۹

فصل هشتم روزه های حرام

اشاره

۲۲۶. روزه های حرام را نام ببرید.(۱)

۱. روزهٔ عید فطر و قربان؛

۲. روزی را که انسان نمی داند آخر شعبان است یا اول رمضان، اگر به نیت اول رمضان روزه بگیرد؛

۳. روزهٔ مستحبی زن، بدون اذن شوهر. تفصیل آن از سؤال ۲۲۷ تا سؤال ۲۳۰ می آید؛

۴. روزهٔ مستحبی اولاد اگر اسباب اذیت پدر و مادر شود. تفصیل آن در سؤال ۲۳۱ می آید؛

۵. اگر انسان یقین یا اطمینان داشته باشد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد یا آن را احتمال بدهد و از آن احتمال، ترسی برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر عقلا بجا باشد، اگر آن ضرر موجب هلاکت یا نقص شود. تفصیل آن در سؤال ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ گذشت؛

۶. غیر از روزه هایی که گفته شد، روزه های حرام دیگری هم هست که در کتاب های مفصل گفته شده است.

روزهٔ مستحبی زن، بدون اذن شوهر

۲۲۷. آیا زن بدون اجازهٔ شوهر می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؟(۲)

الف. روزه گرفتن منافات با حق شوهر دارد:

جایز نیست (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست (آیت الله بهجت).

ب. روزه گرفتن منافات با حق شوهر ندارد:

۱- عروه الوثقی، فصل فیاقسام الصوم، مسئلهٔ ۲، بخش المحضورات.

۲- عروه الوثقی، فصل فیاقسام الصوم، مسئلهٔ ۲، بخش السابع، من المحضورات؛توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئلهٔ ۱۷۴۰.

بنا بر احتیاط واجب جایز نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، زنجانی، نوری، مکارم و بهجت).

جایز است؛ ولی احتیاط مستحب آن است که دراین صورت هم بـدون اجازهٔ او روزهٔ مسـتحبی نگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و سیستانی).

روزهٔ مستحبی زن با نهی شوهر

۲۲۸. اگر شوهر، زنش را از گرفتن روزهٔ مسـتحبی نهی کنـد، درحـالی که روزه گرفتن منافات با حق شوهر نـدارد، آیا زن می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؟(۱)

بنا بر احتیاط واجب، باید خودداری کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی و مکارم).

روزهٔ واجب غیرمعین زن بدون اذن شوهر

۲۲۹. آیا زن می تواند روزه ای که واجب است، ولی روز معینی ندارد، مانند نذر غیرمعین را بدون اذن شوهر بگیرد؟(۲)

اگر بـا حق اسـتمتاع شوهر منافـات داشـته باشـد، بنـا بر احتیـاط واجب، روزه باطـل است و از نـذر کفـایت نمی کنـد (آیت الله سیستانی).

۱- عروه الوثقی، فصل فی اقسام الصوم، مسئلهٔ ۲، بخش السابع، منالمحضورات؛ توضیح المسائل مراجع،ج ۱، مسئلهٔ ۱۷۴۰.

۲- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئلهٔ ۱۷۴۰.

روزهٔ واجب غیرمعیّن زن همراه نهی شوهر

۲۳۰. آیا زن می تواند روزهٔ واجب غیرمعین مثل نذر غیرمعین را درحالی که شوهرش او را نهی کرده است، بگیرد؟(۱)

بنـا بر احتیـاط واجـب، روزه باطـل است و از نـذر کفـایت نمی کنـد؛ اگرچه که بـا حـق او هم منافـات نداشـته باشـد (آیت الله سیستانی).

اگر شوهر به خـاطر منافات با حقش، زن را از روزه ای که به نحوی بر خود واجب نموده، منع کنـد، درصورتی که وقت روزه وسعت دارد، زن نباید روزه بگیرد؛ ولی اگر وقت روزه تنگ شود، اذن شوهر شرط نیست (آیت الله بهجت).

روزهٔ مستحبی اولاد، با اذیت شدن پدر یا مادر

۲۳۱. آیا روزهٔ مستحبی اولاد که سبب اذیت پدر یا مادر شود، جایز است؟(۲)

جایز نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، زنجانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر اسباب اذیت ناشی از شفقت پدر و مادر باشد، حرام است (آیات عظام فاضل و سیستانی).

روزهٔ مستحبی اولاد با جلوگیری پدر یا مادر

۲۳۲. اگر پدر یا مادر فرزند را از گرفتن روزهٔ مستحبی جلوگیری کنند، درحالی که روزه گرفتن فرزند سبب

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئلهٔ ۱۷۴۰.

۲- عروه الوثقی، فصل فیاقسام الصوم، مسئلهٔ ۲، بخش التاسع، من المحضورات؛توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئلهٔ ۱۷۴۱.

اذیت شدن آن ها نشود، آیا فرزند می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد؟(۱)

احتیاط واجب آن است که روزه نگیرد (حضرت امام).

نباید روزه بگیرد (آیات عظام اراکی و نوری).

می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد (آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی و زنجانی).

روزهٔ مستحبی اولاد، بدون اجازهٔ پدر یا مادر

۲۳۳. اگر پدر و مادر، اولاد را از روزهٔ مستحبی نهی نکرده باشند و همچنین روزهٔ مستحبی اولاد موجب ناراحتی آن ها نشود، آیا اجازه گرفتن از آن ها لازم می باشد؟(۲)

خیر، واجب نیست (آیات عظام بهجت، خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، زنجانی و مکارم).

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئلهٔ ۱۷۴۱.

۲- توضیح المسائل مراجع،ج ۱، مسئلهٔ ۱۷۴۲و ۱۷۴۱.

ص: ۲۱۵

فصل نهم روزه های مکروه

۲۳۴. روزه های مکروه را نام ببرید.(۱)

۱. روزهٔ روز عاشورا؛

۲. روزی که انسان شک دارد روز عرفه است یا عید قربان؛

۳. روزهٔ روز عرفه برای کسی که می ترسد از دعاهای روز عرفه باز بماند؛

۴. روزهٔ مستحبی فرزند بدون اذن پدر؛

۵. روزهٔ مستحبی مهمان بدون اذن میزبان.

۱- عروه الوثقی، فصل فیاقسام الصوم، مسئلهٔ۲، بخش امّا المکروه منه؛توضیح المسائل مراجع، ج۱، مسئلهٔ۱۷۴۷.

ص: ۲۱۹

فصل دهم روزه های مستحب

اشاره

۲۳۵. در چه روزهایی روزه گرفتن مستحب است؟(۱)

روزهٔ تمام روزهای سال، غیر از روزه های حرام و مکروه که گفته شد، مستحب است و برای بعضی از روزها بیشتر سفارش شده است(۲) که ازآن جمله است:

۱. پنجشنبهٔ اول و پنجشنبهٔ آخر هر ماه و چهارشنبهٔ اولی که بعد از روز دهم ماه است و اگر کسی این ها را به جا نیاورد، مستحب است قضا نماید و چنانچه اصلًا نتواند روزه بگیرد، مستحب است برای هر روز یک مُد طعام یا دوازده نخود نقره به فقیر بدهد؛

۲. سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم هر ماه؛

۳. تمام ماه رجب و شعبان و بعضی از این دو ماه، اگرچه یک روز باشد؛

۴. روز عید نوروز؛

۵. روز بیست وپنجم و بیست ونهم ذی قعده؛

۶. روز اول تا روز نهم ذی حجه (روز عرفه)؛ ولی اگر به واسطهٔ ضعف روزه، نتواند دعاهای روز عرفه را بخواند، روزهٔ آن روز مکروه است؛

۷. عید سعید غدیر (هجدهم ذی حجه)؛

۸. روز اول و سوم محرم؛

۹. میلاد مسعود پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) (هفدهم ربیع الاول)؛

۱۰. روز مبعث حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) (بیست وهفتم رجب).

۱- توضیح المسائل مراجع، ج۱، مسئلهٔ۱۷۴۸.

۲- برخی از آنچه ذکر می شود،استحبابش برای برخی از فقهای عظام بخصوصه ثابت نیست.

افطار روزهٔ مستحبی

۲۳۶. آیا باطل کردن روزهٔ مستحبی حرام است؟(۱)

اگر کسی روزهٔ مستحبی بگیرد، واجب نیست آن را به آخر رساند؛ بلکه اگر برادر مؤمنش او را به غذا دعوت کند، مستحب است دعوت او را قبول کند و در بین روز افطار نماید.

۱- توضیح المسائل مراجع، ج۱، مسئلهٔ۱۷۴۸.

ص: ۲۲۳

فصل یازدهم چگونگی تشکیل هلال

اشاره

ماه در چرخشش به دور زمین هنگامی که مقابل خورشید قرار می گیرد، به اصطلاح می گویند مقارنه. در این حالت هیچ نوری از ماه به زمین منعکس نمی شود. وقتی ماه از حالت مقارنه خارج می شود، به اصطلاح تولد ماه نجومی است. البته تا مدتی امکان تشکیل هلال نیست؛ چون شدت نور خورشید امکان انعکاس نور ماه به زمین را نمی دهد؛ بنابراین، حدود هجده ساعت قبل از مقارنه و هجده ساعت بعد از مقارنه، امکان انعکاس نور ماه به زمین نیست. به این حالت ماه، تحت الشعاع بودن یا درمحاق بودن می گویند که حداقل حدود ۳۶ ساعت است.(۱) به تعبیر سادهٔ عرفی، این همان زمانی است که ماه با خورشید در روز در آسمان است و در هیچ ساعتی از آخر شب و اول شب در آسمان دیده نمی شود.

بعد از اینکه سن ماه از هجده ساعت بیشتر شود و شروط دیگر مانند زاویهٔ آن نسبت به خورشید و ارتفاع آن از سطح افق در هنگام غروب خورشید و غبارآلودنبودن آسمان به هنگام غروب و دیگر امور مناسب باشد، امکان رؤیت هلال، یعنی انعکاس نور خورشید از ماه به زمین، پس از غروب قرص خورشید فراهم می شود که به آن هلال ماه گویند.

نکته: اگر سن ماه از حدود چهارده ساعت بیشتر باشد، رؤیت آن با چشم مسلح ممکن است و اگر بیشتر از حدود بیست ساعت باشد، امکان

۱- صراط النجاه، ج۲، ص۱۴۲،سؤال ۴۴۰.

رؤیت آن با چشم عادی نیز فراهم می شود. البته همان طورکه گـذشت، اگر امور دیگر نیز فراهم باشد. اما در کمتر از چهارده ساعت، امکان رؤیت هلال حتی با چشم مسلح تقریباً ناممکن است.

راه های ثابت شدن اول ماه

۲۳۷. اولِ ماه به چند طریق ثابت می شود؟(۱)

اولِ ماه طبق نظر مشهور فقها به پنج طریق ثابت می شود: ۱. دیدن ماه؛ ۲. یقین یا اطمینان عقلایی؛ ۳. شهادت دو مرد عادل؛ ۴. گذشتن سی روز از اول ماه؛ ۵. حکم حاکم. تفصیل هرکدام در ادامه می آید.

اولین طریق: دیدن ماه

آنکه خود انسان ماه را ببینـد و دیـدن بایـد با چشم معمولی، یعنی چشم غیرمسـلح باشـد. بنابراین دیـدن با تلسـکوپ(۲) کافی نیست (حضرت امام و آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی و مکارم).(۳)

آنکه خود انسان ماه را ببیند؛ خواه با چشم عادی ببیند یا با چشم غیرعادی. بنابراین دیدن با

۱- عروه الوثقی، فصـل فی طرق ثبوت الهلال؛ خوییو تبریزی و وحیـد و سیسـتانی، منهاج الصالحین،ذیل مسـئلهٔ۱۰۴۲،فصل فی ثبوت الهلال؛ گلپایگانی، هدایه العباد،مسئلهٔ۱۳۶۷؛ صافی،هدایه العباد، مسئلهٔ۱۳۶۸.

۲- اگر از تلسکوپ برای یافتن موقعیت هلال اسـتفادهشود، به گونه ای که بعـد از پیـداکردن موقعیت آن، با چشم عادینیز ماه مشاهده شود، به نظر مشهور مراجع کافی است.

۳- تحریر الوسـیله، مسائـل مسـتحدثه، مسائـل الصـلاهو الصوم، مسـئلهٔ۱۸؛ اسـتفتایکتبی خصوصـی از مراجـع؛ تـبریزی، صـراط النجاه،ج ۱۰، سؤال۴۵۱.

تلسکوپ نیز کافی است(۱) (مقام معظم رهبری و آیت الله فاضل).(۲)

آنکه خود انسان ماه را ببیند و دیدن باید با چشم معمولی، یعنی چشم غیرمسلح باشد. بنابراین دیدن با تلسکوپ کافی نیست؛ مگر مفید یقین باشد (آیت الله بهجت).(۳)

دومین طریق: یقین یا اطمینان عقلایی

آنکه عده ای که از گفتهٔ آنان یقین یا اطمینان پیدا می شود، بگویند ماه را با چشم غیرمسلح(۴) دیده ایم یا هر چیزی که به واسطهٔ آن یقین یا اطمینان پیدا شود(۵) (مشهور).(۶)

سومین طریق: شهادت دو مرد عادل آنکه دو مرد عادل بگویند که در شب، ماه را با چشم غیرمسلح(۷) دیده ایم. ولی اگر صفت ماه را برخلاف یکدیگر بگویند، اولِ ماه ثابت نمی شود و همچنین است اگر انسان یقین یا اطمینان به اشتباه آن ها داشته باشد یا شهادت آنان مبتلا به معارض یا در حکم معارض باشد؛ مثلاً گروهی

۱- رؤیت با چشم و با عینک و با تلسکوپ محکوم به حکمواحدند؛ اما دربارهٔ انعکاس به رایانه که در آن صدق عنوان رؤیتمعلوم نیست، محل اشکال است (مقام معظم رهبری).

۲- استفتای کتبی خصوصی از مراجع.

۳- استفتای کتبی خصوصی از مراجع.

۴- یا با چشم مسلح (طبق نظر برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل).

۵- دربارهٔ اطمینان، معتبر است که از منشأهای عقلاییحاصل بشود.

۶- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۰.

۷- یا با چشم مسلح (طبق نظر برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیت الله فاضل).

به دنبال رؤیت ماه باشند (استهلال نمایند) و دو نفر عادل از میان آنان ادعای رؤیت کنند و دیگران رؤیت نکنند. حال آنکه دو نفر عادل دیگر در میان آن ها باشد که در دانستن جای هلال و در تیزبینی، مانند آن دو عادلِ اول باشند و آسمان صاف باشد و مانع احتمالی از دیدن آن دو نباشد و آن ها بگویند ماه دیده نشد. در این چنین مواردی، اولِ ماه به شهادت دو عادل ثابت نمی شود (مشهور).(۱)

تذکر: باید شهادت به رؤیت باشد؛ بنابراین با شهادتی که ازروی حس نبوده، بلکه ازروی حدس باشد، اول ماه ثابت نمی شود (مشهور).

تذکر: اول ماه به شهادت زنان یا به شهادت یک مرد همراه قسم هم ثابت نمی شود (مشهور).

چهارمین طریق: گذشتن سی روز از اول ماه آنکه سی روز از اول ماه شعبان بگذرد که به واسطهٔ آن، اول ماه رمضان ثابت می شود و سی روز از اول ماه رمضان بگذرد که به واسطهٔ آن، اول ماه شوال ثابت می شود (مشهور).(۲)

پنجمین طریق: حکم حاکم اول ماه به حکمِ حاکم شرع ثابت می شود؛ مگر آنکه فرد بداند در حکم حاکم شرع خطا و اشتباهی شده است (حضرت امام و مقام معظم

۱- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۰.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۰؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۳۸.

رهبری و آیات عظام تبریزی، فاضل، گلپایگانی، اراکی، مکارم، نوری و صافی).(۱)

اول ماه به حکمِ حاکم شـرع ثابت نمی شود؛ مگر اینکه از حکمِ حاکم شـرع یا ثابت شـدن ماه نزد او، اطمینان یا یقین به دیـده شدن ماه با چشم غیرمسلح (چشم معمولی) در همان شهر یا شهرهایی که با آن شهر اتحاد افق دارند، حاصل شود (آیات عظام خویی و سیستانی).(۲)

ثبوت مـاه با حکمِ حاکم شـرع محل اشـکال است؛ مگر اینکه از حکمِ حاکم شـرع یا ثابت شـدن ماه نزد او، اطمینان یا یقین به دیده شدن ماه با چشم غیرمسـلح (چشم معمولی) در همان شهر یا شهرهایی که با آن شهر اتحاد افق دارند، حاصل شود (آیات عظام وحید و زنجانی).(۳)

اتحاد و اختلاف افق ها

۲۳۸. اگر در شهری اولِ ماه ثابت شود، آیا در شهرهای دیگر نیز اول ماه ثابت می شود؟(۴)

اگر در شـهری اولِ ماه ثابت شود، در شهرهای دیگر که در افق با آن شهر متحد می باشند (اتحاد افق داشته باشند)، اولِ ماه نیز ثابت می شود (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی، مکارم، بهجت و اراکی).

اگر در شهری اولِ ماه ثابت شود، در شهرهای

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۱.

۳- وحید، منهاج الصالحین، ج۱، ذیل مسئلهٔ ۱۰۴۲،فصل فی ثبوت الهلال؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۱.

۴- توضـیح المسائـل مراجع، مسـئلهٔ ۱۷۳۵؛ وحیـد،توضـیح المسائل ، چاپ جدیـد، مسـئلهٔ ۱۷۴۳؛ صـافی،جـامع الاحکـام، ج ۱، ص۱۳۳.

دیگر، چه دور باشند چه نزدیک، چه متحدالافق باشند یا نباشند، اول ماه ثابت می شود؛ درصورتی که در بخشی از شب مشترک باشند (آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل و نوری).

اگر در شهری اول ماه ثابت شود، در شهرهای دیگر، چه دور باشند چه نزدیک، چه در افق متحد باشند یا نه، درصورتی که در بیشتر از شب مشترک باشند، ثابت می شود و در غیر این صورت، ثبوت اول ماه در آنجا محل اشکال است (آیت الله وحید).

به نظر حقیر بعید نیست رؤیت هلال در هر نقطه ای، برای نقاط دیگر که در ساعت رؤیت هلال در آن شب یا روز باشد، کافی باشد؛ یعنی روز بعد از آن روز یا شب برای آن ها روز اول ماه است. ولی به نظر آقایانی که توافق افق را در کفایت رؤیت هلال برای بلد دیگر معتبر می دانند، باید این جهت مراعات شود و مقلد هر مرجعی طبق فتوای مرجع خود عمل بنماید (آیت الله صافی).

منظور از اتحاد افق

۲۳۹. فقهایی که در بحث رؤیت هلال اتحاد افق را لازم می دانند، مقصود آن ها از اتحاد افق چیست؟(۱)

منظور آن است که اگر در شهر اول، ماه دیده شود، در شهر دوم اگر مانعی مانند ابر یا گرد و غبار نباشد، دیده می شود (مشهور).

آیت الله سیستانی در ادامهٔ توضیح مطلب بالا می فرماید: این در موردی اطمینان آور است که

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۳۵؛اجوبه الاستفتائات، سؤال۸۳۹و ۸۴۰.

شهر دوم چنانچه در غرب شـهر اول واقع شـده است، در خط عرض(۱) نزدیک به شـهر اول باشـد و تفاوت بین آن دو در خط عرض، بیشتر از یک یا دو درجه نباشد و اگر در شـرق آن است، علاوه بر نزدیکی در خط عرضی، تفاوت زیادی در خط طول نداشته باشند.(۲)

شهرهایی که ازجهت احتمال رؤیت و عـدم احتمال رؤیت هلال یکسان باشـند، متحـدالافق محسوب می شونـد و اگر اختلاف بین دو افق شـهر به مقداری باشد که با فرض رؤیت هلال در یکی، هلال در دیگری قابل رؤیت نباشد، رؤیت آن در شهرهای غربی برای مردم شـهرهای شـرقی درصورتی که احتمال رؤیت در آن به طور قطع و یقین منتفی باشـد، کفایت نمی کند (مقام معظم رهبری).

۱- مراد از خط عرض، مدارهایی فرضـی است که به موازاتخط اسـتوا قرار دارد و مراد از خط طول، نیم دایره هاییفرضـی است که از یک قطب شروع و به قطب دیگر ختم می شود وآن را نصف النهار نیز می نامند.

۲- برای مثـال، اگر هلاـل شـب اول مـاه شـوال در شـهر مشـهد مشاهـدهشود، برای شـهرهایی کـه در غرب مشـهد قرار دارد و عرضـجغرافیایی آن ها با عرض جغرافیایی مشهدیکسان یا نزدیک باشد، مانند نیشابور، سبزوار، شاهرود،دامغان، تهران، قزوین، سقز و سـردشت، اول مـاه شـوال (عیـد فطر) ثـابتمی شـود؛ امـا اگر هلاـل شب اول مـاه شوال مثلاًـ در شـهر سـردشت مشاهـده شود،درصورتی برای شـهرهایی که در شـرق شـهر سـردشت قرار دارد، اولماه ثابت می شود که مشاهدهٔ هلال در سـردشت، با مشاهدهٔ هلال در آنشـهرها ملازمت داشته باشد؛ به این معنا که برای فرد یقینیا اطمینان حاصل شود که اگر در شهرهایی که در شرق سردشتقرار دارد، مانعی مانند ابر یا گرد و غبار یا دود نباشد، حتماًماه در آن شهرها نیز با چشم معمولی مشاهده می شود.

اموری که اول ماه به واسطهٔ آن ها ثابت نمی شود

۲۴۰. چه طریق هایی در اثبات اول ماه معتبر نیستند؟(۱)

طبق نظر مشهور فقها، اول ماه به وسیلهٔ تقویم و محاسبات نجومی یا شکل ظاهری هلال یا دیر غروب کردن آن یا رؤیت ماه قبل از زوال یا طوق داربودن ماه ثابت نمی شود که تفصیل هرکدام می آید.

۱. تقویم و محاسبات نجومی

۲۴۱. آیا اول ماه با پیشگویی منجّمین ثابت می شود؟(۲)

اول ماه با پیشگویی منجمین ثابت نمی شود؛ مگر اینکه شخص از گفتهٔ آنان یقین یا اطمینان به دیده شدن ماه پیدا کند (تمام مراجع عظام تقلید).(۳)

۲. شکل ظاهری هلال یا دیر غروب کردن آن

۲۴۲. آیا به وسیلهٔ شکل ظاهری هلال، مثل بلندبودن آن یا دیر غروب کردن آن می توان اول ماه را ثابت کرد؟(۴)

خیر (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۲و۱۷۳۳.
۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۲؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۴۰.
۳- به کیفیتی که گذشت.
۴- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۱۷۳۳؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۴۱.

۳. رؤیت ماه قبل از زوال

۲۴۳. اگر ماه قبل از ظهر دیده شود، آیا آن روز اول ماه محسوب می شود؟

خیر (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، اراکی، مکارم و سیستانی).(۱)

بلی (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و زنجانی).(۲)

۴. رؤیت ماه بعد از زوال

۲۴۴. در برخی از کشورها مثل سوئد، امکان رؤیت هلال ماه شوال پس از غروب خورشید تا دو سه روز بعد از رؤیت ماه نو در ایران منتفی می باشد؛ چون در این مناطق، ماه قبل از خورشید غروب می کند. حال اگر در این مناطق امکان رؤیت هلال قبل از غروب خورشید وجود داشته باشد، آیا همین مقدار برای اثبات هلال ماه شوال کفایت می کند یا نه؟(۳)

رؤیت هلال پیش از غروب برای اثبات حلول ماه قمری جدید از شبی که پس از رؤیت است، کافی است (مقام معظم رهبری).

رؤیت هلال بعد از زوال (اذان ظهر) با چشم معمولی حجت است بر اینکه شبی که در پیش است، شب اول ماه است؛ اما رؤیت آن با تلسکوپ کافی نیست. بنابراین اگر رؤیت هلال بعد از زوال فقط با تلسکوپ (چشم مسلح) امکان پذیر است، شبی که در پیش است، شب اول ماه محسوب

۱- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال، موردالسادس.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۳۳؛ وحید،توضیح المسائل ، مسئلهٔ ۱۷۴۱.

۳- سایت مقام معظم رهبری، بخش استفتائات، فصل رؤیت هلال؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت الله سیستانی.

نمی شود. شایان ذکر است معمولاً رؤیت هلال در روز قبل از غروب آفتاب در مثل کشورهای شمال اروپا که عادتاً ارتفاع ماه در اوایل خروجش از محاق به مقدار مناسب نیست و قبل از غروب آفتاب ارتفاع مناسب پیدا می کند، اتفاق می افتد (آیت الله سیستانی).

۵. طوق داربودن ماه

۲۴۵. آیا طوق دار(۱) بودن ماه علامت این است که آن شب، شب دوم ماه است؟(۲)

خیر (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، اراکی، مکارم، سیستانی و بهجت).

بلی (آیات عظام خویی و تبریزی).

بلی، ولی اگر یقین داشته باشیم که در شب و روز قبل چنانچه هوا صاف هم می بود، امکان رؤیت ماه نبوده، طوق داشتن ماه در شب بعد، کفایت نمی کند (آیت الله زنجانی).

ثبوت ماه به طوق داربودن آن محل اشکال است (آیت الله وحید).

۱- طوق یعنی علاوه بر نیم دایرهٔ هلال که نورانی است، نیمهٔ دیگر آن که کاملاً تاریک است،همراه با هاله ای از نور کم دیده شود (برای مطالعهٔبیشتر، نک: بهجت، توضیح المسائل؛ صراط النجاه، ج۲، سؤال۴۳۹).

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ۱۷۳۳؛وحید، توضیح المسائل ، مسئلهٔ۱۷۴۱؛ منهاج الصالحین، قبل از مسئلهٔ۱۰۴۳؛تحریر الوسیلهٔ امام، فصل فی طرق ثبوت الهلال، قبلاز مسئلهٔ۱؛ بهجت، وسیله النجاه، فصل فی طرق ثبوت الهلال، قبل از مسئلهٔ۱؛ فاضل، جامع المسائل، ج۱،سؤال۶۱۰؛ گلپایگانی،هدایه العباد، ج۱، مسئلهٔ۱۳۶۹؛ جامع الاحکام، ج۱، سؤال۴۵۷؛ عروه الوثقی، فصل فیطرق ثبوت الهلال، قبل از مسئلهٔ۱،مورد السادس.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹